EU-speranto???

Kritikai tanulmányok az eszperantó nyelvről, az Eszperantó Mozgalomról, tevékenységéről, az általa terjesztett eszmékről és elképzelésekről – nyelvészeti, interlingvisztikai, pszichológiai, és egyéb szempontok alapján

(BRAIN STORMING írásai és fordításai, 2006-2010)

* * * * * * * * * *

Tartalom

PROLÓGUS (… idézet, kommentár nélkül)

I.
Bevezetés

II.
Az eszperantóról jut eszembe…
21 megjegyzés Szilvási László *„Mit kell tudni az eszperantóról?”* **című írására reagálva**
(Írta és szerkesztette: Brain Storming)

III.
Brain Storming vs. Nagy E. József
Az ***„Eszperantó írók művei”*** című gyűjtemény ***„Bevezetés”*** fejezetének elemzése
(Írta és szerkesztette: Brain Storming)

IV.
LATIN vs. ESZPERANTÓ, avagy – mi fán terem a propedeutika?
(Írta és szerkesztette: Brain Storming)

- IV.1. A 9-nyelvű Kada Lajos-ról
- IV.2. „Az eszperantó propedeutikai [előkészítői] értéké”-ről
- IV.3. Propedeutika a MESZ-ben
- IV.4. Beszámoló a 91. Eszperantó Világkongresszusról
- IV.5. Szakirodalmi tallózás – a latin nyelv nyelvtanulásra ható pozitív transzferhatásáról
  - IV.5.1. Idegen nyelv - Anyanyelv (A nyelvészet és a nyelvoktatás kölcsönhatása)
    A nyelvtani tudatról és készségről c. fejezetben, 57. o.) Hegedűs József - Marx Károly Közgazdasági Egyetem nyelvi Intézet
  - IV.5.2. Fodor István: Mire jó a nyelvtudomány? – Nyelv és élet, Balassi Kiadó, Bp., 2001, (2. kiadás)
  - IV.5.3. THORNDIKE & WOODWORTH, 1901: In Search of the Benefits of Learning Latin
  - IV.5.4. Walter F. Kugemann: Megtanulok tanulni - Budapest, Gondolat Kiadó. 1976. (32-33. o.)
- IV.6. *Nem kellene a latinon „lovagolni”!* – avagy, egy apró érdekesség a latin általános pozitív transzferhatásáról

V.
Nyelvi biciklizés 3, 2, és 1 keréken! - Az eszperantó propedeutikáról: 6 évesek szintjén.
Avagy – egy gyenge lábakon álló kritikai analógia, egy hasonlóan gyenge lábakon álló elképzeléshez! (Írta: Brain Storming)

VI.(1.)
Jörg Rhiemeier: Ahol az eszperantó tévedett…
Röviden az eszperantó néhány hiányosságáról a fonológia és a morfológia terén… Jörg Rhiemeier Conlang Page oldaláról. (Fordította: Brain Storming)

- **VI.1.1. FONOLÓGIA**
  - A) Mássalhangzók
  - B) Helyesírás

VI.1.2. MORFOLÓGIA

C) Szóképzés
D) A nemekről
E) A tárgyeset

VII. (VI.2.)
Eszperantó karakterektől, Zamenhof pszichoanalíziséről és az „EU=Bábel"–problémáról…
(Írta és szerkesztette: Brain Storming)

VIII.
2002: az eszperantisták a „nyelvi egyenjogúság" címén a magyar teljes jogát követelik az EU-ban
A nyelvőrök a saját nyelvük (nyelvváltozatuk) sérthetetlenségéért harcolnak; az eszperantisták (átlagban a kevésbé tehetséges és szorgalmas nyelvtanulók) a megtanult 2. nyelvük sérthetetlenségéért. (Írta és szerkesztette: Brain Storming)

IX.
„Eszperantó vagy kínai",… vagy inkább a józanész?
„… így vezet a nyelvi köntösbe bújtatott frusztráció nemzetközi konfliktusokban REMÉNYKEDŐ érzelmekhez!" Reagálás az „Eszperantó vagy kínai" c cikkre.
(Írta és szerkesztette: Brain Storming)

X.(1.)
SLOVIO – 'proto-szláv' 400 millió embernek!
(Fordította, írta és szerkesztette: Brain Storming)
A Protonyelv Koncepció életre kel… Mark Hucko nyelvész és tudós megalkotta azt, ami az Eszperantó domináns vetélytársa lehet!

XI. (X.2.)
Vélemények a SLOVIO-ról – a slovio.com-ról, egy eszperantista és egy soknyelvű részéről
(Fordította, írta és szerkesztette: Brain Storming)
… A megoldás a már meglévő nyelvekhez való minél könnyebb út megtalálása lenne, még azon az áron is, hogy ezeket a meglévő nyelveket le kell egyszerűsíteni, ebből a szempontból a SLOVIO remek példa!

XII. Egy eszperantista az eszperantóról – én pedig mindkettőről…
Válasz a *„Csak azért is eszperantó!"* című cikkre… (Írta és szerkesztette: Brain Storming)

XIII. Angol és eszperantó nyelv(tan)i párhuzamok és azonosságok
Átfogó és összevető morfológiai metszet a két nyelvet illetően, ami kérdésessé teheti az eszperantó azon kiváltságos voltát, amit annak kivételesnek tartott propedeutikai értékéről állítanak. (Írta és szerkesztette: Brain Storming)

I. Az ABC
II. SZAVAK, SZÓKÉPZÉS, RAGOZÁS
II.1. Angol szavak etimológiai százalékos aránya
II.2. A határozók képzése
II.3. A kérdőszavak szerkezete
II.4. Egyetlen határozott névelőforma van, amely azonos minden nemben, esetben és számban
II.5. Az –S igevégződés az eszperantóban és az angolban
II.6. Igen – nem

II.7. ajn – any
II.8. ĝuste /dzsuszte/ – just /dzsászt/ = éppen
II.9. Képzők párhuzamai
III. SZÁMOK, MENNYISÉGEK
III.1. Számok alakja
III.2. Tőszámok után – az 'egy' kivételével – többes szám használata
III.3. Sorszám képzése – mindkét nyelvben raggal
III.4. Százalék kifejezése
III.5. Részmennyiség kifejezése elöljárós birtokos szerkezettel
III.6. Számtani műveletek
III.6.1. Összeadás
III.6.2. Kivonás
III.6.3. Szorzás
III.6.4. Osztás
III.7. Tizedes törtek kifejezése
IV. IDŐ
IV.1. Idő kifejezése (óra)
IV.1.1. Negyedóra kifejezése
IV.1.2. Félóra kifejezése
IV.2. Dátum kifejezése
IV.3. Hónapok nevei
V. IGERAGOZÁS ÉS IGEIDŐK KÉPZÉSE
V.1. Személyragozás – egyik nyelvben sincs!
V.2. Múlt időt mindkét nyelv múlt időt kifejező raggal jelöli
V.3. Jelen idő ragja
V.4. személyben nincs külön tegező, magázó alakpár
V.5. A létige használata
V.6. Folyamatos idők kifejezése
V.6.1. Folyamatos jelen idő
V.6.2. Folyamatos múlt idő
V.6.3. Folyamatos jövőidő
V.7. Szenvedő igeragozás
V.7.1. Jelen idejű szenvedő igealak
V.7.2. Múlt idejű szenvedő igealak
V.7.3. Jövőidejű szenvedő igealak
V.7.4. Cselekvő vagy kiváltó ok jelölése a szenvedő alakok mellett
V.8. Felszólítás képzése
V.9. Feltételes mód képzése
V.10. Segédigék használata
V.11. Tárgyatlan igéből tárgyas képzése – mindkét nyelvben lehetséges képzővel
V.12. Érzékszervi észlelést jelentő igék után főnévi igenév, vagy melléknévi igenév is állhat
V.13. Kapcsoló igék
VI. NÉVMÁSOK
VI.1. Egyes szám 3. személyben 3 nem van – egyébként nincsenek nyelvtani nemek
VI.2. Jelzői birtokos névmások használata
VI.3. Visszaható névmás használata: -self/-selves (-szelf, -szelvz); si (szi)
VI.4. Általános alany
VI.5. A tabellaszavak és az angol (távolra) mutató névmás formája: TIU (az a, az az) = THAT

VI.6. Közelre mutató névmások, ill. a közelítő szócska
VI.7. Kérdő névmás = vonatkozó névmás
VII. SZERKEZETEK
VII.1. Eldöntendő kérdések alapszerkezete
VII.2. (Körülírásos) melléknévfokozás
VII.3. Melléknevek lefelé fokozása mindkét nyelvben körülírásos módon történik
VII.4. Határozók körülíró (felfelé)fokozása
VII.5. Határozók körülíró lefelé fokozása
VII.6. Elöljárószók használata
VII.6.1. Párhuzamok
VII.6.2. Az elöljárók értelem-kiegészítő kettőzése mindkét nyelvben
VII.6.3. Elöljárók esetvonzatai
VII.7. Jelzős kifejezések szórendje
VIII. EGYÉB KIFEJEZÉSMÓDOK
VIII.1. Nyelvtani esetek
VIII.2. Birtoklás kifejezése igével: „van neki”, „birtokol”
VIII.3. Birtoklás elöljárós kifejezése
VIII.4. „is”, „szintén” használatának szórendje
VIII.5. „preferi al” – „prefer to”; (al = to)
VIII.6. „farti” – „feel” = érzi magát

XIV. „Dobbantó a nyelvekhez” Nemzetközi munkacsoport – avagy: nyelvi ugrás a semmibe? (Írta és szerkesztette: Brain Storming)

XV. Hogyan nyomja el az eszperantó a nyelvi sokszínűséget?
(Írta: Christopher Culver; fordította: Brain Storming)
XV.1. Eszperantista előélet
XV.2. Ahogyan az eszperantó bemutatja önmagát
XV.3. Az eszperantó valódi arca
XV.4. A kongresszusok, mint elfecsérelt lehetőségek
XV.5. A közforrások elfecsérlése
XV.6. Jobb mint az angol?
XV.7. Alternatívák

XVI. Az eszperantó kritikája (a Wikipédián) (fordította: Brain Storming)
XVI.1. Miért az eszperantó?
XVI.2. „*Könnyebb tanulni*”
XVI.3. „*Semlegesség*”
XVI.4. „*Nyelvi változatosság*”
XVI.5. Az eszperantó kultúra hiányáról
XVI.6. Az eszperantó semlegességéről
XVI.7. Az eszperantó mesterségességéről
XVI.8. Nehézségek a folyékony nyelvhasználat elérésében
XVI.9. Különleges karakterek
XVI.10. Nemi megkülönböztetések az eszperantó nyelvtanban
XVI.11. Szükségtelen eset és szám egyeztetések
XVI.12. Az eszperantó kudarcot vallott

* * * * * * * * *

PROLÓGUS
(… idézet, kommentár nélkül)

AZ EURÓPAI ESZPERANTÓ UNIÓ (EEU) POLGÁRI KEZDEMÉNYEZÉSE

„AJÁNLÁS AZ EURÓPAI HIMNUSZ ESZPERANTÓ NYELVŰ ÉNEKLÉSÉRE”[(1)]

Az EEU a tegnapi napon (2012. április 1.) élt a Lisszaboni Szerződés által a polgárok részére biztosított azon joggal, hogy javaslatokat tehetnek az EU szerződések hatékonyabb működtetésére, ezért jegyzékbe vétel céljából megküldte az Európai Bizottság számára a javaslatát, miszerint:

„Az EU adjon ki ajánlást a tekintetben, hogy az Európa Himnuszt a semleges eszperantó nyelven énekeljék Umberto Brocatelli[(2)] szövegével minden olyan alkalommal, amikor a tagállamok képviselői együttesen akarják kifejezni a közös, egyenrangú Európához való tartozásukat.”

E polgári kezdeményezés céljai:

1./ segíteni tovább erősíteni a közös európai identitást a nemzeti, regionális és más identitásokkal összhangban, s ezáltal még hatékonyabbá tenni az EU-t a polgárok számára;
2./ növelni a polgárok részvételét az európai integrációban;
3./ segíteni elérni az 1. és 2. célt egy semleges összeurópai nyelv szavaival, lehetővé téve, hogy a polgárok együtt énekeljék;
4./ biztosítani az azonos megbecsülést minden európai nyelv számára;
5./ újfent megerősíteni és kiegyensúlyozni az EU jelmondatának két elemét, az „egység a sokféleségben”-t, biztosítandó, hogy ne hangsúlyozzák túl a sokféleséget és ne kicsinyeljék le az egységet.

*Az EU hét különböző tagországában lakó héttagú támogatói bizottságban részt vesz a **Nobel díjas Reinhardt Selten**[(3)] professzor Németországból és az ismert politikus, **Marco Pannella**[(4)] Olaszországból.*

Az EEU tradicionális Európai himnuszát meghallgathatják a www.europo.eu/eo/euhropahimno oldalon, ahol megtalálható az EU 23 hivatalos nyelvére, továbbá horvátra és több regionális kisebbségi nyelvre, illetve a világnyelvekre (kínai, arab, orosz, japán, hindi, bengáli, indonéz) lefordított szövege is.

Az Európai Bizottságnak most két hónap áll rendelkezésére annak eldöntésére, hogy elfogadja-e a javaslatot regisztrációra. Ha a Bizottság elfogadja, hogy az EEU javaslata ténylegesen segíti az EU szerződések működését, és hogy egy ilyen javaslat megtétele a Bizottságnak hatalmában áll, az EEU el fogja kezdeni az 1 millió aláírás összegyűjtését a 27 EU országban, hogy lehetővé tegye az Európai Bizottságnak a törvényjavaslat véleményezését. Fontos hangsúlyozni, hogy az aláírások majd a világhálón keresztül is megtehetők lesznek.

(…)

Brüsszel, 2012. április 2-án

… Az Európai Bizottság elutasította.

***

JEGYZETEK

(1)http://vilagnyelv.hexaco.hu/NYELV-HIR.htm ; http://www.europo.eu/documentloader.php?id=328&filename=europa-himno-hu-gazetara-informo-2-4-2012.pdf
(2)http://eo.wikipedia.org/wiki/Umberto_Broccatelli
(3)http://hu.wikipedia.org/wiki/Reinhard_Selten
(4)http://en.wikipedia.org/wiki/Marco_Pannella

* * * * * * * * * *

I.
BEVEZETÉS

„Eszperantó” … amikor valaki ezt a szót hallja, szinte minden esetben valami pozitív dologra gondol: *emberek közötti egyetértés, világbéke, világnyelv, egyszerűség, hatékonyság*, stb. Látszólag semmi okunk sem lenne olyasmikre gondolni, mint *nyelvi téveszmék*[(1)], *lingvicizmus*[(2)], *nyelvi diszkrimináció, szektásodás*, stb. Ez az ún. pozitív előítélet halmaz majdnem teljes egészében elfedi az eszperantó mozgalom mögöttes motivációit, egy **mesterséges nyelv**[(3)] elterjesztésével kapcsolatos eleve meglévő belső buktatókat, … vagyis röviden: az eszperantó mozgalom működésének „sötét oldalát”. Dióhéjban annyit előrebocsáthatom, hogy az ebben a munkában közreadott részletes elemzések során világossá fog válni az olvasó előtt, hogy az eszperantó mozgalom szemmel láthatóan úgy véli, hogy majdnem ugyanolyan szabadságfokkal garázdálkodhat a nyelvészet és a nyelvpolitika, továbbá a nyelvoktatás terén, mint ahogyan az istenhívők az erkölcs terén. Ha azonban a működésük, az elveik, a kezdeményezéseik mélyére nézünk, akkor megpillanthatjuk a valós motivációkat...

***

Jelen tanulmánykötet kb. 2/3 részben a 2006-tól rendszeresen publikált, eszperantó nyelvvel és annak mozgalmával kapcsolatos tanulmányaimat, és kb. 1/3 részben a témával kapcsolatos fordításaimat tartalmazza. Megismerése mindenkinek hasznos lehet, akár ismeri, akár nem ismeri az eszperantó nyelvet, vagy annak mozgalmát.
Az írások javarészt egymástól függetlenül jelentek meg, így egységes egészként olvasva úgy tűnhet, hogy itt-ott ismétlésekbe botlik az olvasó – ezért elnézését kérem mindenkinek, és jelzem, hogy minden egyes írást önálló tanulmányként érdemes olvasni. Mindezek ellenére az érvelési rendszer végig egységes, és a tartalmi elemek nem mondanak ellent önmaguknak.

***

Ha valaki veszi a bátorságot és fejest ugrik az itt kifejtett, valójában nagyon is izgalmas intellektuális kalandba, akkor egy idő után az lesz talán az érzése, hogy ha az eszperantó ügye ennyire ellentmondásos, akkor végleg megbukhatott az a törekvés, ami a tudományos és műszaki életben megvalósított nemzetközi szabványosítás formájában lehetséges volt? A válasz kétoldalú: igen is, meg nem is. Van mód arra, hogy a nyelvi különbözőség ne jelentsen akkora problémát, mint amekkorának azok érzik, akik ezt egy mesterséges nyelv megalkotásával és annak ellentmondásos szellemiségű mozgalmi terjesztésével szeretnék megtoldani; ám ez a megoldás csak tetézi az amúgy is meglévő problémákat. A lehetséges megoldások sorában az eszperantó megalkotása csak egy kísérleti lépés, amiről – ahogy a következőkben látni fogjuk – már bebizonyosodott, hogy nem felel meg az általa kitűzött célnak, legalábbis globális méretekben semmiképpen sem. Ahogy majd látni fogjuk, az eszperantó története mégsem tanulság nélküli – az elkerülendő hibák, tévedések, félreértések valódi kincsesbányája, akárcsak Edison több ezer kudarca a használható izzószálak után való kutatásában. Így haladtam a kritikai elemzés során egy hatékonyabb megoldás felvázolása felé, amit egy később megjelenő tanulmányban részletesen ki is fejtek majd. … Mindezeket azért kellett megjegyeznem, mert enélkül minden kritika meddő akadékoskodásnak, cikizésnek, valamiféle sértődöttségből eredő bosszúállásnak tűnhet – amire az égvilágon semmi okom sincs, hiszen (ahogy sok eszperantista vitapartnerem nagyon is helyesen felvetette:) *„az eszperantó és az eszperantisták semmit sem ártottak nekem”*.

***

JEGYZETEK

(1)http://dragon.unideb.hu/~tkis/li%20a%20**nyelvi**%20tevhitekrol%2007jul5.doc
(2)http://hu.wikipedia.org/wiki/Lingvicizmus
(3)http://hu.wikipedia.org/wiki/Mesters%C3%A9ges_nyelv

* * * * * * * * * *

II.

Az eszperantóról jut eszembe…

21 MEGJEGYZÉS
SZILVÁSI LÁSZLÓ: *„MIT KELL TUDNI AZ ESZPERANTÓRÓL?”*[(1)]
című írására reagálva.

(Az eszperantó mozgalom emblémája)

-1-

„Az eszperantó fonetikus (mindent úgy írunk, ahogy ejtünk), ragozás nincs, illetve a minimálisan szükséges mértékű, a nyelvtana logikai alapon épül fel.”*

*Valójában itt a fonematikus[(2)] írásra gondol, nem magára a nyelvre – megjegyzendő, hogy ezzel a megfogalmazással is azt húzzák alá, hogy maguk az eszperantisták is elsősorban, mint írott nyelvként tartják számon az eszperantót. Tulajdonképpen az eszperantó fonematikus, és nem fonetikus írású. Legalábbis, ha van benne zöngésségi hasonulás, nem lenne meglepő, ha ez nem lenne szabályozva (legalábbis erre vonatkozó leírás nem lelhető fel), és ebből kifolyólag ezeket a különböző nyelvek beszélői mind úgy fogja ejteni, ahogy neki az anyanyelve alapján megfelelőnek tűnik.
A közvélekedéssel ellentétben a magyar nyelv sem fonetikus írású (holott a magyar nyelv helyesírásának is egyik alapelve ugyanaz, mint a fent említett „úgy írunk, ahogyan ejtjük”, és annyira sem fonetikus vagy fonematikus, mint az eszperantó), mégis az egyik legnehezebben elsajátíthatónak tartják, igaz, a ragozási rendszere miatt (ami szintén hangtani alapú); sőt: az angolban is minimálisak a tanulása során elsajátítandó alaktani ismeretek.
Kiejtés tekintetében az eszperantót sok bírálat érte már **1907-ben is LESKIEN**[(3)] részéről, aki részletesen elemezte az eszperantó nyelv kiejtését – magukat a hangokat, de a hangsúlyozást is (ami éppen a németeknek és az angoloknak okozott különösen nagy problémát, de a jelentést alapvetően megkülönböztető végszótagok is inkább ártalmasak az érthetőség szempontjából.)

A nyelvtan logikai megalapozottsága természetesen meggyorsítja annak (mármint a nyelvtannak) megtanulhatóságát, vagyis a nyelvtanét és a mondatképzését, de a szóképzés gazdaságossága is csak látszólagos, mivel a beszédben a szóképzés bonyolultsága megnehezíti a fogalmazást (lásd képzők sorrendje, stb.).
Lehet, hogy az eszperantó ezek alapján könnyen olvasható, és írható nyelv benyomását kelti, és a tanulást is az gyorsíthatja meg, hogy könnyedébben lehet vele írásban fogalmazni és olvasni – ez azonban nem segít a beszédbeli használhatóságán.

-2-

„A leggyorsabban tanulható! – Az eszperantó a leggyorsabban megtanulható élő nyelv! Ugyanazon nyelvi tudásszint eléréséhez, más nyelvekhez képest csak 1/4 - 1/5 idő- és energia-ráfordítás szükséges."

Ez a pozitívuma látszólagos – **az egész földön eddig kb. 2 millió ember került közelebbi kapcsolatba az eszperantóval**[(4)], akik tudásszintje nem egységes, tehát javarészt jóval az általános szint alatt van (pláne, ha nem napi szinten használják!). Ha valaki 4x-5x annyi időt fordít pl. az angol nyelv tanulására, akkor **azt az egész világon majd 2 milliárd emberrel kapcsolatban képes használni**[(5)]**.** Sőt – anyanyelvi szinten kb. 500 millióan beszélik, a többség tehát tanult nyelvként, második nyelvként ismeri vagy használja, így ezt a fajta nyelvi tudásszintet alkalmazók toleránsabbak a nyelvi hibákkal kapcsolatban.

-3-

„A közhiedelemmel ellentétben az eszperantó nem mesterséges, hanem élő nyelv."
„…az eszperantó ugyanúgy fejlődik, mint a nemzeti nyelvek, és már régóta a tömegek által beszélt ÉLŐ nyelvvé vált."

Az írás összekeveri a „mesterséges–természetes" és az „**élő**[(6)]**–**holt" nyelvekre alkalmazott terminusokat.
Az eszperantó több nyelvből összerakott, egyedi szabályokkal ellátott mesterséges nyelv, ami mozgalommá válása miatt vált olyan nyelvvé, amelynek használói e nyelvet részben önazonosságuk elemének tekintik, emiatt használják, ez alapján tekinthető tehát élő nyelvnek. Az, hogy „tömegek" beszélnék, az túlzás – az „anyanyelvinek" tartott szintű eszperantóul beszélők számát max.(!) 2000-re becsülik.... azonban ők sem lennének meg egy másik, természetes nyelv anyanyelvi szintű tudása nélkül.

-4-

„Bármilyen jól tanulsz is meg egy idegen nyelvet, az anyanyelvűvel szemben mindig hátrányban lévő, másodrendű leszel!"

Itt az író ugyan nem állítja, hogy minden anyanyelvi beszélő visszaél a tudásfölényével, de igenis sok helyzet van, amikor ez megtörténik. Általában csak azokkal kapcsolatban, akik nem akarják a másikat megérteni, vagy nem fűződik semmilyen érdekük hozzá; esetleg akik szemében, aki számára maga a más nyelvet beszélő eleve másodrendű – ez azonban jellem-hiba, nem általánosító minden „anyanyelvűre"! Mindez tehát vonatkoztatható az eszperantó nyelven magas szinten beszélők esetére is, akik ugyanúgy nehezen kommunikálnak az eszperantót alacsonyabb szinten ismerőkkel.

-5-

„Az eszperantó használata egyenlő esélyeket biztosít, hiszen ez mindenki számára tanult nyelv."

De csak talán akkor, ha a két, nem azonos nyelvű történetesen tanulta a nyelvet, de akkor még mindig ott van a tudásbeli különbségük – ami két anyanyelvű között is néha ellentéteket szül (az arra hajlamosaknál) (lásd a ritka nyelvjárások esetenként elítélő, megbélyegző attitűdjét).

Másik dolog, hogy talán sokkal fontosabb kérdés, hogy az eszperantó hol biztosít egyenlő esélyeket? Eleve a nyelvtudáson alapuló esélyegyenlőség felvetése olyan szemléletet sugall, mintha az egy adott nyelvet magasabb szinten beszélő és használó ember magasabb rendű lenne az adott nyelvet alacsonyabb szinten ismerővel. Ez a szemlélet persze nagyjából pontosan tükrözheti Zamenhof azon gyermekkori élményét, amikor az államnyelvet nem, vagy rosszul beszélőket másodrendű polgároknak tekintették… mindez azonban nem a nyelvtudáson alapult, hanem a diszkrimináció egyik felszínes tünete volt.

-6-

„Olyan fejlett, mint pl. a magyar! - Az eszperantó teljesen kifejlett nyelv! Az eszperantó a nemzeti nyelvekkel azonos szintű kifejezésre képes, kifejlett irodalmi és szakmai szókinccsel. Számtalan irodalmi mű jelent meg (regények, próza, versek, antológiák stb.), sok szakmának önálló eszperantó szervezete van saját folyóirattal, szótárakkal, könyvekkel."

Ha az eszperantó „teljesen kifejlett nyelv", akkor számolnia kell a különböző változatok kialakulásával, ami automatikusan be fog következni, ha valóban 100.000-ek anyanyelvi szintű, napi kommunikációs eszköze lesz. Közismert jelenség, hogy a már meglévő anyanyelvűek az elsajátított nyelvet a saját igényeik szerint használják, különösen akkor, ha nincs lefixált kifejezésrendszere, vagy „igénytelenül" használják - erre példa a **pidgin nyelvek**[(7)] kialakulása, amik mindig egyszerűsítenek és analizálnak – ez persze az eszperantó további egyszerűsödést fogja jelenteni, de ezzel elveszíti azt a színes használati lehetőséget, amivel a jelenlegi népszerűsítői kecsegtetnek, és olyan szintre fogja „züllleszteni", mint **a pragmatikus angol-használók az angolt**[(8)]**. Ez** esetben van már egy olyan nyelv, amivel ezt meg lehet tenni, és már meg is tették, vagyis van már olyan élő, irodalmi nyelv, ami ezt a funkciót már ellátja, ez pedig az angol. Egy további, erre a szerepre pályázó nyelv inkább csak zavarja a képet ahelyett, hogy hagyná végre az angolt egy „igénytelenebb" szinten betölteni azt a szerepet, amit egy nemzetközi segédnyelvnek szánnak.

-7-

„Az új technikai kifejezéseket kialakult technikával építi be a nyelv. Hasonlóan a nemzeti nyelvekhez az egyes területeken az új fogalmak beépülése nem azonos sebességű. Az eszperantó vagy a saját már meglévő készletéből alkot új szót, vagy visszanyúl a latin szógyökhöz, vagy ha ilyen nincs, a különböző nyelvekben leggyakrabban használt szógyököt veszi át."

Ez arra utal, hogy folyamatosan azokat az elemeket építi magába, amit a többi nyelv is, vagyis nem fejlődik gyorsabban, mint a többi természetes nyelv – mivel azt teszi, amit a többi.

-8-

„Ugyanarra használható, mint a többi nyelv! – Az eszperantó ugyanarra használható, mint a többi nyelv! Folyamatosan jelennek meg eszperantó nyelvű könyvek, folyóiratok, vannak rádióadások, videofilmek, zenei kazetták és CD-k stb."

Ha ez így van, akkor csupán gyarapítja a nyelvek listáját. Ha mindez egyfajta kultuszkialakítást is jelent, akkor könnyen lehet, hogy az eszperantó mégis kultúrateremtő eszmévé növi ki magát, azonban elképzelhető, hogy csak arra lesz elég, hogy egy nyelvi azonosságtudattal, de saját „hazával" és „nemzettel" nem rendelkező közösséget hoz létre – ilyenek is

vannak már, pontosabban mindez nagyon hasonló lesz a zsidók, vagy a cigányság kulturális állapotához, attól függetlenül, hogy a zsidóságba és a cigányságba az ember beleszületik, és így akarva nem akarva sem szabadulhat meg tőle, míg az eszperantót (mint az önazonosság tudat részét) választják (eltekintve a csekély számú, eszperantista szülőktől az eszperantót az anyanyelvvel párhuzamosan tanuló, anyanyelvi beszélőtől).

-9-

„Mivel „Eszperantó-ország" nincs, oda nem lehet elutazni, de van évente kb. 300 különféle (szakmai, turisztikai, szórakoztató stb.) eszperantó rendezvény, ahol csak az eszperantóval lehet „boldogulni"."

Ha mindez az egyetlen lehetőség az eszperantó aktív használatára, akkor ez is mutatja, hogy az eszperantó csupán egy közösségteremtő erő, eszme, amit egyfajta nyugat-ellenesség, továbbá egy speciális „aktuál-antiglobalista-globalista" (olyan mozgalom, amely globalista eszme alapján működik, de ezt nem a jelenlegi kulturális alapokon kívánja elérni), mozgalmiság táplál.

-10-

„Lehet minden szinten állami nyelvvizsgát tenni (a Rigó utcában az eszperantó teljesen egyenrangú a többi nyelvvel) – a munkahelyek ugyanúgy fizethetnek utána nyelvpótlékot (!), az egyetemi felvételinél és a diplomázásnál általában ugyanúgy elfogadják, mint a más nyelveket!"

A vizsgázási lehetőség nem az eszperantó „diadala", hanem a Rigó utcáé, mivel ez is busás bevételt jelent nekik, főleg azért is, mivel ha a diplomázás miatt ebből vizsgázók le is diplomáznak, később amúgy is kell majd egy valódi, széles körben használt másik nyelvből is nyelvvizsgázniuk. A munkahelyeken ugyanis a már bevált közvetítőnyelveket használják elsősorban.

-11-

„A hagyományos lehetőségeken kívül van néhány speciális szolgáltatás, ami csak az eszperantóul beszélők számára hozzáférhető (pl. ingyenes vendéglátó hálózat szerte a világban, szakmai konzultációs és segítségnyújtási hálózat, stb.). Sokan állítják, hogy már csak ezek miatt akkor is érdemes megtanulni eszperantóul, ha semmi másra nem lenne használható…"

Ez is a lelkes mozgalmiság terméke, ahol igyekeznek valami csábító lehetőséget is ajánlani a közösség fenntartása érdekében. A szakmai konzultáció és segélynyújtás pedig valószínűleg azt jelenti, hogy valószínűleg a már bejáratott közvetítő nyelveken is hozzáférhető szolgáltatásokat nyújtja.

-12-

„Az egész Földön elterjedt – Az eszperantó az eredeti céljai szerint mára az egész Földön elterjedt, hiszen gyakorlatilag nincs olyan város, ahol ne lenne eszperantóul beszélő. Az eszperantó tehát elterjedt, de még nem vált olyan tömegessé amilyet megérdemelne. Ennek oka elsősorban gazdasági és politikai."

A fentiek a szokásos **„nyelvi imperialista üldözési mániát”**[9] fejezik ki, ami abból áll, hogy ha valami nem megy, akkor azt valószínűleg külső erők szándékos ellenállása okozza, és nem pedig a dolog belső sajátosságai: az eszperantisták általában bele sem gondolnak, hogy az eszperantónak az angolhoz képest szinte elhanyagolható a szerepe és az esélye arra, amit az angol már elért. Sokkal inkább lenne esélye a spanyolnak, de azt pl. az eszperantisták szinte meg sem említik. Az eszperantó elterjedtsége és jelentősége az angollal szemben jelentéktelen, és még annál is nagyságrendekkel kevesebb, mint amennyire az eszperantisták ítélik. Mivel nyelvről van szó, így kell egy „bűnbak”, ami az elterjedésének korlátait jelenti, és mivel a nemzetközi nyelvek színterén az angol a befutó-esélyes, így célpontként tökéletes. (Mintha egy olyan heurisztika alapján gondolkodnának, miszerint „Az ellen érdemes acsarkodni, aki nem tekint minket még ellenfélnek sem!”)
Az idézettel kapcsolatos gyakorlati szempontú kérdés az, hogy ha van is néhány eszperantóul beszélő személy egy városban, mekkora az esélye annak, hogy egyikük éppen akkor, olyan módon és színvonalon állna rendelkezésére az odavetődőnek?

-13-

„A „nagy nyelvet” (angol, német, francia, orosz) használó államok gazdaságilag (és ennél fogva politikailag) ellenérdekeltek az eszperantó elterjedésében. A saját nyelvük használata (és minél szélesebb körű elterjesztése) kifejezett gazdasági előnyökkel jár. Az USA, Nagy-Britannia, Franciaország stb. az állami költségvetéséből évente sok százmillió dollárral támogatja nyelve külföldi terjesztését. (Ez mára már egyes régiók nyelvi-kulturális gyarmatosításához áll nagyon közel...)”

Ha valóban van versengés a nyelvek között, akkor az valószínűleg inkább csak a nyelvet tanulók között van. Az eszperantisták sokszor elfelejtik, hogy az ezeket a nyelveket beszélő országok valóban nagyhatalmak, és nem feltétlenül a többi ország kizsákmányolása a céljuk, hanem a velük való gazdasági együttműködés. Azt pedig, hogy a termékeiket szeretnék eladni egy adott országban, nem azt jelenti, hogy kulturálisan vagy nyelvileg be akarnák őket kebelezni – persze, az eszperantisták fejével gondolkodva, ez természetesen hozzátartozik az „elnyomó bűnbak” szerepéhez.
Az eszperantisták sokszor előhozakodnak a „nyelvi-kulturális gyarmatosítással”, de annál ritkábban definiálják, hogy mit értenek ez alatt. Sokszor aránytalanul felnagyítanak, és sötétre festenek olyan jelenségeket, amik a természetes nyelvek között folyamatosan zajlik, mint pl. új technikai terminológiák átvétele, szavak megjelenése a köznyelvben, stb. Ha ezeket törvényileg is előírnák, és nem az érintkező nyelvek természetes jelenségeihez tartoznának, talán még igazuk is lenne. (Gondoljunk csak arra, hogy pl. a magyar nyelv is tömegével alkalmaz olyan szavakat, amiket anyanyelvünk részének tekintünk, mégis idegen eredetűek – erről a Magyar Értelmező Szótár etimológiai bejegyzései is tanúskodnak.)

-14-

„Az eszperantó jövője szempontjából komoly reményt ad az Európa Unió jelenlegi nyelvi gondjainak megoldására irányuló törekvések (a tagországok erősen szembeszállnak nyelvük mellőzésével), erre további rásegítést jelent a tervezett EU-bővítés, hiszen a jelenlegi rendszer mellett új belépések nyelvi / fordítási / tolmácsolási káoszt fognak okozni. Az Európai Unió adminisztrációs költségeinek már ma is kb. 1/3-át emésztik fel a fordítói, tolmácsolási kiadások...”[10]

Mindez természetesen „reményt” ad az eszperantistáknak (a „reménykedő”-knek) arra, hogy talán az ő közösség-összetartó és azonosságtudatuk jelentős részét biztosító nyelv lesz majd a megoldás. Tény, hogy ebben a kérdésben döntenie kellene az Uniónak, és ésszerűnek tűnne ezt egy határozatban, törvényben lefektetni, de valószínűleg nem fog egyetlen nemzeti nyelvnek sem engedni, hanem mindezt a természetes nyelvfejlődésre bízzák.
Az Unió adminisztrációs költségei pedig elhanyagolhatók ahhoz képest, hogy mit váltana ki egy egész Európára kiterjedő egységesítő nyelvtörvény. Ebből a szempontból érthető az Amerika-ellenessége is egynémely európai polgárjogi és nemzeti szervezetnek, hiszen ott már modern elvek alapján a sok-sok tagállamban (nagyjából) egységes (hivatali) nyelvhasználat mellett döntöttek, amit itt a kulturális viszonyok miatt nem lehetett megtenni, és valószínűleg még jó sokáig váratni fog magára bármiféle kilendülés a holtpontról.

-15-

„További esély a Kelet-Európában megnyilvánuló nemzeti öntudat, és a lassanként már érlelődő szerveződő ellenállás a nyelvi-kulturális gyarmatosítás ellen.”

Sajnos az eszperantista közösség előítéletes tömegmozgalommá válásának nyomait lehet felfedezni egy ilyen véleményben. Nem veszik észre, hogy a nemzeti nyelvek képviselői a nemzeti öntudatuk részeként ellenkeznek más nyelvek befogadása ellen. Ha az eszperantista mozgalom elérné célját, és nemzetközi szinten is egyfajta állam nélküli kulturális erőként lépne fel, akkor ezek a nemzeti öntudatukat féltő országok az eszperantót is a nemzeti nyelvük ellenségeként, nemzeti öntudatuk csorbításaként fognák fel.
Mindez nem lenne így, ha a praktikus okok mellett nem akarnának ilyen nacionalista jellegű érzelmileg fűtött előítéletek mellé is odaállni, hogy a közös ellenségképet (az angol nyelvet?) használva híveket szerezzenek a saját közösségük létjogosultsága érdekében.

-16-

„Hányan beszélik az eszperantót? - Sokan! Attól függően, hogy milyen szintű nyelvtudást tekintünk alapnak más-más számot kapunk, de sokszázezerre tehető azoknak a száma, akik érdemben kommunikálni tudnak a semleges nemzetközi nyelven.”

Ugyanez elmondható a legtöbb angol nyelvet valóban tanuló, és az általános és középiskolásan valóban tanuló(!) emberekről. Hogy a többség mégsem tud sokszor érdemben kommunikálni, az nem jelenti azt, hogy ennek az angol nyelv lenne az oka – a dolog mögött az áll, hogy az iskolából kikerülve, (még ha a diplomázáshoz is kellett a nyelvvizsga megszerzése) gyakorlat híján a nem használt idegen nyelvi képességek ugyanúgy lekopnak, mint a többi nem használt adat, ismeret, képesség. Ha a mégoly elterjedt angol és egyéb nyelvek esetében ez talán természetesnek is mondható (vagyis mégsem érvényesül a nyelvi gyarmatosítás réme), akkor ez fokozottabban lenne így az angolhoz képest nagyságrendekkel csekélyebb mértékben elterjedt eszperantóval. Akkor nem lenne ez így, ha az eszperantó is végigjárná azt az utat, amit az angol nyelv tett meg eddig, és még túl is lépne ezen, de ez már több mint idealizmus.

-17-

„Konkrétumok: A háború óta csak Magyarországon több mint 250.000 eszperantó tankönyv lett eladva, illetve 2002-ben a Rigó utcában az eszperantó volt a 3. legnagyobb nyelv, megelőzve a franciát, olaszt, spanyolt, stb. ...”

Talán érdemes lenne olyan statisztikai „konkrétumot” is felmutatni, hogy az erőfeszítések ellenére mennyi munkahely hirdeti úgy az álláshelyeit, hogy kifejezetten eszperantó nyelvtudásra tartanak igényt.

A Rigó utcai adat sem mérvadó – mivel a következetlen felsőoktatási rendszerünk úgy követeli meg a nyelvvizsgát minden diplomához, hogy nagy valószínűséggel nem is lesz majd a nyelvtudásra szükség, vagy ha lesz is, akkor majd a gyakorlatban sajátítják azt el, (vagyis tekinthetjük úgy a nyelvvizsga-bizonyítványt, hogy az a nyelvtanulási képességet igazolja inkább(!), ami a megszerzését követően nem használva természetesen elkopik!), így természetes, hogy a „legkönnyebb”-nek kikiáltott felé fognak inkább nyúlni, vagy pedig józan megfontolásból, vagy - mivel az általános és középiskolákban már mindenhol van német és angoloktatás (eszperantóról ilyen szinten nem tudok!) - inkább egy a jövőben is biztosan hasznosítható nyelv felé fognak lépni. (Esetleg egyéni preferenciáik alapján, akár a „*tetszik-nem tetszik*”-elvet, vagy személyes érintettséget (rokonok, stb.) véve alapul.)

-18-

„Eszperantó szervezetek - Az eszperantó szervezetek nem tömörítenek mindenkit, hanem csak azokat, akik hajlandók valamit tenni a nyelv fennmaradásáért vagy terjesztéséért, illetve erről várnak információt a szervezettől.”

Szilvási László „*Összefoglaló eszperantó nyelvtan*” című könyvének internetes kivonatában van egy fejezet, „Az eszperantó ismertsége tőled is függ!”, amiben a lelkes eszperantistákról olyan képet festenek, ami inkább egy fanatikushoz illik.
Íme a propaganda lista, ami bővíthető!:
- Jelvény viselése
- otthoni bejárat mellé „*eszperantó*” tábla kihelyezése /az „*English is spoken here*” táblákhoz hasonlóan, amiket kereskedők tesznek ki a népszerűbb nemzetközi üdülőhelyeken/
- telefonos játékokban a betelefonáló „eszperantistaságának” megemlítése, vagy eszperantó nyelvű zene kérése kívánságműsorban /ingyen reklám!/
- hirdetőtáblákra információs anyagok kihelyezése
- újsághirdetések feladása
- a diplomához eszperantó nyelvvizsga megszerzése
- felragasztható reklámcsíkok készítése, és kihelyezése szélvédőkre, üvegfelületekre
- külföldön külföldiektől segítségkérés eszperantóul
- eszperantó változatok elkészítése (akár cégeknek is reklámanyagként a nemzetközi eszperantista lapokba!)
- utcákra táblák kihelyezése
- a jövedelemadó 1%-nak felajánlása az Eszperantó Alapítványnak, de a legfőbb: mások erre való rábeszélése!
- kulturális intézményekben, közintézményekben felhívni a figyelmet arra, hogy eszperantóul nincs kiírva az információ
- az internetes terjesztésre számtalan konkrét ötlet, elsőként éppen az „Angol nyelv kulturális gyarmatosító szerepének” kiemelése…
- eszperantónyelvű újságok újságcikkeinek fordítása és elküldése a helyi lapoknak, kiemelve a „nyelvi problémát” és az eszperantó „eredményeit”…
- köszönőlevél írása, ha valahol eszperantó kiírást, információt talál; vagy tiltakozás, ha egy „eredményt” meg akarnak szüntetni
- a „kallódó eszperantisták” felkarolása, informálásuk, mindenekelőtt azért hogy „ne vesszen kárba a nyelvtudás”

- az utolsó pont: „Légy büszke, és vállald fel nyilvánosan is!” = „Merd nyíltan felvállalni, és légy büszke arra, hogy eszperantóul beszélsz, és a semleges nemzetközi nyelvet beszélők nagy családjába tartozol!”

-19-

„A több önálló egyesület létezésének oka tisztán technikai-gazdasági. Tevékenységüket országos szinten rendszeresen összehangolják.”

Ha az egyesületek tevékenysége, létezése valóban csak pusztán „tisztán technikai-gazdasági” eredetű, akkor lépten-nyomon nem az ideológiai (pl. nyelvi-kulturális gyarmatosítás) alapokra hivatkoznának, mint végső érvre, ha valaki a témával kapcsolatos közönyösségével reagál rájuk.

-20-

„Nemzetközi szervezetek - Az országonkénti eszperantó egyesületek tevékenységét nemzetközi szinten az **Universala Esperanto Asocio, UEA (Eszperantó Világszövetség)**[(11)] *nevű nemzetközi szervezet fogja össze. - A Rotterdami székhelyű UEA-nak több mint 100 országban vannak tagszervezetei, képviselői és több mint 30 szakmai nemzetközi eszperantó társasággal van munkakapcsolata. Az UEA 1954 óta folyamatosan részt vesz az UNESCO nem kormányszintű szervezeteinek munkájában.”*

Közismert jelenség, hogy bizonyos kulturális szervezetek egy bizonyos nagyság elérése után szinte önálló életre kelnek, még akkor is, ha kulturális értékük csak bennük lévők számára van, és elsődleges céljukká a szervezet önfenntartása válik. Mivel a mozgalom tudatosan épít bizonyos modernkori személyes, pszichikai szükségletekre, így ez folyamatosan újratermeli önmagát. (A fenti szervezettség elmondható pl. a Jehova-tanúiról is.)

-21-

„ESP-EN-HUNG – Központi magyar eszperantó levelezőlista – Ha érdekelnek az eszperantó események, vagy szeretnél segíteni – akkor érdemes bejelentkezned az „esp-en-hung” központi levelezőlistára. – A **Kulturális Eszperantó Szövetség**[(12)] *által működtetett esp-en-hung listán beszéljük meg a magyarországi eszperantó mozgalom eseményeit, itt tesszük közzé az aktuális híreket, információkat, és itt tehetsz fel te is mindenféle eszperantóval kapcsolatos kérdést, vagy kérhetsz tanácsot.”*

A cikk ezen és ezután következő része is elsősorban a kapcsolattartást hangsúlyozza, hogyan lehet tartani a kapcsolatot az „eszperantó világgal”. Valószínűleg sokan rájönnek, ha bekapcsolódnak, hogy a közös nyelv még nem garancia arra, hogy a gondolkodás is közös lenne, legfeljebb a csoport, a mozgalom érdekeit, értelmét illetően. Rájönnek, hogy ha túllépnek az „eszperantó világ” határain, és elvezetnek másokat az eszperantó révén az eszperantón kívüli „saját világukba”, akkor ott nem feltétlenül érvényesülnek azok a normák, amik a szervezet megszabta eszmei keretek között remekül működnek (a szektákra is ez jellemző!). Kiderülhet, hogy ha nem csupán a szervezet, a közösség fenntartásáról van szó, akkor előbukkannak a természetes kulturális különbségek, sőt az egyéni hajlamokból adódók, hiszen még az egy nemzethez tartozó, ugyanazon nyelvet beszélők között sincs mindenben egyetértés, a mai modern viszonyok között ennek még a feltételezése is nonszensz.

Zárszó

Az az idealisztikus elképzelés, miszerint az azonos nyelven beszélők megértik és elfogadják egymást, azonosan gondolkodnak, tkp. egy „családhoz tartoznak”, stb., jó példája a kisközösségi viszonyok idealizálásának, ami azonban éppen emiatt torz képet alakít ki a benne lévők számára a csoporton kívüliekről. Az eszperantó híveinek, szervezeti tagjainak a szoros csoporthoz tartozás élmény kialakítása közben szüksége van egy külső, csoportösszetartó, primitív ösztönzésre is, és ez lenne az ún. „közös ellenség”, ami azonban, ahelyett hogy egyszerűsítené, tovább bonyolítja a nyelvi problémák helyzetét, elterelve a figyelmet a lényegesebb kérdésekről.

Egyes nyelvészek szerint a fenti megjegyzések mély elfogultságot tükröznek, és hogy „az eszperantómozgalmat összeesküvésnek, és nem egy cél érdekében összetartó közösségnek tekintik”, és hogy „a frusztrációjukat és angolellenességüket indokolatlanul túldimenzionálják”. A megjegyzéseim természetesen elfogultak abban a tekintetben, hogy a célorientált mozgalmi csoportok részéről „a cél szentesíti az eszközt” alapon álló valóságtorzító jellegzetességeket vélek felfedezni az eszperantó mozgalom által terjesztett „szólamokban”, amiket a legkülönfélébb manipulatív érvekkel igyekeznek elhitetni a közvéleménnyel. Az is fel szokott merülni a „kritikám kritikájaként”, hogy innen-onnan ollózom össze az eszperantóról és az eszperantisták által írottakat abból a célból, hogy azokból az elfogultságomat igazoljam – úgy vélem a fenti megjegyzéseim jól demonstrálják, hogy nem kiragadott mondatokat látok el megjegyzésekkel, hanem itt is egy egész írást, annak minden részletét szemügyre veszem. A következőkben is hasonlóképpen járok el, persze sokkal tágabb kontextusban vizsgálva az eszperantót és annak mozgalmát.

***

JEGYZETEK

(1) http://www.eszperanto.hu/magyar2.htm
(2) fonematikus: http://hu.wikipedia.org/wiki/Fonematikus_%C3%ADr%C3%A1s
(3) August Leskien: http://en.wikipedia.org/wiki/August_Leskien
(4) http://hu.wikipedia.org/wiki/Eszperant%C3%B3
(5) http://hu.wikipedia.org/wiki/Angol_nyelv#Besz.C3.A9l.C5.91inek_sz.C3.A1ma
(6) http://www.nyest.hu/hirek/az-elo-eszperanto
(7) http://hu.wikipedia.org/wiki/Pidzsin_nyelv
(8) http://en.wikipedia.org/wiki/Globish_%28Gogate%29
(9) http://www.mernokkapu.hu/fileok/Nyelvi_gyarmatositas.pdf
(10) http://www.independent.co.uk/news/world/europe/cost-in-translation-eu-spends-83641bn-on-language-services-407991.html
(11) http://www.uea.org/
(12) http://w3.hdsnet.hu/eszperanto/kulturalis-eszperanto-szovetseg/

* * * * * * * * * *

III.

Brain Storming vs. Nagy E. József: Kritikai elemzés az „Eszperantó írók művei”[1] c. írás bevezetéséhez

Nagy E. József: *„Az Eszperantó Világszövetség rangos nemzetközi szervezet, melynek soraiban neves politikusok, művészek, Nobel-díjas tudósok vannak”*
Brain Storming: … nyelvészek miért nincsenek?

Elemzésem alapanyaga a Nagy E. József szerkesztette „Eszperantó írók művei” c. gyűjteményhez írt előszava.

(A továbbiakban a jobb áttekinthetőség érdekében az elemzett írásból idézett részletet „**NEJ:**”, míg az általam hozzáfűzötteket „**BS:**” bevezetésekkel jelölöm.)

A Bevezetés második bekezdésében ez olvasható:
NEJ: *„Az Eszperantó Világszövetség - az UEA - az ENSZ-szel, az UNESCO-val együttműködő rangos nemzetközi szervezet, amelyiknek soraiban neves **politikusokat, művészeket, Nobel-díjas tudósokat találhatunk*,** amelyiknek képviselői - la delegita reto - a világ minden jelentősebb városában megtalálhatók.”*

BS:
* Nos, kissé elgondolkodtam … nyelvészeket miért nem?

***

NEJ:
„Az eszperantó ezt a sikerét elsősorban SZERKEZETÉNEK köszönheti.”

BS:
Nos, ez azért túlzás, hiszen a **FUNDAMENTO**[2] 16 szabálya alapján alig van „szerkezete”!

NEJ:
„Zamenhof hallatlan kitartással, tudatossággal és egy idealistától meglepő gyakorlati érzékkel dolgozta ki a nyelvét.”

BS:
Érdekes módon pár sorral lejjebb ezt olvashatjuk:

NEJ:
„De az eszperantó sikerét nem lehet pusztán csak nyelvi indokokkal megmagyarázni. Talán ugyanolyan fontos szerepet játszott az is, hogy Zamenhof, megértve a nyelv társadalmi jellegét, nem dolgozta ki aprólékos részletességgel a nyelvet.”

BS:
Itt feltűnik valakinek, hogy a „*tudatosság*” és a „*meglepő gyakorlati érzék*” némi ellentmondásban van azzal, hogy „*nem dolgozta ki aprólékos részletességgel*”?

A kitartást talán elismerhetjük neki, a tudatosságot azonban nem felétlenül: Zamenhof szemorvos volt és nem nyelvész, mert különben nem úgy alkotta volna meg a nyelvét, ahogyan – és az 1894-es eszperantó kongresszuson nem kellett volna azt látnia, hogy az ő általa is támogatott változtatásokat leszavazza (157-tel 107 ellenében!) az akkor már konzervatívvá vált eszperantó közösség! Gyakorlati érzék pedig csupán annyi volt benne, hogy egyszerűen kihajította a nyelvtanból, ami SZERINTE felesleges, de benne hagyta a tárgyeset jelölését, a jelző-főnév egyeztetést, és ami a legszebb: a mellékjeles betűket! Mindezek persze az anyanyelvére jellemző sajátosságok voltak, amiket másként kezelt volna, ha lett volna némi alaposabb nyelvészeti jártassága.

***

NEJ:

„Idézzük őt újra:
„A fő feladatok, amelyeket meg kellett oldani, a következők:
I. A nyelv legyen rendkívül egyszerű, hogy játszva lehessen megtanulni.
II. Mindenki, aki megtanulta a nyelvet, rögtön használni tudja a másnyelvűekkel való érintkezésre, függetlenül attól, hogy a világ elfogadja és nagyszámú híve lesz-e, vagy sem - azaz a nyelv kezdettől fogva, belső felépítésének hála, hatékony eszköze legyen a nemzetközi kommunikációnak.
III. Legyőzni a világ közömbösségét és rábírni, hogy minél előbb és minél nagyobb számban használni kezdje az ajánlott nyelvet, élő nyelvként - nem csak végszükség esetén, szótárral a kézben.””

BS:

Vegyük ezeket közelebbről szemügyre!
Zamenhof megoldotta az I. feladatot, ezt vitathatatlanul el kell ismernünk. De a II. már inkább csak homályos elképzelés, erős belső ellentmondásokkal:
1.___A nemzetközi kommunikációban hatékony eszköz lehet ugyan, de csak azokkal, akik azt szintén megtanulták;
2.___Az a megfogalmazás, miszerint *„mindenki, aki megtanulta a nyelvet, rögtön használni tudja a másnyelvűekkel való érintkezésre”* egy fából vaskarika, mivel itt ezek a *„másnyelvűek*” is csak azok lehetnek, akik megtanulták az eszperantót! Ezt csak úgy lehet elképzelni, hogy ez a *„mindenki, aki megtanulta a nyelvet*” különböző anyanyelvűek közül kerül ki … de miben speciális ez ahhoz képest, hogy különböző nyelvű emberek egy (közös) nyelvet megtanulnak és azon kommunikálnak?;
3.___*„Függetlenül attól, hogy a világ elfogadja és nagyszámú híve lesz-e, vagy sem”* – ergo, ez a fogalmazás megengedi azt, hogy a világ nem fogadja el, és nincs nagyszámú híve; ebben az esetben megint csak akkor lehet *„hatékony eszköze a nemzetközi kommunikációnak”*, ha a másik fél, akivel kommunikálni akarok, az szintén bírja az eszperantót! De ha nincs nagyszámú híve, akkor hogyan lehetne hatékony? Akkor már a megtanulásának értelme is kérdésessé válik! Röviden: a könnyű tanulhatóság is csak akkor hasznos, ha nagyszámú beszélő használja. A puszta egyszerű *„belső felépítés”* nem garancia a nemzetközi elfogadottságra, és a vele kapcsolatos remények megvalósítására. Ahhoz hasonló ez, mint amikor valaki azt mondja a kövérnek, hogy *„Tudod, van egy remek módszerem arra, hogyan fogyj le: ne egyél olyan sokat!*”
4.___A III. pont pedig … puszta agitáció a terjesztésre! *„Legyőzni a világ közömbösségét”* – itt valami pozitívnak kellene jönnie, de ez a közömbösséget – úgy tűnik – pusztán az eszperantó használatára érti, mivel így folytatja: *„és rábírni, hogy minél előbb és minél nagyobb számban használni kezdje az ajánlott nyelvet,”* – „ajánlott”? Ki ajánlotta? Ő maga, a saját

„remekművét”. Valóban nem volt elfogult – csak annyira, mint minden anya a gyermekével, és mint minden férfi a szellemi „gyermekével” kapcsolatban; és ezzel a kissé erőltetetten freudi fordulattal érthető, hogy azonnal *„élő nyelvként”* akarja elfogadtatni. Az utolsó mozzanat is kissé önellentmondásos: *„nem csak végszükség esetén, szótárral a kézben.”* – Nem értem: az eszperantóval kapcsolatban éppen azt hangoztatják, hogy a lexikáját is annyira könnyű megtanulni, hogy pár szár gyökkel a fejben már szótárra sincs szükség! De az is lehet, hogy itt az „élő nyelv”-re céloz talán: mintha az élő nyelvekhez nem kellene szótár, vagy esetleg ő maga is utált szótárazni? (Mellesleg sok nyelvtanuló éppen ezen a mozzanaton bukik el – nem tudják, hogyan használják a szótárt, és lusták is rá.)

***

NEJ:
„És van az eszperantónak mélységesen humánus, színvonalas eredeti irodalma, amelyik önmagában is érték, és amelynek kedvéért akkor is érdemes lenne megtanulni, ha már senki sem beszélné.”

BS:
Sokan vannak, akik bizonyos nyelveket – néha a „holtnak” tartott nyelveket is – éppen ezért tanulnak meg. Itt érdekes fordulatot láthatunk – az eszperantó lehetne a világ közös nyelve az eszperantisták szerint, akik már olyan mennyiségű, eredeti és színvonalas irodalmat alkottak hozzá, hogy pusztán ezért is érdemes lenne megtanulni; vagyis itt szó sincs már praktikumról, hasznosságról, könnyű tanulhatóságról, hanem annál inkább irodalmi értékről!
És itt az én nagy problémám – a jelen gyűjteménnyel kapcsoltban! Ha ez így van, akkor miért fordította magyarra a gyűjtemény teljes anyagát? Miért csak a versek vannak eszperantóul és magyarul megtalálhatóak? Miért nem mutatta be a prózai szövegeket is kétnyelvűen? Mindez jelzi, hogy itt is egyfajta önkifejezési ösztön az, ami az embereket beleviszi a mozgalomba, amely sokszor puszta művelődési öncél – messze attól a praktikumtól, aminek Zamenhof magát az eszperantót, mint eszközt szánta. És ezt talán jelzi az is, hogy ennek már ő maga lerakta az alapjait azzal, hogy a kezdetek kezdetén klasszikusokat kezdett fordítani. Valahol elsikkadhatott az az eszme, hogy azok vezethetők bele világégésekbe, akiknek nincs módjukban és indítatásuk klasszikusokkal foglalkozni, és jobbára a klasszikus nevelést kapó elit az, aki hajlamos az egymással más-más nyelven is jól szót értő embereket kedvük szerint a pusztulásba szólítani a saját kapzsiságuk, vagy éppen érdekük védelmében.

***

NEJ:
Zamenhof szavai: *„egy fogékony lélek átérezheti a soknyelvűség boldogtalanságát, és léptennyomon meggyőződhet, hogy a nyelvek sokfélesége a legfőbb – ha nem az egyetlen – ok, amely az emberi családot szétválasztja, és ellenséges részekre osztja*.”

BS:
Ez valóban azt jelzi, hogy Zamenhof agyába szinte beleégett ez a gyermekkori élmény, továbbá azt is, hogy gyermeki elméjével és felfogóképességével csak szemlélte, de nem értette meg az alapproblémát: a közös nyelv nem teremt békét azok között, akik között érdekellentét van. (Erről bővebben lásd az ***„Eszperantó karakterektől, Zamenhof pszichoanalíziséről és az „EU=Bábel”–problémáról…”*** c. fejezetet!)

Továbbá:
Zamenhof: „(…) *egymás után vetettem félre a gyermeki utópiákat, csak egy közös emberi nyelv álmát nem bírtam sohasem elvetni.”*

NEJ:
„És álma valóra vált.”

BS:
Itt Nagy úr a Zamnehof-éval hasonló idealizmusról tesz tanúbizonyságot.

***

NEJ:
„Lemondva szerzői jogairól, jobban mondva az eszperantista közösségre ruházva azokat, a mindennapi használatra bízta a nyelv fejlesztését.”

BS:
Mindig is érdekelt, hogy egy mesterséges nyelvre hogyan lehet szerzői jogot szerezni? Másik dolog, hogy azzal, hogy ezt átruházta az eszperantó közösségre, úgy néz ki, hogy elindított egy mozgalmat, és TARTALMAT adott egy később kibontakozó, rejtetten diszkriminatív alapokon érlelődő és a terjedése érdekében nyelvészeti téveszméket, és a szekták működésére jellemző sajátos módszereket alkalmazó közösség létéhez.

VÉG-szó?

Mindezek után a hab a tortán az utolsó bekezdés:

„Most újból nehéz időket élünk. Nyelveink még mindig elválasztanak és megosztanak. Léptennyomon éreztetik velünk, hogy nincsenek emberek, csak oroszok, lengyelek, németek... stb. vannak. Lelkünk most is gyötrődik. De ha felnövünk, már nem kell évekig kínlódva keresnünk az eszközt: teljes pompájában vár minket a Zamenhof-megálmodta-megalkotta nyelv, a béke és a barátság, az emberek nyelve: az ESZPERANTÓ.”

Érdekes, de inkább tragi(komi)kus, hogy lingvisztikai alapú, kultúrpolitikai világvége-szerű látomásában miért nem azért sajog a szíve, hogy ezek szerint lehetséges, hogy Zamenhof egész munkássága hiábavaló volt, és esetleg nem egy másik nyelvtervezet mögé kellene-e ekkora mozgalomnak támogatásul odaállnia? Ezzel a bekezdéssel ugyanis EMBER-EMBER közé állít ellenétet: van az EMBER, aki nem használja vagy nem támogatja az eszperantót, és van az EMBER, aki igen. Ugyanakkor felmerül egy másik meghatározási probléma is – az EMBER úgy válik szociálisan érzékeny lénnyé, hogy megtanul kommunikálni a vele szoros, intim kapcsolatban lévőkkel, elsősorban a nevelőivel, alapesetben az édesanyjával. Ugyancsak túlnyomórészt alapesetben ez az édesanya egyetlen nyelven fog vele kommunikálni (a kora gyermekkorban két- vagy többnyelvű közegben nevelkedőktől most tekintsünk el), vagyis az EMBERNEK alapesetben egyetlen anyanyelve van – nem megfeledkezve arról a tapasztalati tényről, hogy sokan „anyanyelvi” szinten képesek több nyelvet is használni felnőtt korukban. Az alapvető szocializációs készségeket azonban a kisgyermekkor biztonságot adó egynyelvű szülő-gyermek kapcsolata határozza meg, vagyis a fenti megfogalmazás annyiban félrevezető, hogy amikor (szocializálódott kultúr-) emberről beszélünk, akkor valamilyen anyanyelvű emberről beszélünk. Mindez azonban nem határozza meg az embert teljes valójában, vagyis a beszélt nyelve alakítja ki ugyan az önazonosságát, ám ez nem határozza meg teljes emberi mivoltát. Az embert csak a kommunikálásának lehetőségeiben határozza meg az anyanyelve, vagy az általa használni tudott nyelv(ek), nem jellemében vagy egyéb minőségében.

***

JEGYZETEK

(1) http://mek.oszk.hu/00200/00272/00272.htm
(2) http://hu.wikipedia.org/wiki/Eszperant%C3%B3_nyelv#Az_alapnyelvtan

* * * * * * * * * *

IV.

Latin vs. Eszperantó, avagy: mi fán terem a propedeutika?

… A latin és az eszperantó kapcsolata a propedeutikai érték hangsúlyozásában: a latinnal kapcsolatban már megcáfolták (Thorndike & Woodworth, 1901), az eszperantónál most kezdik bizonygatni (E. Symoens) …

Több szempont is felmerült azzal kapcsolatban, hogy az eszperantó propedeutikai értékének hangsúlyozása valójában a latinnal kapcsolatos, a XX. század elején már kísérletesen megcáfolt **(Thorndike, Woodrow, 1901)**[(1)] korábbi elképzelések megismétlése. Ha úgy tetszik, az Eszperantó Mozgalom ennek a réges-régen megcáfolt transzfer-elképzelés tekintélyének az égisze alatt igyekszik az eszperantó hasonló értékét hangsúlyozni.

IV.1. A 9-nyelvű, KADA LAJOS[(2)] latinról alkotott véleményéről (Lomb Kató riportja alapján)

KADA LAJOS érsek (Róma, Vatikán), aki 9 nyelven tud, (magyar, német, olasz, latin, angol, francia, spanyol, görög, héber) interjúalanya volt Lomb Katónak, mely során Európa soknyelvű embereit kérdezte nyelvtanulással kapcsolatos témákról. Egyik kérdése így szólt: *„Van-e a latinnak jelene? Lesz-e az eszperantónak jövője?”*. Kada úrnak nem volt tapasztalata az eszperantóval kapcsolatban, így csak a latinról nyilatkozott. Az, amit az interjúban elmondott, jól megvilágítja az ebben a fejezetben tárgyalt problémakört.

Kada természetesen „elfogultan” nyilatkozik a latinról, mivel a Vatikán, és a Katolikus Egyház hivatalos nyelveként, vagyis tulajdonképpen a kereszténység nyelveként tekint a latinra.
Íme az interjú összefoglalása: (a zárójeles betűk az idézet után következő megjegyzések jelzései)
*„Kell-e latin? Európa egész múltja – latin múlt**(a)!** Magyarországon például egészen a 19. század közepéig az országgyűlésen latinul beszéltek**(b).** Az egyház, amikor a nemzeti nyelvek használatát engedélyezte, úgy vélte, hogy a latin megmarad a liturgia nyelvének**(c)**. Ma sajnos már a fiatal papság sem tud jól latinul. Nagy kár, mert ez a klasszikus idióma kiválóan alkalmas arra, hogy megtanítson a logikus gondolkodásra**(d)**. És kulcsot ad egy sereg nemzeti nyelv megtanulásához**(e).** Persze a latin, mint minden más nagy múltú nyelv, formákban, változatokban igen gazdag. Nem vagyok például biztos benne, hogy aki, mondjuk, Szent Ágostont latinul olvasni tudja, az Horatius ódáit is megérti.”*

A következőkben látni fogjuk, hogy Kada Úr nyilatkozata hiteles igazolása annak, hogy a latinra vonatkozó propedeutikai elképzelés igenis élő dolog (pontosabban a mai napig makacsul kitartó); a témánk szempontjából hiteles továbbá amiatt is, mivel az eszperantóról egyáltalán nem nyilatkozott, és hozzávette még a „logikus gondolkodást” is.

Nézzük tehát részletesen!

(a) „Európa egész múltja – latin múlt!”

Itt nem árt pontosítanunk: nem latin, hanem „latin alap-, vagy segéd-, vagy hivatalos-NYELVŰ”! Itt ismét azzal a feltételezéssel van dolgunk, hogy a nyelv határozza meg a kultúrát, holott ez logikusan inkább fordítva van: a kultúra határozza meg a nyelvet, de azt is elsősorban lexikális szinten, és nem szerkezeti/nyelvtani szinten!

Kada itt természetesen az Katolikus Egyház szemszögéből szemléli a latin helyzetét: mint-egy hivatástudatból tekinti Európa (egész) múltját (tegyük hozzá – teljesen következetesen és jogosan) „latin múltnak", mivel a latin a Római Katolikus Egyház hivatalos nyelve, és számára Európa múltja egyben a „keresztény múlt", így ebből szemszögből logikus a „keresztény" jelzőt itt inkább a „latinnal" helyettesíteni, hiszen ez volt a keresztény Európa közvetítő és hivatalos nyelve – éppen az Egyház miatt.

Kada úr logikája emellett az Egyház igen merev konzervativizmusát is tükrözi: az egész nyilatkozatában benne van a sajnálkozás a latin, és egyben az Egyház térvesztése miatt; és persze az is, hogy ez tkp. igen méltatlan állapot. A konzervativizmus ez esetben az Egyház egykor volt nemzetek felett álló uralmának nosztalgiás visszakívánása is egyben; az Egyház számára a latin visszahúzódása egyben a katolicizmus visszahúzódását is jelzi.

Ezzel a logikával gondolkodva pl. az egykori technikákat és társadalmi viszonyokat is – amik időközben átalakultak, modernizálódtak – mind meg kellene tanulnunk, és gyakorolnunk kellene, mert a jelenlegi állapot ezen alapul. A nyelv azonban elsősorban ún. /mélyen beágyazódó, ámde/„felszínes társadalmi struktúra", emellett olyasmi, aminek struktúrája és színvonala egyénenként változhat (és az egyéneknél is, időben, hangulattól, tapasztalatoktól, stb. függően), és változó mintázatot alkot, emiatt csak statisztikai alapon lehet adott nyelvről beszélni, pontosabban egy „leírt nyelvállapotról".

(b) „Magyarországon például egészen a 19. század közepéig az országgyűlésen latinul beszéltek."

Bartha Csilla írja nagyszerű **tanulmánykötetében[3]:** „Az oktatásban a latin nyelv a XI. századtól van jelen Magyarországon, (…)", /továbbá lásd a **„Magyar Nyelv" – „NYELVTÖRTÉNET"[4]** és **„NYELVTÖRTÉNETI KORSZAKOK A MAGYARBAN"[5]** Wikipédia hivatkozásokat/, vagyis a latin 8-9 évszázadon keresztül uralkodott többé-kevésbé hivatalos nyelvként Magyarországon. A nemzeti tudat azonban mindvégig, mindenféle nyelvű behatás ellenére életben tartotta a magyar nyelvet – de az is lehet, hogy csak annyira jelentéktelennek tartották, hogy nem fordítottak különösebb figyelmet és jelentőséget neki. Az, hogy az „országgyűlés nyelve volt", valójában nem jelent sokat még ennyi idő távlatában sem – ellentétben az egykori Római Birodalom örököseként az újlatin nyelvű államokkal, ahol (többnyire) a latin utódnyelvei váltak uralkodó nemzeti és államnyelvvé.

A Wikipédia írja a **latinról[6]**: *„Róma terjeszkedésével az ókorban és a középkorban az egész mediterrán térségben elterjedt, s a Római Birodalom hivatalos nyelve lett. Az egyes provinciákban elkülönült beszélt változataiból (vulgáris, azaz népi latin) alakultak ki a mai újlatin nyelvek(6): portugál, spanyol, katalán, francia, olasz és román. Ezeket szigorúan véve egyazon nyelv dialektusainak tekinthetnénk ma is, ha nem volna érzékeny politikai kérdés a nemzeti nyelv önállósága minden egyes újlatint beszélő országban (Románia, Olaszország, Franciaország, Spanyolország, Portugália, a franciául beszélő volt gyarmatok, a spanyolul beszélő dél-amerikai és közép-amerikai országok és a portugált beszélő Brazília lakossága). Az újlatin nyelveket ma mintegy 850 millió anyanyelvi beszélő, emberiség 15%-a és a fejlett ipari államok lakosságának 40%-a használja világszerte."*

Ehhez képest a magyarokat meglehetősen elkerülte a latin iránti „lelkesedés" – olyannyira, hogy a nagy nyelvújítás idején éppen a magyarban akkoriban burjánzó latin és görög szavakat igyekeztek magyar megfelelőkkel felváltani, méghozzá ezerszám! Ha ebből a szemszögből nézzük, akkor a magyar múlt még hivatalos szinten sem nevezhető „latin-múltnak"!

(c) *„Az egyház, amikor a nemzeti nyelvek használatát engedélyezte, úgy vélte, hogy a latin megmarad a liturgia nyelvének."*

Erre mindenképpen szükség volt, mivel az Egyház meg akarta őrizni a centralizált hatalmát. Természetesen ezzel kéz a kézben járhatott az a „kultúrstratégiai" fogás, hogy így a latin nyelvről is el kellett terjeszteni, hogy az „Egyház nyelveként" a „liturgia nyelve", s mint olyan, különb a többi nyelvnél: mivel a hitet maga a tartalom képviselte, és legfőbb ellenfele az egyre inkább feleszmélő tudományos gondolkodás volt, így kézenfekvő lehetett, hogy használatának egyfajta különleges hatást és képességet tulajdonítottak – valójában erről a hagyományos elképzelésről szól Kada úr következő mondata:

(d) *„(…) EZ A KLASSZIKUS IDIÓMA KIVÁLÓAN ALKALMAS ARRA, HOGY MEGTANÍTSON A LOGIKUS GONDOLKODÁSRA..."*

Jelen értekezésben erről van szó elsősorban, és persze a következő mondatról is:

(e) *„ … ÉS KULCSOT AD EGY SEREG NEMZETI NYELV MEGTANULÁSÁHOZ."*

Úgy tűnik, hogy ezek azok a korábbi és hagyományos ismérvek, vagyis amiket az Eszperantó Mozgalom is igyekszik meglovagolni – nem burkoltan, hanem igencsak nyíltan arra építve, hogy ezt a hagyományt folytatni kívánják az eszperantó által.

Az ezzel kapcsolatban felmerülő egyik legfontosabb kérdés: **honnan eredhet ez a hagyományos szemlélet?**

Az eszperantóval kapcsolatban azért fontos ezt a latinhoz fűződő hagyományos elképzelést tisztázni, mert az eszperantó propedeutikai szerepének feltételezése valószínűleg ebből ered – azzal a változattal, hogy míg a latint az általános intelligencia, a logikus gondolkodásmód fejlődéséhez kötötték, az Eszperantó Mozgalom elsősorban a többi nyelv megtanulásának elsőrendű lehetőségét látja (és láttatja) benne, ámbátor sok helyütt utalnak arra, hogy más készségek transzfer jellegű javulásához is vezet (ez egyértelműen a latinhoz fűződő hagyomány „feleleventése").

A dolog logikájának hitelessége érdekes fordulatot vesz – a latin és az eszperantó egymáshoz képesti nehézségi foka nagyjából „ég és föld" kategóriába esik, és mégis mindkettőhöz szinte ugyanazt a transzferhatást igyekeznek kötni.

Ennek szemléltetésére álljon itt egy tekintélyes eszperantista írás idevonatkozó néhány részlete:

IV. 2. „AZ ESZPERANTÓ PROPEDEUTIKAI [ELŐKÉSZÍTŐI] ÉRTÉKÉ"-ről[(7)]

*„(…) Csaknem mostanáig a **LATINT** tekintették – jogosan – bevezetőnek, különösen a modern latin nyelvekhez és az egyetemes gondolkodásmódhoz. Különféle tulajdonságaival segíti a tanulókat összehasonlítani, leszármaztatni, elemezni, okoskodni és megszabadulni az anyanyelvi gondolkodásmódtól.**(a)***
*Sajnos a latin nagyon nehéz nyelv, csak az intellektuálisan eléggé tehetséges és motivált tanulók szűk csoportja által uralható, és nem hordozza a gyakorlati kommunikációs probléma megoldását sem.**(b)** Ezért, és talán más okok miatt is, sok országban eltűnt az oktatási programokból**(c)**, vagy tanítása csak heti néhány órára csökkent, ami egyáltalán nem elég ahhoz, hogy korábbi nevelő szerepének megfeleljen. A modern nyelvek azonnali, minden előkészítés nélküli tanulása lépett a latin helyébe is.**(*)**"*
(…)

*„(Az eszperantót) gyakran „a modern latin”-nak vagy „a demokratikus latin**(**)**”-nak nevezik, utalva a kettős szerepre, amit sok évszázadon át a latin nyelv játszott, mint semleges, határt túlhaladó „lingua franca”**(d)** és MINT BEVEZETŐ MÁS NYELVEK TANULÁSÁHOZ. (A „demokratikus” természetesen nem az értelmiségieknek azokra a rétegeire céloz, akik néhány évszázadon át használták a latint, hanem szélesebb embercsoportoknak arra a lehetőségére, hogy tanuljanak és a mában uralják az eszperantót, demokratikus elveinknek megfelelően.)”*

„MIVEL, HOGYAN SEGÍTHET AZ ESZPERANTÓ?

***Az eszperantó előzetes tanulása megkönnyíti következő nyelvek tanulását, ahogyan tette azt a latin tanulása.(e)** Ez a tény adja a nemzetközi nyelv propedeutikai, azaz előkészítő, beavató, bevezető értékét más nyelvek ezt követő választásához és könnyebb megtanulásához.**”**(***)*
(…)
„Abból a tényből adódóan, hogy az eszperantó olyan nyelv, amely g o n d o l k o d t a t , tanulmányozása kibontakoztat más, általánosabb képességeket: a képességet megfigyelni, átgondolni, okoskodni, összehasonlítani, elemezni, összetenni, következtetni, származtatni... (f) Ezek a gyorsan kibontakozó képességek hasznosulnak más nyelvek tanulásánál is, tehát átvihetők új tanulási helyzetekre.”(g)[8]

Az ehhez fűzhető bevezető megjegyzések:

Symoens ezekben a pontokban önellentmondásba kavarodik: az **(a)** szerint a latin okoskodni tanít – a **(b)** szerint a nehézsége miatt csak az eleve intelligensebb tanulói képesek csak uralni, és **(c)** emiatt el is tűnt a tananyagokból. Aztán a **(d)** alapján az eszperantót a latinnal összemosóan jellemzi, és az **(e)** pontban már ugyanazt tulajdonítja az eszperantónak, mint a latinnak, amit az **(f)** pontban tényként közöl, és a **(g)** pontban szerinte már kész is a transzferhatás igazolása! A furcsasága ennek az elképzelésnek az, hogy a latin őszerinte is *„Sajnos a latin nagyon nehéz nyelv”*, ellenben ugyanezen cikkében az eszperantót *„egyszerűnek, könnyűnek, és átláthatónak”* minősíti – a probléma itt az, hogy ha az egyik ismeretkör nagyon nehéz, a másik pedig nagyon könnyű, akkor hogyan vezethetnek ugyanazon transzferes hatásra; mivel Symoens az (e) és (***) pontokban pontosan ezt állítja.

Ha egy képességet (ti. az idegen nyelvek tanulását, elsajátítását), készséget az ismeretkörök nehézségi skálájának mindkét pólusán található konkrét ismeret-terület (latin-eszperantó) egyformán, transzferes módon fejleszthető, akkor ez az elképzelés vagy úgy érvényes, hogy maga a konkrét ismeretkör terület gyakorlása (=idegen nyelv tanulása) önmagára van kedvező hatással (vagyis maga a tevékenység fejleszt, nem pedig a konkrét tartalom, tehát maga a nyelvtanulás fejleszti a nyelvtanulást, nem pedig kizárólag egy adott konkrét nyelv, a latin és eszperantó van ilyen hatással, tehát ez nem kizárólagos tulajdonságuk!), vagy úgy, hogy egyik sincs hatással.

(*) Ez a mondata Symoens-nak eléggé többértelmű: jelentheti azt is, hogy elképzelése szerint korábban a latin elsajátítása után tanultak egy következő nyelvet, és ez alapján ő szükségszerűnek tartja, hogy az idegen nyelveknek mindenképpen kell egy bevezető, más nyelvvel kapcsolatos előkészítő tanulmány, különben a nyelvtanulás eredménye nem lesz „tökéletes”, vagy egyáltalán eredményes. És ezek alapján jelentheti azt az előzetes következtetést is, hogy ha kell bevezetés, akkor erre az eszperantó a legalkalmasabb.

(***) Hozzátehetnénk, hogy a latin nem tette könnyebbé a nyelvtanulást és más ismeretek elsajátítását sem! Legfeljebb a nehézségéhez képest tűnt minden más könnyebbnek! Továbbá a többség az első idegen nyelv megtanulása után nem fog második idegen nyelv tanulásába! Egy leegyszerűsített nyelvtanú nyelvhez képest minden más csak „kivételekkel és hülyeségekkel” teli zagyvalék lesz, ahogy egyes lelkes eszperantisták időnként nyilatkoznak a nemzeti nyelvekről!

IV.3. PROPEDEUTIKA A MESZ-BEN

Az ember azt gondolná, hogy az eszperantó propedeutikai értékének és szerepének hangsúlyozása aránylag új keletű dolog lehet, és mintegy mellékes támogató érvként van jelen a mozgalom életében. Nos, ez nem így van – méghozzá annyira nem hogy a **Magyarországi Eszperantó Szövetség Alapszabályában**[9] is benne van a propedeutikai értékre való hivatkozás, a következőképpen:

„2. A SZÖVETSÉG CÉLJA, ALAPELVEI ÉS TEVÉKENYSÉGE
2.8. *A Szövetség kulturális szervezet, amely támogatja és elősegíti az eszperantó nyelv oktatását és maga is szervez tanfolyamokat, tagjait rendszeres önművelésre neveli, tevékenységével szélesíti az eszperantó nyelv megismerését és alkalmazását. Bátorítja tagjait, hogy* ***az eszperantó nyelv propedeutikus értékére építve*** *sajátítsanak el idegen nyelveket."*

Ezek után joggal gondolhatjuk, hogy ha mindez a Szövetség alapszabályában is jelen van, akkor mindenki, aki a mozgalom hivatalos tagjává lesz, azt elsajátítja, elfogadja, sőt terjeszti – annak minden eredőjével, amikről a továbbiakban még bőségesen lesz szó!

IV.4. BESZÁMOLÓ A 91. ESZPERANTÓ VILÁGKONGRESSZUSRÓL[10]

A propedeutika másik megjelenési formája annak kongresszusokon való ismételt hirdetése – mint ahogyan pl. a 91. Eszperantó Világkongresszuson is, amit Firenzében rendeztek meg 2006. július 29. és augusztus 5. között. (A kongresszuson 2206 fő vett részt, 62 országból, közöttük legalább 42 magyar volt.)

Idézet az egyik programpontról:
„Az Iskola Napján Dr. Molnár Lajos tartott előadást a „DOBBANTÓ A NYELVEKHEZ[11]" Nemzetközi Munkacsoportról, amely *az eszperantót, mint elsőként tanulandó idegen nyelvet és képességfejlesztő tantárgyat szeretné bevezetni az Európai Unió általános iskoláiban.*"

Vagyis itt már egy konkrétan megfogalmazódott, a propedeutikára alapozott programot láthatunk – egyértelmű törekvéssel.

***

Mivel ezek után belátható, hogy a korábban latinnak tulajdonított propedeutikai szerep eszperantóra való átruházásnak hangsúlyozása az eszperantó mozgalomnak nemcsak lényeges, hanem talán életbe vágóan fontos eleme – így az is belátható, hogy ezzel a kérdéssel a későbbiekben is érdemes igen behatóan foglalkozni.

Most azonban következzen a latinnak tulajdonított általános fejlesztő kvalitásokról némi szakirodalmi áttekintés!

IV.5. SZAKIRODALMI TALLÓZÁS

A LATIN NYELV NYELVTANULÁSRA HATÓ POZITÍV TRANSZFERHATÁSÁRÓL

Vessük össze a korábbiakat a következőkkel!

IV.5.1. IDEGEN NYELV - ANYANYELV (A nyelvészet és a nyelvoktatás kölcsönhatása) (A NYELVTANI TUDATRÓL ÉS KÉSZSÉGRŐL c. fejezetben, 57. o.) 1970-ből![12]
HEGEDÜS JÓZSEF – Marx Károly Közgazdasági Egyetem nyelvi Intézet:

„Sokáig tartotta magát az a hiedelem – ma is vannak szószólói –, hogy a latin nyelvtan tudása jelentősen megkönnyíti az idegen nyelvi nyelvtan megértését és elsajátítását. A legújabb, a készség átvitelével (transzfer) foglalkozó kísérletek azonban nem igazolják ezt a régi feltevést. A latin kétségtelenül segít a nyelvtani terminológia elsajátításában – de nem a nyelv elsajátításában. A terminológiában is csak akkor, ha a nyelvtant „hagyományosan" elemezzük. Mindazonáltal fel kell tételeznünk a pozitív transzfer lehetőségét. Ezt azonban nem szükségképpen egy másik idegen nyelvből kiindulva lehet elképzelni. Semmi komolyan számba vehető érv nem szól az ellen, hogy az anyanyelvet – az anyanyelv különlegesen ilyen célból szerkesztendő nyelvtanát – alkalmazzuk valamilyen (ez idő szerint még nem igen körvonalazott) formában az idegen nyelv nyelvtanának megértése és begyakorlása során. Így ez a különleges anyanyelvi nyelvtan általános egyetemes nyelvtani alapként szolgálhatna bármely idegen nyelvi grammatika megértetése során. Más szavakkal: az anyanyelvi nyelvtan az általános emberi nyelv „bázisképlete" is lehetne - a magyar anyanyelvűek számára. Vagyis pontosan azt a szerepet játszhatná – méghozzá eredményesebben –, mint amit a latin grammatika transzferens szerepéről hittünk."

IV.5.2. FODOR ISTVÁN: MIRE JÓ A NYELVTUDOMÁNY? – NYELV ÉS ÉLET, Balassi Kiadó, Bp., 2001, (2. kiadás)[13]
3. A NYELVÉSZET ÉS A TÖBBI TUDOMÁNY.
3.1.3. LOGIKA FEJEZET. (126. o.)

„… Szeretnék még egy korábban igen elterjedt tévhitet eloszlatni, amelyben többen ma is hisznek, hogy ti. a latin 'logikus' nyelv. Az elmondottakból kitűnik, hogy a latin nem logikusabb más nyelveknél, de nem is logikátlanabb. A téves nézet alighanem a XIX. században az általános közoktatással terjedt el, amikor a latint kötelezően oktatták, mint idegen nyelvet a középiskola első osztálytól kezdve, a XX. század első felében pedig a gimnáziumokban, mint első idegen nyelvet. E vélekedés valós alapja nyilvánvalóan az, hogy a tanulók a latinnak az anyanyelvüktől különböző sajátos szerkezetével szembesülve ráeszméltek, hogy mondanivalójukat, az eddig anyanyelvükön kifejezett fogalmakat teljesen különböző módon lehet, illetve kell kifejezniük, ez pedig a szabályok és ragozási táblázatok besulykolásán túl figyelmüket fejlesztette, és gondolkodásukat csiszolta. Persze minden első nyelv tanulásakor ez történik. A latin nyelvtanulásnak egyéb előnyeit is ismerték, amelyeket a szülők és tanárok a tanulókban tudatosítottak, nevezetesen, hogy a latin művelődésünknek hordozója (a görög mellett), és a latin tudása az általános műveltség magasabb szintjét jelenti (a többi ismeret mellett). Nyelvünk szókincsében több száz latin eredetű szó található (közülük mintegy 100 az alapszókincs részeként, pl. akác, citrom, iskola, óra, sors, templom, a hónapok nevei). Számuk napjainkban (nem mindig a szükség okán) egyre növekszik – ellentétben a nyelvújítás korával, amikor százával teremtettek új szavakat a latin helyébe –, részben az angolból vagy az angolból visszalatinosított alakban is, pl. kommunikál, konszenzus, tolerancia, komputer (< angol computer < latin computare 'összeszámolni'), projektum, angolosan prodzsekt (<angol project < latin proiectum 'előre helyezett /dolog/') stb. Ajánlatos tehát a latin bizonyos fokú ismerete az értelmiségi pályákon dolgozóknak, főképp pedig nélkülözhetetlen a szellemtudományok kutatóinak."

IV.5.3. THORNDIKE & WOODWORTH, (1901): A latintanulás hasznának kutatása [(1)]

„Azok a diákok, akik az iskolában latint tanultak, kevésbé jól voltak felkészülve arra, hogy spanyolt tanuljanak, mint azok a kortársaik, akik franciát tanultak. A jobban teljesítő francia-csoport különösen kiemelkedett a nyelvtani szabályok helyes használatában akárcsak a szókincsében is. A latin nyelv negatív transzfer-hatása a spanyol nyelv tanulására, amely elsősorban a nyelvtani hibák elemzése során vált nyilvánvalóvá, azt sugallja, hogy az újlatin nyelvek elsajátítása a latin nyelven keresztül mellékvágánynak tekinthető, de sokkal inkább zavaró tényezőnek. Azoknak a diákoknak a számára, aki latin nyelvismerettel rendelkeznek, a spanyol elsajátításában gyakran az ún. „hamis-barátok" jelenthetik a leggyakoribb akadályt. Másként fogalmazva, a látszólagos hasonlóságok két nyelv bizonyos szavai között ezeknek a szavaknak a helytelen vagy eltérő használatához vezethetnek. Az újlatin nyelveket tanuljuk, a nyelvtani hasonlóságai miatt nem feltétlenül van szükség a latinnak az ezeket összekapcsoló funkciójához. A hibaanalízis eredményei alátámasztják azt a tanulási transzferre vonatkozó nézetet, amit E. L. Thorndike és Woodworth több mint egy évszázada már leírt, és amit a modern kognitív elméletek is alátámasztottak. Ezen elméletek szerint a speciális tudáselemek és kognitív tevékenységi formák azok, amik elsősorban transzferálhatók egyik szituációról a másikra, és nem pedig a formális szabályszerűség. Mindez igaznak tűnik a latin esetében is."

IV.5.4. Walter F. Kugemann: MEGTANULOK TANULNI - Budapest, Gondolat Kiadó. 1976. (32-33. o.)[(14)]

„Transzferrel magyarázható, amikor egy összetett feladat megoldása könnyebben sikerül azoknak, akik korábban már sok mindent tanultak, még ha ezeknek közvetlenül semmi közük sincs az új problémához.

Ezen az alapon sok tanár vallja, hogy a latin nyelv tanulása fejleszti a gondolkodóképességet. A gyakorlat ezt nem igazolta. Thorndike is megállapította (1924-ben), hogy egyévnyi latintanulás pontosan annyira fejleszti a gondolkodóképességet, mint egyévnyi tornatanítás.

De vigasztalódjanak a latintanárok: más tárgyaknál sem tapasztaltak ilyen sajátos gondolkodásfejlesztő hatást. Még a legtöbbet, bár nem túl sokat, ért ebből a szempontból az algebra, geometria és trigonometria.

Undeutsch professzor, a kölni egyetem pszichológiatanára szerint a tanulság az, hogy „a latintanulás fejleszti a diákok latin nyelvtudását".

És ugyanígy van ez más tárgyakkal is. Az tehát, hogy szellemi képességeink fejlesztése egyes tantárgyak különösen alkalmasak lennének, puszta illúzió. Nyugodjunk bele ebbe. Egyébként is ebben a könyvben nem vitatkozunk arról, hogy az egyes iskolai tantárgyak mennyiben hasznosak.

Fontosabb dolgokat tudunk meg Fawcetts egyik kísérletéből. Két tanulócsoportot egy éven át – hetenként egy-egy órában – geometriára oktattak. A kísérlet előtt és után ellenőrizték problémamegoldó képességüket. De az egyik csoportot arra is megtanították, hogyan alkalmazhatják a geometriai észjárást általános problémáknál. És ahogy letelt a tanév, ők tényleg sokkal jobban oldották meg a gondolkodási problémákat, mint azelőtt. A másik csoportnál viszont hatástalan volt a geometriaoktatás.

Vagyis? Az ismeretanyag elsajátítása önmagában csak az ismeretanyagunkat gyarapítja. Csak a problémamegoldás és a tanulás módszerei és műfogásai segítenek egy-egy új helyzetben."

Végezetül egy kis anekdota adalék a latin általános intelligenciafejlesztő hatásáról – a házunk tájáról!

IV.6. NEM KELLENE A LATINON „LOVAGOLNI”! – avagy, egy apró érdekesség a latin általános pozitív transzferhatásáról[15]

A Fizikai Szemle 2006/10. számában, a 343. oldalon, a 75 éves Lovas Istvánnal (az MTA rendes tagja, a Debreceni Egyetem Természettudományi Kara emeritus professzora, aki idehaza meghonosította a nagyenergiás atommag- és részecskefizikai kutatást!) olvasható egy beszélgetés, ahol ugyan anekdota-szintjén, de elmeséli esetét a latinnal.

„Ez év október elsején van *Lovas István*nak, az MTA rendes tagjának, a Debreceni Egyetem Természettudományi Kara emeritus professzorának 75. születésnapja. Ebből az alkalomból kérdezem egykori tanáromat, ma kollégámat és barátomat életútjáról.
(…)
Ekkor belépett az osztályfőnök: *Magyar László*. Ezzel életemben egy új fejezet kezdődött! Az osztályfőnök úr megkérdezte tőlem. „Tudsz-e latinul?” „Ezt nem lehet mondani, feleltem - minthogy Gyöngyösön is a latinból kapott »jó« miatt nem lehetett kitűnő a bizonyítványom.” „Ez baj, de nem súlyos. Lehet rajta segíteni. Kérdezd meg valamelyik osztálytársadtól, hogy mit kell tudni nálunk latin nyelvtanból. Tanuld meg, és ha kész vagy, szólj.” Attól kezdve a latin nyelvtannal keltem és feküdtem. Öt sikertelen kísérletet tettem. A tanár úr nem haragudott, nem szidott, csak csendesen megjegyezte: „Ebbe az iskolába járni nem kötelező. Vannak más iskolák is. Nagyon jók!” Volt egy másik mondása is, ami elkísér a sírig: „A latin intelligencia dolga.”
A hatodik kísérlet alkalmával minden feltett kérdésre helyes választ adtam. „A nyelvtani szabályokat már tudod, de lássuk, hogy tudod-e őket alkalmazni!” Azzal kikereste a dolgozatfüzetemet. Bemártotta tollát a pirostintás kalamárisba, és írta a javításokat, egyiket a másik után, majd pedig becsukta a füzetet. „Elmehetsz.” - mondta halkan. Én sírva mentem haza. Másnap az ajtó előtt várakoztam. Az osztályfőnök úr megkérdezte: „Miért nem ülsz a helyeden?” - és maga előtt betuszkolt az osztályba. Ez azt jelentette, hogy nem kell másik, ugyancsak „jó” iskolát keresnem. Maradhatok! Az év végi bizonyítványom már „majdnem” jeles lett! Osztályfőnök úr egyenként adta át a bizonyítványainkat. Mindnyájunkhoz volt egy jó szava. Amikor az enyém került sorra csak annyit mondott: „Szép volt!” - és felém nyújtotta a kezét. (…)
Kitűnő tanáraim voltak Gyöngyösön is, az államosított, Ady Endre nevét viselő gimnáziumban is, hasonlóképp az Eötvös Loránd Tudományegyetemen is. Gazdag útravalót kaptam tőlük. Mindent megtettek azért, hogy belénk oltsák az igaz, a szép és a jó szeretetét. Ami azonban meghatározó volt egész életemre, az Magyar László tanár úrnak az a mondása volt, hogy „A latin intelligencia dolga!”.
- *Miért éppen a MAGFIZIKA került érdeklődésed középpontjába?(...)”*

Úgy vélem mindenki számára érthető ennek a rövid kis történetnek a rejtett mondanivalója: az intelligencia szintjére nincs különösebb hatással a latin nyelv ismerete, és pláne nincs hatással a latintudás szintje. Más szempontból nézve természetesen azt is mondhatjuk, hogy a latintanulás akkor is erősíti az intellektust, ha annak eredményei éppen a latintudásban nem is jelennek meg – mindez azonban elmondható bármely más ismeretterületről: aki tudatosan, módszeresen és kitartóan tanul, az mindenesetre megtanulja a tanulás módját, így bármit is akar később elsajátítani, azt sokkal kevesebb erőfeszítéssel is elérheti.

***

Jelen írásnak nem az volt a célja, hogy a latintanulás, vagy az eszperantó tanulás propedeutikai szerepét cáfolja, mindössze azt akartam bemutatni, hogy ezeknek a nyelveknek a tanulása nem előnyösebb, mint más nyelvek tanulása, vagy speciálisan a *nyelvtanulás tanulása* a nyelvtanulási képesség fejlesztése terén. Mindazonáltal a következő írás rávilágíthat olyan szempontokra is, melyek az eszperantónak kifejezetten nyelvtanulási képességet rontó hatásokat is igazolhatnak.

***

JEGYZETEK

(1) THORNDIKE & WOODWORTH, 1901: **In Search of the Benefits of Learning Latin**
http://www.ifvll.ethz.ch/people/sterne/haag_stern_2003.pdf
(2) Lomb Kató: Bábeli harmónia – Interjú Európa híres soknyelvű embereivel.
(3) Bartha Csilla: A kétnyelvűség alapkérdései – Beszélők és közösségek, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999. Bírálók: Borbély Anna, Jarovinszkij Alekszandr.
(4) **Magyar nyelv - Nyelvtörténet**
http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_nyelv
„Az *újmagyar kor*ban (**1772–1920)** alakul ki az egységes nemzeti nyelv és a mai magyar irodalmi nyelv, a 18–19. századi írók, költők, valamint a nyelvújítás révén (Kazinczy Ferenc vezetésével). A magyar nyelv először 1844–1849 között, majd véglegesen 1867-ben lett Magyarország hivatalos nyelve. Az ország hivatalos nyelve korábban a LATIN volt."
(5) **Nyelvtörténeti korszakok a magyarban**
http://hu.wikipedia.org/wiki/Nyelvt%C3%B6rt%C3%A9neti_korszakok_a_magyarban
(6) **Latin nyelv:** http://hu.wikipedia.org/wiki/Latin; **Újlatin nyelvek:** http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%9Ajlatin_nyelvek
(7) **Edward Symoens: Az eszperantó propedeutikai [előkészítői] értéke**
http://vilagnyelv.tripod.com/Modern.htm#F6
Edward Symoens, az Eszperantista Tanárok Nemzetközi Szövetségének (ILEI) hajdani elnöke.
(8) A (g) pontot kifejti még: (Maria Majeczak) *A nyelvi képességek transzferálása*
http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/nyelvtud/proped/html/pro2b4c.htm
(9) A MAGYARORSZÁGI ESZPERANTÓ SZÖVETSÉG ALAPSZABÁLYA
http://www.vilagvevo.radio.hu/adasok/15/espalsz.htm
(10) **BESZÁMOLÓ A 91. ESZPERANTÓ VILÁGKONGRESSZUSRÓL**
http://www.c3.hu/~esperantohea/download/hu/egyeb/konghat/konghat.doc.
(11) **Dobbantó - Lingvolanĉilo**
http://www.tar.hu/esperanto-balaton/dobbanto.doc
(12), (13), (14) Lásd a szövegben.
(15) **Lovas Istvánról:**
http://hu.wikipedia.org/wiki/Lovas_Istv%C3%A1n_%28akad%C3%A9mikus%29
Fizikai Szemle 2006/10. 343.o. - Beszélgetés a 75 éves Lovas Istvánnal:
http://www.kfki.hu/fszemle/archivum/fsz0610/lovas0610.html

* * * * * * * * * *

V.

Nyelvi biciklizés 3, 2, és 1 keréken! – Az eszperantó propedeutikáról: 6 évesek szintjén.

Avagy – Egy gyenge lábakon álló kritikai analógia, egy hasonlóan gyenge lábakon álló elképzeléshez!

Az alant felvázolt analógia legalább annyira gyenge lábakon áll, mint maga az elképzelés, amit kritizálni igyekszik!

A következő – valószínűleg elsőre eléggé bugyutának tűnő – hasonlatom lényege:
1) a 3-, 2-, 1-kerekes „kerékpárokkal*****" való „kerékpározás*" megtanulásának és gyakorlásának összevetése …
2) … az eszperantisták eszperantóra vonatkozó propedeutikai elképzelésével.

(***** az idézőjel jogos, mivel a 3-, és 1-kerekes közlekedési eszközöket triciklinek ill. monociklinek kellene nevezni, de az egyszerűség kedvéért itt a kerékpározás mindháromra vonatkozik!)

Tegyük fel, hogy az anyanyelv megtanulása összevethető a 2-kerekű kerékpárral való közlekedés megtanulásával. Mellesleg ezen képesség elsajátítása valóban tehető arra az életkorra, amikor a gyerek már kommunikációképesen tudja használni az anyanyelvét; vagyis 5-6 éves korban, az iskolaérettség küszöbén!

Mivel az eszperantó elsősorban a nyelvtant csökkentette drasztikusan, így valójában ebből a szempontból számít sokkal könnyebbnek, vagyis egyszerűbbnek. A nemzeti nyelvekben is sokkal inkább ez az alapvető különbség, ha eltekintünk attól, hogy a lexika megtanulása tkp. egybevethető a „reáltantárgyak" adatainak megtanulásával.

Az eszperantó ugyebár ezen a téren hangoztatja a „kivétel-nélküliségből" eredő „áldásosságát".

Ha a kétkerekűvel való kerékpározást az anyanyelvi nyelvtan „anyanyelvi szintű" alkalmazásával vetjük egybe, akkor ehhez képest az eszperantó nyelvtan egyértelműen visszalépést jelent – akárcsak a 2-kerekűhöz képest a háromkerekűre ülés!

Az eszperantó mind nyelvtanilag, mind lexikálisan visszalépést jelent az anyanyelvi formákhoz képest, amiben a nyelvtan alkalmazása – annak szűkössége miatt – inkább a lexikális ismeretek bővítését jelenti.

Az anyanyelvhez képest azonban egy „valódi" idegen nyelv megtanulása csak bizonyos részben lexikális „probléma" vagy feladat; ha úgy vesszük ez az „egyszerűbb", a mechanikus része – itt természetesen segíthetnek a korábbi adatsorokhoz hasonló ismeretek elsajátításával kapcsolatos tapasztalatok, ami azonban többnyire nem „tartalomfüggő" – az emberek bármely nyelven azonos módokon tanulnak szavakat (egyenlőre a latin-, vagy ahhoz igen közel álló karakterkészletű nyelveket számba véve, és figyelmen kívül hagyva az ideografikus, és egyéb

nem latin betűs karakterkészletű nyelveket), olyan értelemben, hogy ha egy módszer bevált náluk erre, akkor annál maradnak más nyelveknél is. Az első „valódi" idegen nyelv tehát sokkalta komplexebb kihívást jelent, mint az eszperantó – ha csak a puszta kivételeket említjük, már úgy is, de ezek is talán inkább „egyszerűen"/mechanikusan, adatszerűen elsajátítható részterülethez tartoznak, míg emellett a valódi problémákat a szóképzési, kiejtési, helyesírási, mondatszerkesztési sajátosságok speciális „problémái"/feladatai bonyolítanak/nehezítenek.

Visszatérve a kerekező hasonlatunkhoz – az „anyanyelvi 2-kerekezéshez" képest az idegen nyelvi készségek kialakítása ahhoz hasonló, amikor a 2-kerekezni képes ember EGYKERE-KES „kerékpárral", pontosabban monociklivel tanul kerekezni. Merőben más jellegű ennek a készségnek a követelménye, azonban mégis nagyságrendekkel közelebb áll a 2-kerekezéshez, biciklizéshez, mint a 3-kerezéshez, vagyis triciklizéshez!

Ebből a hasonlatból, és a kiegészítésekből azt a következtetést lehet levonni, hogy egy alapkészség-szintnél jóval alacsonyabb szintű és igényű követelményeknek való megfelelés nem emeli az alapképesség meglévő szintjét. Természetesen emel valamilyen képességszintet – azon a speciális területen, ahol gyakorlunk, de transzformálható készségünk nem abból fog kialakulni.

Az eszperantóra vonatkoztatva: az eszperantó tanulása nem emeli a nyelvtanulási képességünk szintjét, csak az eszperantó tudásunk szintjét. Mivel az eszperantó nyelv híján van sok sajátosságnak, ami az idegen nyelvekben általában megtalálható, így ezeknek az elsajátítására nem készít fel. Szűkös hangterjedelme még a kiejtési sajátosságokhoz való igazodást sem fejleszti – nem alakít ki transzferens lehetőségeket. Valójában, és paradox módon éppen csak azok az elemei fejlesztenék a nyelvtanulási képességet, amik belső struktúrájában is kivételeknek számítanának; azonban védelmezői szerint éppen szabályosságában, kivétel-nélküliségében van „fő ereje".

A nyelvtanulási képességet csak a nyelvtanulási módszerek megismer(tet)ésével lehet fejleszteni – ez azonban nem nyelvfüggő, vagyis bármely nyelvhez köthető. Az eszperantisták azonban azt hangoztatják, hogy pusztán az eszperantó gyakorlása rendelkezik ezzel a fejlesztő hatással, vagyis nem az oktatási módszer, hanem maga a tantárgyként való oktatása is a képességek fejlődéséhez vezetne. Mivel azonban az eszperantó a természetes nyelvek számos vonásának híján van, így azok tanulására nem tud felkészíteni – akárcsak a triciklizés a monocikilzésben: nem biciklizés, igaz kerekezés, és könnyebb is, de a monocikilzésben semmit nem segít!

* * * * * * * * * *

VI.(1.)

Jörg Rhiemeier:
AHOL AZ ESZPERANTÓ TÉVEDETT…[1]

(Fordította: Brain Storming)

**

*(Az eszperantó néhány hiányosságáról a fonológia és a morfológia terén, röviden … **Jörg Rhiemeier CONLANG PAGE**[2] oldaláról)*

Az eszperantó a világ legnépszerűbb mesterséges segédnyelve (**IAL** = **I**nternational **A**uxiliary **L**anguage = nemzetközi segédnyelv); és ez a hosszútávon is fennmaradó népszerűsége bizonyára a használhatóságának tudható be. A **volapük**[3] nyelvet eleinte nagy lelkesedéssel fogadták, de néhány év alatt mindez ellanyhult, mivel kiderült, hogy túlságosan esetlen és nehéz volt megtanulni; a 17. század „filozófiai" nyelvei sohasem keltek életre. Mindebből tisztán látszik, hogy az eszperantó „magasabb rendű" a korábbi IAL próbálkozásokhoz képest. Másrészről azonban, az eszperantó sikerének tárgyalása itt nem fejeződik be; valójában több új segédnyelvet is propagáltak az eszperantó megjelenése után, többet, mint előtte. Nyilvánvaló, hogy ennek az oka abban leledzik, hogy sok szerző nem tartja az eszperantót alkalmasnak a nemzetközi segédnyelv szerepére, vagy legalábbis több hibát és hiányosságot is találtak benne, ami fejlesztésre szorult vagy szorulna. Bárhogy is van, számos olyan sajátosságot találunk benne, ami legalábbis megkérdőjelezhető.

***

VI.1.1. FONOLÓGIA

A) Mássalhangzók

Az eszperantó több mássalhangzót használ, mint kellene. Az íny- és réshang kombinációjával kiejtett **ĥ** sok nyelvből hiányzik, és éppen emiatt jobb lett volna ilyesmit elkerülni egy segédnyelvben. A legtöbb későbbi segédnyelvben nincs benne, és az eszperantisták között is erős a tendencia arra, hogy k-nak ejtsék, pl. **ĥemio** 'kémia' > **kemio.** Továbbá, az eszperantóban elég sok sziszegő hang van: veoláris és posztalveoláris, affrikáta és réshang, hangtalan és hangoztatott. A sziszegő hangok e sokfélesége a szláv nyelvekre emlékeztet és nehézséget jelent sok nyelvtanuló számára. Sok nyelvben például nem tesznek különbséget a [dzs] (az angolban *j*, az eszperantóban **ĝ**) és a [zs] (a franciában *j*, az eszperantóban **ĵ**) között. A németek például nagy valószínűséggel rosszul ejtik az **s**-t és [z]-t ejtenek helyette; néhány másik nyelvben nincs különbség az [s] (az eszperantóban **ŝ**) és az [sz] (ESPban **s**) között. Egy segédnyelvben a sziszegő hangok optimális száma mindössze egy: az 'sz' és semmi egyéb. A legtöbb későbbi segédnyelvtervezet ennek megfelelően valóban kevesebb és egyszerűbb mássalhangzót tartalmaz, mint az eszperantó.

B) Helyesírás

A mássalhangzók e sokszínűsége problémát okoz a helyesírás terén is. A latin betűs írás egyszerűen nem tartalmaz elegendő betűt arra, hogy mindezeket kifejezze, legalábbis úgy semmiképpen, ha valaki el akarja kerülni az abszurd betűértékeket. Tehát, az eszperantó mellékjeleket használ a mássalhangzókon. Ezek a mellékjelek aztán azonnal problémát

okoznak a számítástechnikában és a nyomtatási technikában, ami elkerülhető lett volna egy szűkebb mássalhangzókészlettel (vagy azzal, hogy kettős betűket alkalmaznak, olyanokat, mint pl. az sh vagy a ch – ami általános gyakorlatként el is terjedt az eszperantisták között!), és az előzőek ismeretében ezek nem is szerepelnek a később készült nyelvi tervezetekben sem.

***

VI.1.2. MORFOLÓGIA

C) Szóképzés

Az eszperantó igen hatékony szóképzésen alapuló alaktana kedvező sajátosság, mivel lehetőséget teremt arra, hogy a maga helyén használják. Azonban, ezt időnként túlzásba viszik. Sok szót az ellentétéből származtatnak a **mal**- előképző segítségével, pl. **malbona** = rossz, **mallumo** = sötétség. Vannak azonban példák arra, amikor ez a módszer kikerül az ellenőrizhetőség alól; erre példák a sokszor idézett **pafilego** = 'nagy lövő eszköz' = ágyú, és a **malsanulejo** 'nemegészséges emberek helye' = kórház. Ezekben a példákban az eszperantó inkább filozófiai nyelv, annak ellenére, hogy az utóbbi eléggé használhatatlan. Így egyáltalán nem meglepő, hogy sok eszperantista inkább a kevésbé szisztematikus, azonban nemzetközileg is közismert szavakat használja, nevezetesen **kanono** és **hospitalo** formában. Egy különösen rossz megoldást láthatunk a következő alfejezetben is.

D) A nemekről

Az eszperantóban a nőnemű személyekre vonatkozó hiányzó alakokat a hímnemű alakokból képzik az **–in** képzővel, pl. **doktoro** = 'orvos', **doktorino** = 'doktornő'. Tehát a nyelvtani nem semlegessége sérül. Ez olyan formai szélsőségekhez vezethet, mint pl. a **patrino** esetében is, ami 'anya' jelentésben mint 'hímnemű apa' képződik! Az a tény, hogy a nőnem képzője az újlatin kicsinyítő képzőre, az –**ino**-ra emlékeztet, még csak ront a helyzeten. Az ido-ban megkísérelték mindezt orvosolni azzal, hogy bevezették az –**ul** toldalékot a hímnem képzéséhez, és néhány eszperantista át is vette ezt, mindez azonban eléggé esetlen eljárás, és a nőnemképző rag még mindig az –**in**, vagyis a nőnemű szavak továbbra is úgy néznek ki, mint a kicsinyítőképzett alakok. Ehhez képest kínált a novial elegánsabb megoldást, ahol magánhangzó-végződéssel jelezték a nyelvtani nemet (**-e**=semleges nem, **-o**=hímnem, **-a**=nőnem).

E) A tárgyeset

Az eszperantó tárgyesete nyilvánvalóan a nyelv leginkább felesleges jellemzője. Zamenhof minden bizonnyal hajlott arra, hogy a nyelve szórendje lehetőleg szabad legyen annyiban legalábbis, hogy az alany és a tárgy helyet cserélhessen, mint abban a mondatban, hogy **homon mordas hundo.** De ki is állítja, hogy egy segédnyelvben minderre szükség lenne? A rögzített szórenddel a tárgyeset szükségtelenné válik. Az ido-ban ez választható, és csak akkor használatos, ha a szórend fordított; a legtöbb később összeállított segédnyelvtervezetben mindez már nem szerepel, és nincs lehetőség bennük fordított szórendre.

***

JEGYZETEK

(1) Jörg Rhiemeier's Conlang Page: http://www.joerg-rhiemeier.de/Conlang/index.html
(2) **http://www.joerg-rhiemeier.de/Conlang/ranto.html**
(3) volapük: http://hu.wikipedia.org/wiki/Volap%C3%BCk_nyelv

* * * * * * * * * *

VII. (VI.2.)

Eszperantó karakterektől, Zamenhof pszichoanalíziséről és az „EU=Bábel”–problémáról …

Jörg Rhiemeier cikke felvetett néhány gondolatot a **Nyelvészfórumon** [(1)], amit itt összegezve és kiegészítve adok közre…[(2)]

Rhiemeier az eszperantó karakterkészlettel kapcsolatban (lásd az előző fejezetben) többek között ezt írta:

„A mássalhangzók e sokszínűsége problémát okoz a helyesírás terén is. A latin betűs írás egyszerűen nem tartalmaz elegendő betűt arra, hogy mindezeket kifejezze, legalábbis úgy semmiképpen, ha valaki el akarja kerülni az abszurd betűértékeket. Tehát, az eszperantó mellékjeleket használ a mássalhangzókon. Ezek a mellékjelek aztán azonnal problémát okoznak a számítástechnikában és a nyomtatási technikában, ami elkerülhető lett volna egy szűkebb mássalhangzókészlettel (vagy azzal, hogy kettős betűket alkalmaznak, olyanokat, mint pl. az sh vagy a ch – ami általános gyakorlatként el is terjedt az eszperantisták között!), és az előzőek ismeretében ezek nem is szerepelnek a később készült nyelvi tervezetekben sem.”

Ezzel kapcsolatban valaki a következőket jegyezte meg:

„Hát, nagyon „komoly érvek” fordulnak elő benne! - Milyen felelőtlen, tényleg, hogy Zamenhof a XIX. században nem gondolt a karakterkódolásra és internetre! Hát hogyan akart e-maileket írni ez az ember?! És a Word az neki smafu volt? Szűkítette volna le inkább a mássalhangzókészletet, hogy bármilyen protokoll kezelni tudja, nem igaz? Jörg egyébként sejti, hogy nyitott kapukat dönget, mert a diakritikumos msh.-kat valóban egyszerűen egy „x” karakter hozzáfűzésével jelölik karakteres formátumokban.”

Felvethető ezzel kapcsolatban, hogy akkor már sérül a zamenhofi „egy jel – egy hang” „törvény”, azonban a nyelvészek véleménye szerint ez nem is baj, mivel *„ezekre a „törvényekre” nem szabad úgy gondolni, mintha kőtáblába lennének vésve... inkább, mint ajánlásokra. Úgy, ahogy a magyar helyesírási szabályzatra illene: ajánlásokra, és nem mint törvények gyűjteményére.”* Az eszperantó rendszerében és az eszperantó mozgalom eszméiben az alapelvek sérthetetlenek, többek között ezért is történt meg az, hogy az ido nyelvvel és a többi eszperantó reformmal kapcsolatos ajánlásokra mégis elutasítóan reagáltak a konzervatív eszperantisták.

***

A karakterkódolással és az internettel kapcsolatban valóban nem egészen jogos az a kritika, hogy Zamenhof a XIX. században nem gondolt erre, azonban nyomda már akkor is volt... és a korabeli technikával még nehezebben is mehetett a mellékjelek használata, mint ma.

Az ún. conlanger fórumokkal kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy: *„ez egy olyan hobbi, hogy az ember mesterséges „természetes” nyelveket készít magának (mint nem formális nyelveket). A többség leginkább az esztétikai és intellektuális élvezet kedvéért, harcias eszperantisták annyira nem járnak ilyen helyekre. Arról jutott eszembe, hogy a conlangerek általában próbálják a minimumra szorítani a mellékjeleket ill. az aposztrófot. (Sőt az aposztróf kimondottan ciki.)”*

A karakterkódolás mellesleg a magyar nyelvet is igen nehézkesen megjeleníthetővé tette még nem is olyan régen a szövegszerkesztési technikában. Mindezek a problémákat azonban az Unicode „magával vitte”.

***

A tervezett nyelvek karakterkészletével kapcsolatban merül fel a tervezeteket készítők hozzáállása ezekhez a kérdésekhez, amit ők hobbinak, intellektuális élvezetforrásnak tekintenek – ellentétben az eszperantisták többségével, akik nemigen keresik fel ezeket a fórumokat, és nem is tűnnek fogékonynak a tervezett nyelvekben fellelhető újításokra, amivel az eszperantó esetleges hiányosságait, nehézkességeit kijavíthatnák (ha akarnák). Érdekes módon azonban valószínűleg maga Zamenhof is sokat meríthetett a közvetlen elődjének, Johann Martin Schleyer munkájából, a volapükből, hiszen számos sajátsága erősen emlékeztet rá – valószínűleg emiatt az erős hasonlóság miatt viseltetnek az eszperantisták akkora ellenszenvvel a volapük iránt; és ennek nyomán alkottak egy szót is, amiről a Wikipédiában ez olvasható ‘Esperanto vocabulary’ címszó alatt a ‘Cultural „in” words’ alfejezetben: „*A* **volapukaĵo***, for example, is something needlessly incomprehensible, derived from the name of the rather stilted, complex, and proprietary constructed language Volapük, which preceded Esperanto by a few years and was replaced by it.* = A *volapukaĵo,* például, valami szükségtelenül értelmetlen dolgot jelent; a szó annak a volapük elnevezésű, eléggé dagályos és mesterkélt, komplex és (egyszemélyi felügyeletű) magántulajdonban maradt mesterséges nyelvből származik, ami néhány évvel megelőzte az eszperantót, és amit ez utóbbi váltott fel.”[(3)]
A volapük azonban kifulladt, míg az eszperantó nem – felmerülhet a kérdés, hogy magának az alkotójának mekkora része lehetett ebben. A korábbiakhoz kapcsolódva – Zamenhof minden bizonnyal a korábbi tervezett nyelveket alkotóknál nagyobb hevülettel, elszántsággal, meggyőződéssel, hittel dolgozott az eszperantón, és nem holmi hobbinak, intellektuális szórakozásnak tekintette – mindebben szintén osztozott elődje mentalitásában, akinek alapcélját a következőkben foglalta össze, 1878-ban: *„A keresztény Európának egységes írásra éppen úgy szüksége van, mint* ***egységes vallásra****.”*

A következők ugyancsak a Wikipédián olvashatók:
„…Zamenhof az akkor Oroszországhoz tartozó, soknemzetiségű Białystokban született ***zsidó*** *családban. Gyermekkora óta érdekelték a nyelvek: oroszul, lengyelül és németül tökéletesen, franciául gyengébben, ezen kívül még 8 nyelven (köztük latinul és görögül is) valamilyen fokon beszélt.* ***Felmerült benne a gondolat, hogy talán egy közös nyelv megoldaná a különböző etnikumok közötti békétlenséget, viszálykodást.****** *Gimnazista korában kétszer (1878, 1880) kiadta az eszperantó korai változatát. Ekkor alakította ki az eszperantó alapideológiáját, a* ***homaranizmust****: minden ember az emberiség egyenlő értékű tagja, az emberek testvérek, szeretniük kell egymást, és a kölcsönös emberi megértésre törekednek, etnikumra, vallásra való tekintet nélkül******.…”[(4)]

* Kicsit messianisztikus elképzelés, de a zsidó vallásból ez talán logikusan következik.

** Ez a világmegváltó, „világbéke-egy-nyelv-használata-által” mánia érezhetően megtalálható az eszperantisták többségénél: ezt valahogy jobban közvetíti az eszperantó, mint az eredeti célját. Bár, ki tudja – kialakult egy törzsközösségi jellegű társaság egy nyelv körül – mellesleg valamikor a katolicizmus célja is hasonló volt –, ami jellegében összevethető Schleyer Európának szánt „egységes nyelv, és egységes vallás” alapideológiájával, ám Zamenhof tovább ment, ő már az egész emberiségben gondolkodott.

Mi kellett ehhez a grandiózus elképzeléshez? Elég lett volna az, hogy egy soknyelvű környezetbe született, erősen vallásos nevelést kapó kisgyerek, akinek az **apja** nyelvtanítással is foglalkozik… ne kapjon elegendő figyelmet a szülei részéről?

A következő idézet Szerdahelyi István-tól származik:
„…Az eszperantó szerzője - eredetileg: Lejzer Samenhof; az eszperantó megalkotása után: Lazaro Ludoviko Zamenhof - 1859. december 15-én született Bialystok lengyel városkában. ***Apja Marko Samenhof földrajz- és nyelvszakos tanár, héber és jiddis nyelvű állami kiadványok állami cenzora, tankönyvíró.*** *Otthoni nyelvük az orosz volt, édesanyával gyakran jiddisül beszéltek, ez volt egyébként a soknemzetiségű kis város közvetítő nyelve is.** Zamenhof folyékonyan beszélt németül és lengyelül, a középiskolában a franciát sajátította el beszédszinten, receptív fokon ismerte a hébert, arámot, latint, görögöt és az angolt. Bialystok egy miniatűr Bábel*** volt: lakosai négy különböző nyelvet beszéltek. Egymás iránt táplált gyűlöletük okát Zamenhof a soknyelvűségben látta; ezért fogant meg benne a gondolat, hogy alkosson egy nemzetközi nyelvet…."*[(5)]

***** Zamenhof jó és szófogadó gyerek lehetett, és az apja példája későbbi életkorában is elkísérhette. Sokszor előfordul, hogy a gyermek igyekszik a szülei figyelmét felkelteni valami olyasmivel, ami a gyerek szerint az szüleit érdekelheti, és ezáltal figyelmet szentelnek neki – nem lehetetlen, hogy a kis Lejzer ezzel akarta felkelteni az apja figyelmét, mert az nem foglalkozott vele. Másik dolog, hogy nem igazán érthető, hogy ha ő maga olyan sok nyelven tudott kommunikálni, akkor miért élte át annyira kétségbeesett abszolutizmussal a többnyelvűséget? Lehet, hogy itt is az működött, hogy a sok-sok nyelv ellenére egy nyelvet akart beszélni, akár a szüleivel is? Lejzer pszichoanalitikai vizsgálata akár ezt is valószínűsítheti – mármint azt, hogy miért vetett aztán annyi energiát bele, mivel ez is tipikus: a felnőtté vált gyerek, aki valahogyan közös hangot akart találni a szüleivel, továbbra is igyekszik első próbálkozását végig vinni, ami azonban életfogytig tartó mániává vál(ha)t, mivel célt már nem érhet, így marad a folyamatos munka vele, hátha ... sokaknál maradnak meg így a gyerekkori hobbik: ami gyermekkorban biztonságérzetet adott, az sokszor kitart felnőttkorban is, mint feszültséglevezetés, kikapcsolódás, stb. Talán, ha megnézzük a többi mesterséges nyelv alkotóját azt láthatjuk, hogy közülük senki nem rendelkezett ilyen háttérrel, ami előrevetítheti ezt a fajta fanatizmust, még ha az emberiség javát is hivatott szolgálni ... a többieknél valóban hobbi és esztétikai élményt nyújtó, színvonalas kikapcsolódás lehetett, míg a kis Lejzer-nél az Ödipusz-komplexus egyfajta megoldási módja lehetett, ezzel átlagon felüli motivációt szolgáltatva.

** Elgondolkodtatók azok a kérdések is, hogy 1. Ha volt a Zamenhof-család kisvárosának általánosan használatos közvetítőnyelve, akkor milyen gyűlölködésről emlékeznek meg?; 2. A fenti idézetben azt írják, hogy otthon oroszul beszéltek, de a kis Lejzer az anyjával gyakran jiddisül beszélt… Az is következhet ebből, hogy az apja és anyja nem biztos, hogy maradéktalanul tudott kommunikálni egymással – a szerelemben, legalábbis eleinte a különböző anyanyelv nem probléma! Vagy mégis kialakult volna valami ellentét az apja és az anyja között?; 3. Vagy az apjával oroszul, az anyjával inkább jiddisül beszélt a kis Zamenhof?; 4. Elképzelhetetlen lenne, hogy a gyermek Lejzer fejében a szülei másnyelvűsége miatti ellentétet vetítette rá és túlozta el a környezetére?; 5. Esetleg – az előbbi feltevésből kiindulva – a közös nyelv alapgondolatát az ihlette volna, hogy így a család a soknyelvűsége ellenére „megtalálná végre a közös hangot"?
Gyakori eset, hogy a gyermek a szülei közötti konfliktus megakadályozására, megelőzésére életfogytig motiválódik egy cél iránt, amivel gyerekfejjel megoldhatónak vélte a szülei közötti ellentétetek.

*** Sok eszperantista szerint ez az analógia továbbfejleszthető, egyik jeles tagjuk így fogalmaz: *„Európa soknyelvű kontinens. Igazi Bábel!"*

Mindez elgondolkodtató, különösen a fiatal Zamenhof szemszögéből, mivel Bábel története meghatározó jelentőségű a Bibliában – mint Isten akaratának egyik ékes bizonyítéka … a gyerekkorú nyelvtervező azonban szembemegy ezzel. Nem lehetetlen, hogy az atyai nevelés erős kritikája ez?

Mert, gondoljunk csak bele: az Európára húzott Bábeli hasonlat eléggé sántíthat! Hiszen a Biblia szerint Bábelben éppen az volt a lényeg, hogy a torony megépítésénél egy nyelvet beszélt mindenki, és egy idealisztikus célt akartak elérni, és szépen haladtak (ahogy a Biblia írja, persze), vagyis ott éppenhogy az a kép látható, hogy az emberek egy nyelvet beszélnek, és a Biblia elmondása, elmondója szerint éppen ez nem tetszett Istennek. Ha úgy vesszük, a keresztény elemzők még azt is mondhatnák, hogy a bábeli nyelvzavarással Istennek célja volt, méghozzá éppen az, hogy az emberek egységes erővel ne csináljanak valami irdatlan ostobaságot (mármint Isten véleménye szerint!). Továbbvezetve: teleologikusan gondolkodva, ha a soknyelvűségnek határozott célja van, az lehet hogy éppen az, hogy ne globalizálódjunk, mert annak nem lesz jó vége – ha úgy vesszük, ezzel akár egyet is érthetnénk: sokak szerint sok problémának a tömegtársadalmi kulturdömping az oka. Az emberek nem alkalmasak arra, hogy tömegben éljenek, pláne transzkulturálisan. … Legalábbis, ha Bábel történetére szimbolikus értelmezést alkalmazhatunk, akkor ezt is jelentheti.

***

JEGYZETEK

(1) http://seas3.elte.hu/nyelveszforum/
(2) Az idézett vita: http://seas3.elte.hu/nyelveszforum/viewtopic.php?p=10396#10396
(3) http://en.wikipedia.org/wiki/Esperanto_vocabulary
(4) http://hu.wikipedia.org/wiki/Lazaro_Ludoviko_Zamenhof
(5) http://www.nyelviskola-miskolc.hu/hirek/?hir=16&szo=&honap=2007-02&lap=0 ; továbbá Szerdahelyi István nyomán: www.sk-szeged.hu

* * * * * * * * * *

VIII.

2002: eszperantisták a „nyelvi egyenjogúság” címén a magyar teljes jogát követelik az EU-ban

… A nyelvőrök a saját nyelvük (nyelvváltozatuk) sérthetetlenségéért harcolnak; az eszperantisták (átlagban a kevésbé tehetséges és szorgalmas nyelvtanulók) a megtanult 2. nyelvük sérthetetlenségéért …

Részlet PRINCZ OSZKÁR ÚR leveléből.
A NOVA ESPERO szerkesztősége és olvasói részére NOVA ESPERO Szerkesztősége részére:
2002. SZEPTEMBER - NOVA ESPERO No. 5.[(1)]
(…) *„Magyarország hamarosan tagja lehet az Európai Uniónak, ha elfogadjuk az Unió feltételeit, s ha az Unió elfogadja Magyarország feltételeit. Mi **eszperantisták** a **nyelvek egyenjogúságának híveként** azt követeljük, hogy a magyar nyelv belépésünk után váljon **teljes jogú korlátozások nélküli egyenrangú nyelvvé** az Európai Unióban.* A Nova Espero időszakos kiadvány kétnyelvűsége révén fóruma lehet ezen gondolatoknak is a mozgalmi eseményekről való tájékoztatás mellett.*
Állhatatosságot, mértéktartást és jó tollat kívánva üdvözlöm valamennyi szerkesztőt és közreműködőt és természetesen a kiadvány olvasóit!

Princz Oszkár, a MESZ főtitkára”

Néhány megjegyzés a fentiekkel kapcsolatban:

* Ez nem teljesen érthető: az eszperantisták „követelik”, a „nyelvek egyenjogúsága” híveiként és érdekében, hogy a „magyar” legyen .... mi is?
Ez alapján úgy tűnik, hogy sok eszperantista szervezet azért alakul(t), hogy ezzel a saját anyanyelvüket vélik megvédeni? Persze, a szerintük romboló angol behatások ellen, vagy mégsem? De végül is, mi ez – talán egyfajta kulturális önvédelem? Ha az, akkor rendben van. De miért éppen az eszperantisták hangoztatják ezt? Nem lehetséges, hogy azért, hogy ha reményeik szerint minden nyelv egyenrangúnak számít(ana) (mondjuk úgy, hogy egyszerre csak eltörölnék a jelenlegi munkanyelveket, mert itt ugye feltételezem, hogy ezek nagy száma a fő probléma szerintük), akkor mégiscsak kelleni fog egy közvetítőnyelv, és ez lehetne az eszperantó. Mintha a jelenlegi *angolt-túlsúlyt* ezzel az etnikai-nyelvvédelmi akcióval igyekeznének így automatikusan *eszperantó-túlsúllyá* változtatni ... feltehetően azon „kulturális elsőbbségi jog” alapján, hogy ezt az ügyet ők, az eszperantisták, és a mozgalom vállalta fel, ... legalábbis hangosan. És ebben találhatnak remek partnereket a nyelvek nyelvőrei, nyelvművelői között, hiszen valahol hasonló a törekvésük, miszerint:

1. a nyelvőrök a saját nyelvük (nyelvváltozatuk) sérthetetlenségéért harcolnak;
2. míg az eszperantisták (akik nagy valószínűséggel és átlagban a nem annyira tehetséges és szorgalmas nyelvtanulók közül kerülnek ki) a megtanult 2. nyelvük sérthetetlenségéért.[(2)]

Mellesleg a magyar – az idézett írás után mintegy 4 évvel – immár az EU-ban élvezheti ezt a helyzetet:

Az Európai Unió intézményeiben jelenleg (2007. január 1. óta) 23 hivatalos nyelv használható:
Angol, bolgár, cseh, dán, észt, finn, francia, görög, holland, ír, lengyel, lett, litván, magyar, máltai, német, olasz, portugál, román, spanyol, svéd, szlovák, szlovén.[(3)]

Mivel részben ide tarozik, érdemes megismerni **Az EU-ban hivatalos nyelvi rendszer alapelveit[(4)]:**

1. Az európai intézmények által alkotott **jogszabályokat** lefordítják az összes hivatalos nyelvre.
2. Bárki, beleértve az EU bármely államának polgárait, **bármely hivatalos nyelven fordulhat az európai intézményekhez**.
3. Az európai **intézmények** előtti **eljárások elsődleges nyelve** általában az **angol, a német és a francia.**
4. Az adott **intézményre vonatkozó jogszabályok határozzák meg**, hogy az adott intézmény **mely nyelven (nyelveken) köteles** az eljárást **lefolytatni**.
5. ***Szó sincs arról, hogy az európai intézmények minden egyes határozatát kötelező lenne az intézmény költségére valamennyi hivatalos nyelvre lefordítani.*** A nemkívánatos többletköltségeken túl egy ilyen előírás az intézmények működését is lehetetlenné tenné.

Az EU brüsszeli központjában 1997-ben határoztak arról, hogy a Csehországot, Magyarországot és Lengyelországot befogadó bővítés után 2002-ig meg kell oldani az Európai Közösség nyelvi problémáját.[(5)]
Ezzel kapcsolatban ***Gergely Mihály*** nyílt levelet intézett Glatz Ferenc Úrnak, a MTA akkori elnökének, *„Hogyan őrizhetjük meg anyanyelvünket?”* címmel, és konkrétan a fentiekre ezt írta:
„Úgy szeretnék REMÉNYKEDNI /szerk. kiemelése/ *Önnel együtt, tisztelt Elnök Úr, hogy azon a nagytanácson részt vevő, esélyesen pályázó leghatalmasabb országok képviselőiben lesz elég tárgyismeret, bölcsesség és kölcsönös megbecsülés minden más európai nyelv és minden nemzeti kultúra, hagyomány iránt, hogy tekintettel lesznek minden nép érdekeire, önérzetére, s lemondva a saját nyelv megsokszorozó előnyeiről a napjainkban* /1998!, a szerk./ *már alig vitatott főszereplő angol nyelv helyett egy minden nyelv iránt semleges, mesterséges nyelvet fogadnak el!”*[(5)]

A levél 1998-ban íródott, azt feltételezve és félve, hogy a nyelvi problémákat az angol nyelv kizárólagos közvetítőnyelvvé tevő rendelkezése oldja esetleg meg. Akkor Gergely Mihály ez ellen lépett fel, az eszperantót javasolva (mert számára a *„minden nyelv iránt semleges, mesterséges nyelv”* egyet jelent az eszperantóval), természetesen ugyancsak Európa egészére kiterjesztve. Mindezt azzal a mellékzöngével, és alig leplezett implicit tartalommal, hogy az angol nem ilyen, annak ellenére, hogy az angol anyanyelvűek létszámaránya alapján a „saját nyelv” előnyére aligha támaszkodhatnának – ezen a téren a német élvezhetne előnyös pozíciót!
A 2002-es idézetben, abban az évben, amikorra az EU a nyelvi problémákat megoldani ígérte, az eszperantisták még „követelik a magyar felvételét”, és merőben más oldalról közelít ez, mint 5 évvel korábban Gergely Mihály – nem az eszperantót javasolva, hanem azon az alapon, hogy mivel *„ők eszperantistaként a nyelvi egyenjogúság hívei”*.

Egy fontos tény: 2007, január 1-e óta immár 23 hivatalos nyelv van az EU-ban, és 3 munkanyelv. Érdekes módon emellett is *MŰKÖDNI* látszik az EU! Ma (2014-ben), az EU-ban valóban komoly működési problémákat fogalmaznak meg egyes szakértők, de ezek között sehol sem merül fel az a nyelvi probléma, ami az ezredforduló előtt még a hatékony működés egyik alappilléreként emlegettek!

Kínához hasonlóan, ahol az eszperantisták egyike-másika azért akarná bevezettetni az eszperantót, mert szerintük a kínaiak a saját nyelvváltozataikon nem értik meg egymást (és persze azon burkolt remény miatt, hogy ha ez megtörténne, akkor Kína az USA-tól való világgazdasági hatalomátvétellel az eszperantó lehetne a világ legfontosabb közvetítőnyelve); és az USA-t is górcső alá véve, ahol nincs, csak de facto hivatalos nyelv - ezek az államok is remekül megvannak a maguk nyelvi problémáival, és az egységesítési törekvések (pl. az USA-ban az **„English Only”**[(6)] mozgalom) ellenére virágzó gazdaságban élnek.

Mi lehet itt egy ideiglenes végszó? – Talán az, hogy a nyelvi változásokat időnként hagyni kell a maguk útján haladni és kiteljesedni, mert a globális-jellegű változtatások erőltetése esetleg csak szélsőséges indulatokat fog kiváltani. Mindez azonban már jóval túlmutat a nyelvi különbségeken, és elsősorban szociális és pszichikai jellegű alapokon nyugszik.

***

JEGYZETEK

(1) http://web.pr.hu/ferhar/novaespero/nova_espero_05.doc
(2) **Az bevezető írás eredeti helye az „EU-szperantó???” topic a Nyelvészfórumon:**
http://seas3.elte.hu/nyelveszforum/viewtopic.php?t=464
(3), (4) **Az Európai Unió hivatalos nyelvei**
http://hu.wikipedia.org/wiki/Az_Eur%C3%B3pai_Uni%C3%B3_hivatalos_nyelvei
(5) **Anyanyelv – Világnyelv – Bábel?** – *Mentsük meg a nemzeti nyelveket!* (Tanulmánykötet), Hét Krajcár Kiadó; Bp., 1998., Szerkesztette és válogatta: Gergely Mihály, - 124.o.
(6) http://en.wikipedia.org/wiki/English-only_movement

* * * * * * * * * *

IX.
„*Eszperantó vagy kínai*”,
… vagy inkább a józanész?

„… így vezet a nyelvi köntösbe bújtatott frusztráció nemzetközi konfliktusokban REMÉNYKEDŐ érzelmekhez!”
Reagálás az „*Eszperantó vagy kínai*” c cikkre.

Az írás alapja Apáti Kovács Béla - 2007.05.20-án megjelent cikke.

TARTALOM:

0. BEVEZETŐ VÉGSZÓ
1. AKB-cikk(A)
2. Megjegyzések(A)
3. AKB-cikk(B)
4. Megjegyzések(B)
5. **B.1. Némi felvilágosító információ az USA-ban használt Nyelvekről**
6. B.2. Az Amerikai Egyesült Államok hivatalos nyelvei
7. B.3. Spanyol nyelv Amerikában
8. B.4. Spanyol + Angol = „*SpAngol*”
9. Következtetések(B)
10. B.5. De hogy örvendjenek az eszperantisták is!
11. **Miért kellene, hogy a kínaiak megtanulják az eszperantót?**
12. AKB-cikk(C)
13. Megjegyzések(C)
14. AKB-cikk(D)
15. Megjegyzések(D)
16. AKB-cikk(E)
17. Megjegyzések(E)
18. AKB-cikk(F)
19. Megjegyzések(F)
20. AKB-cikk(G)
21. Megjegyzések(G)
22. AKB-cikk(H)
23. Megjegyzések(H)
24. AKB-cikk(I)
25. Megjegyzések(I)
26. AKB-cikk(J)
27. Megjegyzések(J)
28. AKB-cikk(K)
29. Megjegyzések(K)
30. AKB-cikk(L)
31. Megjegyzések(L)
32. AKB-cikk(M)
33. Megjegyzések(M)
34. **VÉGSZÓ**

0. BEVEZETŐ VÉGSZÓ

Az írás igyekszik rámutatni arra – és bizonyítani is – hogyan ***vezet a nyelvi köntösbe bújtatott, és téveszmékkel, félreértésekkel, tájékozatlansággal és előítéletekkel terhelt frusztráció nemzetközi konfliktusokban REMÉNYKEDŐ érzelmekhez!***

1. AKB-cikk(A):
„Egyik barátomtól kaptam **a következő kis tanulmányt**[(0)] *és ő kért meg, hogy rakjam fel a Virtusra* (2005 és 2012 között működött publikációs portál – a szerk.). *Remélhetőleg sokakat elgondolkoztat."*

2. MEGJEGYZÉSEK(A)

Engem elgondolkoztatott, és érdekes dolgokat mutatott meg ez a „*tanulmány*", ami inkább félrevezető, és tökéletesen önellentmondó propagandairat.

/Mellékesen megjegyzem, hogy az eredeti cikk (sajnos nem derült ki, honnan van) tele volt gépelési hibákkal, amit bárki ellenőrizhet, ha elolvassa a fent megjelölt helyen is. Sajnos vannak, akik számára a formaiság nem követelmény egy tanulmánynál, még akkor sem, ha egy nagyhatalmak közötti konfliktus lehetőségét is fellebbenti…/

A bevezető gondolat eléggé szürkeszabott:

3. AKB-cikk(B):
„(…) többször volt arról szó, hogy miért az angol, hiszen az USA-ban nem hosszú idő múlva az angol helyett talán a spanyol lesz a legtöbbek által beszélt nyelv."

4. MEGJEGYZÉSEK(B)

5. B.1. Némi felvilágosító információ az USA-ban hasznát nyelvekről

A spanyolról ezt írják a „**Különböző nyelvek behatása az amerikai angolban"** címszó alatt:
„A spanyol nyelvnek a hatása nagyrészt növényneveknél és halfajtáknál látható: ***marijuana, tomato, mesquite*** *és* ***yucca****. Az egyik leggyakrabban használt spanyol eredetű szó a halaknál például a* ***barracuda****. Még említésre méltó az akkori mindennapi életben gyakran használt kifejezések közül a* ***lasso, corral*** *vagy maga a* ***ranch****."*[(1)(1+)]

Sokan teljes félreértésben vannak az USA „nyelveit" illetően!

„Hivatalos nyelv az USA-ban szövetségi szinten nincsen, egyes tagállamoknak van. Gyakorlatban az amerikai angol."[(2)]

*„****Az USA Etnikai megoszlása:*** *fehér (nem spanyolajkú): 67%, néger: 13%, ázsiai: 4,5%,* ***spanyolajkú: 14%,*** *indián őslakos: 0,5%, egyéb: 1%."*[(3)]

„Az Egyesült Államok népességnövekedése rendkívül gyors egy fejlett országhoz képest, azonban lehetséges, hogy ***2050****-re megváltozik a nemzetiségek aránya. A nem spanyol* ***fehérek részaránya 55%*** *körüli értékre csökkenhet, a* ***spanyolajkúak viszont túllépheti a 20%-****ot*, az ázsiaiak pedig*

a 8%-ot. A feketék arányát 15% körüli értékre becsülik. ***A bevándorlás főként Mexikóból irányul, amelyet már egyre jobban korlátoznak*.*** *Az USA-ban a családok jelentős részében 3 vagy 4 gyermek is születik, főként a középosztályban. A népesség növekedéshez ugyanakkor csekély mértékben hozzájárul a várható élettartam tartós növekedése, és a csecsemőhalandóság csökkenése. Előrejelzések szerint 2050-ben az USA népessége elérheti a 420 milliót."*[(4)]

* Ezek alapján nem várható, hogy *„az USA-ban nem hosszú idő múlva az angol helyett talán a spanyol lesz a legtöbbek által beszélt nyelv."* Persze, ha kiemeljük a „talán"-t, akkor miért ne lehetne így. A népességingadozások azonban a modern világban valójában megjósolhatatlanok![(4.1.)]

„Az USA a világgazdaság több mint 22%-át teszi ki. (…) A 2003-ban egy főre eső GDP: ***$43,555 USD****,(4)*" és ugyan később lesz róla szó, de ezt vessük össze Kínáéval: *„Kína jelenleg a világ hatodik gazdasági potenciálja, amelyet elsősorban nagy lakosságának köszönhet (1,3 milliárd fő), miközben még mindig csak kb.* **1100 $** *jut egy kínai lakosra."*[(5+)]

6. B.2. AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK HIVATALOS NYELVEI

Sokan állítanak valótlanságokat az angol befolyás össz-amerikai eredeztetéséről – ezt a következő adatok részben a saját helyére tehetik:

„Az Amerikai Egyesült Államokban nincs a szövetségi kormány által meghatározott hivatalos nyelv – ***AZ EGYES TAGÁLLAMOK ÖNÁLLÓAN DÖNTHETNEK A KÉRDÉSRŐL.*** *Az 50 állam közül 28 az angolt nyilvánította hivatalos nyelvvé (illetve mellette Hawaiion a hawaiit, Louisianában a franciát, Új-Mexikóban a spanyolt), 22-ben pedig nincs hivatalos nyelv."*[(6)]

Egy másik forrás pontosabb adatokat ad:

Languages of the United States

„Although the United States currently has no official language, English has long been the de facto national language, which is spoken by about ***82%**** *of the population as a native language.* ***96% of the population speaks English „well" or „very well"**.***
*On May 18, 2006, the Senate voted on an amendment to an immigration reform bill that would declare English the national language of the United States. The immigration reform bill itself, S. 2611, was passed in the Senate on May 25, 2006, and now has to go back to the House of Representatives in conference to make sure amendments are agreed upon.****

Approximately ***337 languages are spoken or signed***** *by the population, of which 176 are indigenous to the area. 52 languages formerly spoken in the country's territory are now extinct (Grimes 2000)*."*[(7)]

Kiemelném a következőket!:
* az USA lakosságának 82%-a beszéli az angolt, anyanyelveként
** a népesség 96%-a beszéli az angolt „jól", vagy „nagyon jól"
*** az USA-ban még csak most került a Képviselőház elé az a bevándorlási törvény, ami meghatározná, hogy az USA-ban az angol legyen a nemzeti nyelv. (Ha úgy vesszük a Függetlenségi Nyilatkozat (1776, 1783) óta ennek már ideje volt, de hát Amerika szabad ország!)
**** Kb. 337 nyelvet beszél a lakosság!

7. B.3. SPANYOL NYELV AMERIKÁBAN

Spanyolról írja a következőket:

„Spanish is taught in various regions as a second language, especially in areas with large Hispanic populations such as the Southwestern United States along the border with Mexico, as well as Florida, the District of Columbia, Illinois, New Jersey, and New York. In Hispanic communities across the country, bilingual signs in both Spanish and English may be quite common.** Furthermore, numerous neighborhoods exist (such as Washington Heights in New York City or Little Havana in Miami) in which entire city blocks will have only Spanish language signs and speaking people.****

*In addition to Spanish-speaking Hispanic populations, younger generations of non-Hispanics in the United States seem to be learning Spanish in larger numbers due to the growing Hispanic population and increasing popularity of Latin American movies and music performed in the Spanish language.***** Over 30 million Americans, roughly 12% of the population, speak Spanish as a first or second language, making Spanish easily the country's second-most spoken language; the United States thus has fifth-largest Spanish speaking population in the world, after Mexico, Spain, Colombia, and Argentina."******[8]

*A spanyolt 2. nyelvként tanítják a spanyol lakosságú régiókban, elsősorban a mexikói határvidéken.
** Ezeken a területeken teljesen elfogadott és megszokott a kétnyelvű feliratok jelenléte.
*** Egyes nagyvárosokban vannak kifejezettek spanyol-nyelvű városrészek is.
**** A nem-spanyol ajkúként felnövő generáció legnagyobb mértékben a spanyolt tanulja, köszönhetően a spanyol-nyelvű filmeknek és könnyűzenének.
***** Az USA-ban van a világ 5. legnépesebb spanyol-nyelvű populációja, a teljes lakosság kb. 12%-a.

A spanyol nyelv elterjedtsége az USA-ban:

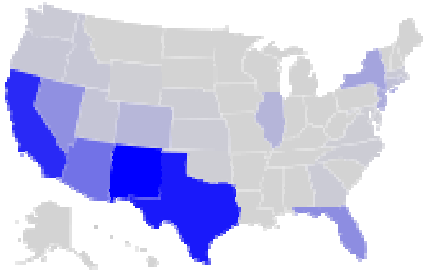

Még egy fontos momentum!

„Although many new Latin American immigrants are less than fluent in English, second-generation Hispanic Americans nearly all speak English fluently, while only about half still speak Spanish."[8]

= „Bár sok új latin amerikai bevándorló nem beszél folyékonyan angolul, a második generációs Spanyol-Amerikaiak szinte mind folyékonyan beszélnek angolul, míg csak kb. fele használja a spanyolt."

8. B.4. SPANYOL + ANGOL = „*SPANGOL”*

***„Spanglish** is a Dialectical variation of Spanish and English and is spoken in areas with large bilingual populations of Spanish and English speakers, such as along the U.S. - Mexico border (California, Arizona, New Mexico, and Texas), Florida, and New York City.*[(9)]*”*

… Vagyis a spanyol és angol keveréke elsősorban a mexikói határvidékállamokra jellemző.

9. KÖVETKEZTETÉSEK(B)

Mindezek után levonhatunk néhány rövid következtetést:

1. A spanyol nem fogja belátható időn belül átvenni az angol helyét az USA-ban.
2. Az USA megalakulása óta igen liberális nyelvpolitikát folytatott.
3. Érhető, ha az USA az angolt most igyekszik nemzeti nyelvvé avatni, mivel már az előbbi pont okán tarthatatlanná vált a beszélt nyelvek mennyisége!
4. A sokat emlegetett gazdasági befolyását emellett az inkább kaotikusnak tűnő nyelvpolitikai helyzet ellenére érte el. (Ez a pont még a kínai gazdasági helyzet figyelembevételekor ismét előkerül, mint roppant fontos momentum!)

10. B.5. DE HOGY ÖRVENDJENEK AZ ESZPERANTISTÁK IS!

Az USA hivatalos nyelvei között az eszperantó is helyet kapott, ***Artificial languages***, vagyis „Mesterséges nyelvek” címszó alatt, mint az egyetlen ilyen, elterjedten használt nyelv az USA-ban.
Ezt írják róla:

***„Esperanto** is a constructed 'international'* language, developed by L. L. Zamenhof, a Jewish-Polish occulist in Warsaw, the capital of the Russian part of partitioned Poland, and released in 1887. A nationwide organization called the Esperanto League for North America, headquartered in Emeryville, California oversees the Esperanto movement in the U.S., publishing literature, issuing a periodical, and organizing its annual conference. Smaller local groups organize meetings and annual banquets, and also host Esperanto-speaking foreign visitors.**”*

*Az idézőjel azért is jogos, mert ezt a „nemzetközi” jelzőt maguk az eszperantisták használják az eszperantóval kapcsolatban (és persze azok, akiknek fogalmuk sincs a nyelvpolitikáról, és az **interlingvisztikáról**[(10)]), másrészt pedig azért is, mert az USA-ban pl. az angol tölti be ezt a szerepet, és még azt sem nevezik így.
** Továbbá leírják az USA-beli eszperantó nyelv fő megnyilvánulásmódját is: *„kisebb csoportok szerveznek találkozókat és éves összejöveteleket, és vendégül látnak eszperantóul beszélő látogatókat”*.

***

11. MIÉRT KELLENE, HOGY A KÍNAIAK MEGTANULJÁK AZ ESZPERANTÓT?

12. AKB-cikk(C):

„A kínai nyelvről egyébként alig esik szó. Nemrégen hosszasabban beszélgettem egy Kínában élő magyar hölggyel, kinek a lánya is ott tanul kínai iskolában. Nagyon érdekes dolgokat tudtam meg tőle.”

13. MEGJEGYZÉSEK(C):

Ehhez most csak annyit fűznék hozzá, hogy a megfogalmazásból úgy tűnik, hogy *„a Kínában élő magyar hölgy”* valószínűleg nem az az „asszimilálódott fajta”, de lehet, hogy csak a fogalmazásból tűnik úgy, mintha ő maga nem tudna kínaiul, és ezért kellett kiemelni kontrasztként, hogy *„a lánya is ott tanul kínai iskolában”*.

***

A következőkben Kína nyelvoktatás-politikájáról olvashatunk egy személyes véleményt:

14. AKB-cikk(D):

„Kínában évek óta az általános és középiskola mind a 12 osztályában kötelező az angol. Akkor természetesen Kínában mindenki beszél angolul? - tettem fel a kérdést**. Dehogy! Jóformán senki. 100 kínaiból talán egy-kettő megmondja a termék árát az üzletben angolul, a legtöbben csak számológépbe beütik az árat és így lehet alkudni***. 1 millió emberből már akad néhány tucat, vagy néhány száz, aki az angolul feltett kérdésre válaszolni tud. De egy idő eltelik, amíg rájövünk, hogy az illető valóban angolul beszél és nem kínaiul!****”*

15. MEGJEGYZÉSEK(D):
/Bőséges információ a kínai nyelvről![(11)]/

* Tudvalevő, hogy Japánban elsősorban az Amerikából származó technikai és tudományos eredmények felhasználása miatt lett nagy ázsiója az angolnak. Ez Japán fejlődésében le is csapódik – annak ellenére, hogy ott szintén nagy hagyománya van az angol oktatásának, de elsősorban az olvasásnak és írásnak, és nem a beszédnek! Sokatmondó azonban, hogy az írásbeliség is mekkora segítséget jelentett a fegyelmezett és aprólékos japán mentalitás mellett a technikai fejlettségnek. Az, hogy a fiatalabb generáció rendszeresen és visszatérően divatot csinál ez alapján az amerikai kultúrából, akár mellékes tényező is lehetne.
Tegyük azonban hozzá, hogy Japán eléggé gyorsan felvette a Nyugat ritmusát és módszereit, amire Kína méreténél és a térségben betöltött hagyományosan erős kulturális befolyásánál fogva nem volt képes, és lássuk be, hogy a korábbi SZU is sokat lendített Kína ideológiai „fejlődésén”.
Nem kizárt, hogy ha 12 évfolyamon kötelező az angol, akkor talán most még úgy lehetnek vele, mint a vasfüggöny mögötti államok voltak az orosszal.

** Az előbbiek fényében érthető, hogy erre a kérdésre mi lehet a válasz, amit a következő mondatban meg is kapunk: *„Dehogy! Jóformán senki.”* Természetesen a kérdés eleve dilettantizmust mutat, és nem kevés szokásos cinizmust, ami általában jellemzi az eszperantistákat az angol nyelv hivatalos oktatási státuszával kapcsolatban.

*** Azt is nyugodtan bevallhatjuk, hogy M.o.-on sem különb a helyzet, de ez nem az angol nyelvnek, hanem az oktatási rendszernek tudható be, mivel az összes, sem a tanulás folyamatában, sem az előreláthatólag később alkalmazásra nem kerülő nyelv nem motivál annak megtartására, gyakorlására, stb. Vagyis így minden ilyen rendszerben oktatott nyelvről elmondható itt és máshol is ugyanez – és mindez így lenne az eszperantóval is, tehetnénk hozzá!

**** Mindez abból ered, hogy a nyugati, európai nyelvek, vagyis tkp. az újlatin nyelvek teljesen más hangzásvilággal bírnak, mint az ázsiai nyelvek, és ha nem egészen kiskortól és intenzíven oktatják, gyakorolják a nyelveket, akkor a teljesen különböző hangzásvilágra nehezen, vagy alig tud ráépülni az európai. Ezért szintén nem a nyelvek a felelősek, hanem a nem megfelelő módszer, azonban bizonyos sajátosságok egy merőben más fonológiai felépítésű nyelvben erősen befolyásolják a még megértett, de az anyanyelvi mechanizmusok miatt már sokszor nem, vagy nehezen azonosítható színezetet, vagy „helyettesítő", kiegészítő alakot kap. (Mint pl. a japánoknál az, hogy nem tudnak mássalhangzókat egymás mellett kiejteni, így az európai nyelvek főneveiben pl. betoldanak egy-egy magánhangzót, pl.: Berlin, helyett sokan *berulinu*-t mondanak).
Kontrasztként megemlíthetnénk, hogy ha egy felnőtt európai kezd kínaiul tanulni, akkor az ő esetében is hasonló problémát jelenthetne a megértése a „bennszülött kínai" fül számára!

***

16. AKB-cikk(E):
*„A világon minden 10 emberből 2 kínai! (1,3 milliárd). Ezek csak írásban értik meg egymást. Egymás beszédjét éppen úgy nem értik meg, mit egy magyar egy németet, vagy angolt.*** Viszont a kínaiban 55 400 jel képezi a teljes szókészletet. Ebből egy átlagember legfeljebb 4000-et ismer. (Ez egybevág azzal, hogy tudomásom szerint egy magyar átlagember hétköznapi beszédjében mintegy 3500-4000 szót használ)****. Ráadásul egy-egy jelet négyféle hangsúllyal lehet kiejteni (Változatlan, emelkedő, lejtő, emelkedő-lejtő)*****. A latin betűs átírásban leirt hangsor, így négyféle dolgot jelenthet, csak a mondatösszefüggésből derül ki**, hogy az pl. iskolát, egy halfajtát, a repülőgép szárnyát, vagy széket jelent. (A valósággal nem egyező példa*)"*

17. MEGJEGYZÉSEK(E):

***** *„A kínai nyelv tonális nyelv, azaz egyes szótag kiejtésénél figyelni kell annak tónusára. A legelterjedtebb mandarin nyelvben négy tónus van, de főleg a déli nyelvek általában több (6-10) tónusú nyelvek."*[(11)]

*** *„Míg a Római Birodalom eltűnése után Európa nemzetekre oszlott, melyek azonosságát gyakran nyelvük adja, Kína ugyanekkor megőrizte kulturális és politika egységét és a birodalomban közös írott szabványt tartott érvényben, noha a beszélt nyelvek különbözősége összehasonlítható az európaiakéval.* /itt fontos megjegyezni, hogy ez esetben az újlatin nyelvekről van szó, nem pedig különböző nyelvcsaládok nyelveiről! – a szerző/ *Ennek eredményeképpen a kínaiak élesen megkülönböztetik az írott nyelvet (wen) és a beszélt nyelvet (yu). Az írott és beszélt formák egységes megkülönböztetése kevésbé szigorú a kínai nyelv esetén, mint a nyugatiak esetén."*[(11)]

A kínai nyelv nem egységes, léteznek olyan nyelvjárások, amelyek egy máshonnan származó kínai számára érthetetlenek, bár szokásos jelenség, hogy a kínaiak több nyelvjárást is ismernek. Az ország nagy részén a mandarin nyelv (putonghua) az elterjedt, amely egyben Kína, Szingapúr és Tajvan hivatalos nyelve, de jelentős még a vu (wu) és a kantoni nyelv is, amely Makaó és Hongkong különleges státusú területein hivatalos nyelv.
Kína azonban mindig is egységesebb képet mutatott, nyelvileg is, de látható, hogy egyáltalán nem ez a helyzet, annak ellenére, hogy a kínaiak, és a kínai nyelv(változatok) elsősorban

Kínához köthetők (a korai, és modern demográfiai mozgásokat most figyelmen kívül hagyhatjuk, mert felteszem ez Kína nyelvét nem befolyásolta).

**** Itt súlyos pontatlanságot láthatunk! *„A tradicionális kínai írást, amely mintegy 3000 éve létezik, már csak Tajvan szigetén használják. A karakterek nyolcféle (illetve azok variánsai) vonásból épülnek fel. Minden karakter egy szótagot, a legkisebb jelentéssel bíró egységet jelöli. Valamennyi karakter tartalmazza a 214 jelentéstő egyikét, amely alapján rendszerezhetőek a karakterek.(a) A Mao Ce-tung által bevezetett egyszerűsített kínai írást használják a Kínai Népköztársaságban. Az egyszerűsített írásban is vannak a tradicionális jelekkel egyező karakterek, de sok bonyolult (sok vonásból felépülő) jel helyett annak leegyszerűsítését vagy egy teljesen új karaktert használnak. Az írás elterjedésének köszönhető az analfabetizmus visszaszorulása, mivel az egyszerű írásjeleket a munkások, falusiak is könnyen meg tudják tanulni(b). A modern kínai nyelvben egyre több két- és több szótagú szó jelenik meg, amely azt is jelenti, hogy a leírásukhoz is több karakter szükséges.”*[(11)]

(a) Vagyis már a tradicionális kínai írás is megtanulható mennyiségű alapjelet tartalmazott! Képzeljük csak el, hogy a magyart is szótagírássá alakítjuk: ezek tkp. betű- v. hangkapcsolatok lehetnek, amikből felépítjük a szavakat. A kínai esetében persze nem így van, de hasonlatként látható, hogy ezen az alapon sem lehet lehetetlennek elképzelni a szótagolt nyelv elsajátítását.

(b) Ebből az látszik, hogy megoldható volt a tradicionális írás olyan egyszerűsítése, ami a korábbi analfabétizmust is visszaszorította – vagyis ez ismét ellenérv a kínai nyelv és írásmód roppant bonyolultsága ellen.

* Azt hiszem ez ismét sokat mond a „*tanulmány*” színvonaláról, hitelességéről: a szerzője még arra sem vette a fáradságot, hogy legalább egy létező egyalakú, de több eltérő jelentésű VALÓDI, LÉTEZŐ kínai szót keressen ennek a szemléltetésére!

** Ez egy eléggé önellentmondó kijelentés, mivel a latin betűs írásmódú nyelvek is tele vannak többjelentésű, azonos alakú szavakkal. Nem kell messzire menni, hogy a magyarban is sok példát találhatunk a homográfiára (=az írásmód azonossága) és a homofóniára (=a hangalak azonossága) – ez a jelenség kivétel nélkül minden nyelvben megtalálható![(12)]

***

18. AKB-cikk(F):

„Annak érdekében, hogy egy kínai egy más területen élővel beszélni tudjon, meg kell tanulnia, az un. mandarin nyelvet.”

19. MEGJEGYZÉSEK(F):

Érhetetlen, hogy itt mire akar utalni a szerző, hiszen a fentiek alapján itt elsősorban a dialektusok elsajátítása a lényeges szempont, és nem azt, hogy egy külön nyelvet kell megtanulnia. A mandarin éppen arra példa, hogy a hatalmas populáció könnyűszerrel elsajátíthat egy standardnak tekintett közös formát, ami szintén az „anyanyelvéből” ered. Pusztán kis hazánk tízmilliós népességében is találkozhatunk olyan helyi, elszigetelt dialektusokkal, amiket ha az ott élőkkel kommunikálni akarunk, meg kell tanulni „kezelni” és megérteni – ez minden milliónyi népességű populációnál, de még a nagy hagyományokkal rendelkező nyelvűeknél is természetes. Vegyük például a németet!

„A német irodalmi nyelv kiejtési normája a Bühnenaussprache, a német színpadi nyelv. (...) a német irodalmi nyelv (azaz írott nyelv) a középkorban a császári és az egyes fejedelmi udvarok kancelláriájának egységes stílusából alakult ki, de a német nyelvjárások, amelyek közt igen jelentős különbségek vannak, a mai napig is megőrizték vitalitásukat, s annyira fontos szerepük van, hogy a német nyelvterületen nemigen lehet egységes köznyelvről beszélni, mert csak regionális köznyelvek léteznek. E felett áll, mint legfőbb tekintély a Bühnenaussprache."[(13)]

A mandarin nyelv tehát, ha úgy vesszük, olyan szerepet tölt be, mint a németben a *Bühnenaussprache!*

***

Az előbbiek által alátámasztottnak tekintve hozza meg ítéletét a tanulmány szerzője:

20. AKB-cikk(G):
„Ebből látható, hogy a kínaiak részére még fontosabb lenne, még több hasznot hozna, mint az európaiak részére egy egyszerűen elsajátítható nyelv, mint pl. az eszperantó."

21. MEGJEGYZÉSEK(G):
Kezdünk a tanulmány fő mondanivalójához közelíteni! Mit is olvashattunk eddig?
A bevezetésben utalás történik arra, hogy az USA-ban várható a spanyol angol fölötti „győzedelmeskedése" – a hivatalos adatok teljesen más képet mutatnak, és említésre került jó néhány félreértéssel kapcsolatos felvilágosítás is: pl. az USA csak most kezd hivatalos nyelvként tekinteni az angolra; a tagállamok szabadon dönthetnek a hivatalos nyelvükről; az európainál is számosabb nyelv van jelen az USA-ban; a spanyol angol nyelvre való hatása csekély, szinte jelentéktelen, stb.
A „tanulmány" kínai nyelvről szóló része tkp. nem bemutatja a kínai nyelvet, hanem a nehézségeit ecseteli, és szinte használhatatlannak tartja az emberi kommunikációra – ez így nem hangzik ugyan el, de implicit más nem lehet a fejtegetés célja. Mindezt a fenti mondatból érthetjük meg, amit a következő pontban megismételek!

***

22. AKB-cikk(H):
„Ebből látható, hogy a kínaiak részére még fontosabb lenne, még több hasznot hozna, mint az európaiak részére egy egyszerűen elsajátítható nyelv, mint pl. az eszperantó."

23. MEGJEGYZÉSEK(H):
Nos, nem derül ki, hogy ez mi alapján, miből „*látható*", de megejthetünk egy valószínű feltevést: maga a cikk szerzője ugyanolyan értetlenül szemléli a kínai nyelvet, mint egy korábban csak a saját anyanyelvét ismerő naiv beszélő, és az európai szokásrendszerrel nem összeegyeztethető nyelvi hagyományokat egyszerűen felváltatná az újlatin nyelvekből gyúrt mesterséges nyelvre – olybá tűnik, hogy mivel ő maga rendkívül bonyolultnak tartja, ezért az ő mércéje alapján „egyszerű"-nek tartott keveréknyelvet ajánlja a kínaiak milliárdnyi lakójának. A megfogalmazás alapján ez *„még hasznosabb és nagyobb hasznot hajtana nekik, mint az európaiaknak"*. Nyilvánvaló, hogy ezek a sorok nem a kínaiaknak szólnak, hanem az európaiaknak: azoknak, akik az EU-ban még mindig nem vezették be kötelező jelleggel az eszperantót első idegen nyelvként: mert a kínaiak felé ez a kitétel implicit benne van a fogalmazásban.

Röviden összefoglalva itt nyílt lingvicizmust[16] látunk: a szerző egyszerűen helyteleníti, hogy a kínaiak a kínai nyelvet, annak változatait használják, és helyette az eszperantót javasolja nekik. Teszi ezt azért, mert a kínai népet a nyelve, annak szerkezete, írásmódja, beszédmódjai, és az európai nyelvekhez képest való, az európaiak általi elsajátíthatósága alapján mintegy alacsonyabb rendűnek véli, és mintha azt sugallná, hogy emiatt a kínaiakat hallatlan kár éri, és ezt a kárt és elmaradottságot kiküszöbölendő lenne *„még fontosabb, még több hasznot hozó, mint az európaiak részére, egy egyszerűen elsajátítható nyelv, mint pl. az eszperantó."* Érthetetlen ez az elképzelés – minden bizonnyal csak abban az esetben juthat ilyesmi valakinek az eszébe, ha figyelmen kívül hagyja, hogy Kínának a térségben betöltött óriási gazdasági és kulturális hatalomként mindig is meghatározta Dél-Kelet Ázsiát (pl. még a japánok is a kínai írást használják!). És tette ezt a mellett a nyelv mellett, ami a történelem folyamán alig változott, pontosabban megtartotta jellegzetességeit! Igen nagy mértékű korlátoltságot jelent, ha ezek alapján nem tartja valaki érettnek a kínai népet arra, hogy felismerje, hogy neki mi megfelelő. …
De pár sor után választ kapunk arra, hogy mindezt miért teszi!

***

24. AKB-cikk(I):
„Jelenleg a kínai szavakat angol fonetikával írják át latin betűs szöveggé. Ebből adódik, hogy amikor én a kínai pénznemet juan-ként említettem, nem értette első pillanatban, mit mondok. Kiderült, hogy az jüen és például junnan tartomány neve helyesen: jünnen."*

25. MEGJEGYZÉSEK(I):

**"A kínai legelterjedtebb latin betűs átírása a pinjin, amely lényegében fonetikus átírás. A különböző nyelvjárások tonális eltéréseihez igazodva a pinjin írás magánhangzóin ékezettel lehet a tónusokat jelölni."*[11]

Ezzel kapcsolatban egy fontos megjegyzés: a kínai nyelv számára természetesen hallatlan egyszerűsödést jelentett ez fajta fonetikus átírás, ami, még ha az angol fonetikai hagyományokat követi is, általánosan elterjedt, és jó szolgálatot tesz a nemzetközi kapcsolatok ápolásában. Mindez azonban még a mai napig sem terjedt el azon a szinten, hogy a tradicionális írásmódokat felváltsa, és jó ideig nem is várható, hogy ez irányban lényeges változás következik be. Ez érthető – a kínaiak számára mindez csak akkora erőfeszítést jelenthet, mintha a nemzetközi fonetikai rendszer jeleivel kellene leírnunk az anyanyelvünkkel valamit, hogy egy, ezt a kiejtés-leírási módot ismerő személy (tőle telhetően) pontosan reprodukálni legyen képes. Csak annyi az egész, hogy a kínai hangrendszer elemeinek megfeleltetnek egy betűt, vagy betűcsoportot.

***

26. AKB-cikk(J):
„Ha Kína ezt a tényt felismerné, az egységes világnyelv kérdése meg lenne oldva.* Annál is inkább fontos ez, mert a hölgy véleménye szerint nem sok időnek kell eltelnie, és a világ szuperhatalma megszűnik az USA lenni, Kína válik azzá. *Egy-két évtizeden belül az 1,3 milliárd kínai több nemzeti jövedelmet fog termelni, mint az USA 260 millió lakosa.*
Újabb néhány évtized alatt Kína egy főre eső nemzeti jövedelme is a legmagasabb lesz a világon.

Kínában 20 olyan város van, melyeknek lakossága több, mit egész Magyarország lakossága és 50 kisebb város, 5-10 millió lakossal. Sanghai lakossága 19 millió.

Elmondta, hogy a lakosság kb. 20 %-a már ma Nyugat-Európai szinten él, további kb. 20 %-ának életszínvonala is eléri a volt szocialista országok mai életszínvonalát. Sanghaiban többször annyi a 20-80 emeletes felhőkarcoló, mint New-York Manhattan negyedében. És ezek az elmúlt 25-30 év alatt épültek fel. Ma házak sora épül, ahol a legkisebb lakás 500 nm alapterületű, és ezek nm-ára (átszámítva) 1 000 000 HUF. Egy átlaglakás nm ára kb. 300 000 Ft.

Tájékoztatása szerint Sanghaiban az átlagkereset kb. 5000 jüen, ami kb. 125 000 Ft-nak felel meg. De a bankszektorban ez az érték 10 000 jüen. Vállalkozók természetesen még többet keresnek. Az élelmiszerek ára fele annyi, mint Magyarországon, egy buszjegy 1 jüen, egy metró jegy (Sanghaiban 6 metróvonal épült az elmúlt években) 3 jüen, kb. 10 km megtétele taxival 20 jüen-be (500 Ft) kerül. Tehát egy jüen sokkal többet ér, mint 25 Ft.

A nagyvárosokban, átlagban minden harmadik családnak van autója. Ezek a nálunk 3..5 millió ft-ba kerülő kategóriába tartoznak."

27. MEGJEGYZÉSEK(J):

* A szerzőnek bizonyára fogalma sincs arról, hogy Kína a múltban, de a modern korig hatóan mindezt már a szükségletekhez képest remekül és hatékonyan megoldotta – a pidgin nyelvek[(13)] által, amiből több kreol nyelvvé[(14)] alakult! Mindez az interlingvisztikában való alapos járatlanságát jelzi ismét!

Miről szól azonban a fenti néhány bekezdés? Bevallom magam is megdöbbentem, amikor végre sikerült az eleinte *„aránytalan paradoxon"*-szerű érzést megfogalmaznom:
Itt egész egyszerűen arról van szó, hogy Kína bizony robbanásszerűen fejlődik … és ez még nem is lenne érdekes, azonban ha mindezt összevetjük az ezt megelőző bekezdésekkel, ahol azt látjuk felületesen ecsetelve, hogy a kínai nyelv mennyire nehéz és bonyolult és a hétköznapi kínai számára áttekinthetetlenül, sőt elsajátíthatatlanul bonyolult … akkor azt az önellentmondó paradoxont kell levonnunk, hogy Kína hatalmas léptékekkel fejlődik – és teszi mindezt a nyelvi sajátosságai mellett, azok ellenére, vagyis: a kínai nyelv semmiféle akadályt nem gördít a gazdasági fejlődése elé! De a tanulmány szerzője mégis azt írja, hogy:

***

28. AKB-cikk(K):
„Annak érdekében, hogy egy kínai egy más területen élővel beszélni tudjon, meg kell tanulnia, az un. mandarin nyelvet. Ebből látható, hogy a kínaiak részére még fontosabb lenne, még több hasznot hozna, mint az európaiak részére egy egyszerűen elsajátítható nyelv, mint pl. az eszperantó."

29. MEGJEGYZÉSEK(K):

Röviden: a cikk elején a kínai nyelv bonyolultasságát ecsetelve azt felváltatná az eszperantóra, mert azt praktikusabbnak véli a kínaiak számára a saját nyelvüknél. Ez, mint láttuk, tkp lingvicizmus[(16)], mivel az ő általa preferált nyelvet egy roppant méretű közösség számára

kívánatosnak tartja, azt sugallva, hogy valamiféle elmaradottságon (amit nem említ, de a megfogalmazással erre utal) segítene a kínaiaknak.
Ezután azt írja, hogy ha Kína ezt „felfogná" és bevezetné az eszperantót (amit persze ismét csak szemérmesen, javaslatként, röpke példaként említ meg), akkor a világnyelv probléma megoldódna – csak elsőre nem világos, hogy vajon mitől? Tegyük hozzá – az eszperantisták számára – hogy ez is azt jelzi, hogy Kínát és a kínaiakat egyszerűen lenézi, a globálpolitikai kérdésekben inkompetensnek tartja, éppen ezért hozakodik elő azzal, hogy egy egymilliárdos társadalom bevezessen egy újlatin alapú keveréknyelvet /ami szinte kiejthetetlen lenne a számukra, mivel az ő hangrendszerük teljesen különbözik az európaiakétól!/. Aztán rögtön, szinte az eszperantó közösség sajátjaként kezeli a kínaiakat, akik így már az eszperantót beszélik domesztikált hídnyelvként, mivel a saját nyelvükön alkalmatlannak tartja őket az egymással való kommunikációra!
Mindezek után előhozakodik a interjúban szereplő hölgy személyes véleményével:

***

30. AKB-cikk(L): *„Annál is inkább fontos ez, mert a hölgy véleménye szerint nem sok időnek kell eltelnie, és a világ szuperhatalma megszűnik az USA lenni, Kína válik azzá."*

31. MEGJEGYZÉSEK(L):

Szóval azért fontos ez, mert a hölgy véleménye az, ami. A mondat második fele pedig egyszerűen arra utal, – végre eljutottunk ide! – hogy ha nem az USA, hanem Kína válik szuperhatalommá, akkor a belső hídnyelvként a már eszperantót használó Kína miatt az elképzelésük szerint a világ majd az eszperantót fogja – vagy lesz kénytelen – megtanulni, mert Kína gazdasági és kulturális befolyása erre fogja kényszeríteni. Mert mi másért is lenne fontos az eszperantistáknak, hogy Kína, a szuper gazdasági hatalom várományosa bevezesse az eszperantót?

***

32. AKB-cikk(M):
„Mindehhez hozzáteszem azt a tájékoztatást, amit nemrég olvastam valamelyik újságban: Kínának akkora az export többlete, hogy abból felvásárolta az amerikai részvények és állampapírok felét. Csak politikai akaratán múlik, mikor omlasztja össze a dollárt (!) és rendíti meg az USA hatalmát.***
Gondolkodjunk el ezen!"

33. MEGJEGYZÉSEK(M):

* Itt felvázolja, hogy tkp. az USA már Kína részleges tulajdonában van. Ez mintegy erőfitogtatás az USA felé.

** Itt pedig végre kiviláglik a lényeg, vagyis az, hogy Kína, ha akarná, teljesen lerombolhatná az USA jelenlegi gazdasági pozícióját. Hogy nevezik ezt? Igen: Amerika-ellenesség, így egyszerűen – mert itt már szó sincs az eszperantó szerepéről, hanem pusztán arról, hogy ha sikerülne a kínaiakkal bevezettetni az eszperantót, akkor az USA általuk vélt nyelvpolitikai szerepe is megrendülne a lehetséges gazdasági vereségével.

***

34. VÉGSZÓ

Lám, így vezet a nyelvi köntösbe bújtatott frusztráció nemzetközi konfliktusokban REMÉNYKEDŐ érzelmekhez!

Vagy talán egy III. Világháború sem lenne drága az eszperantisták számára azért, hogy elterjedjen az eszperantó?

***

JEGYZETEK

(0) http://hotmail.blogter.hu/tag/25
(1) http://hu.wikipedia.org/wiki/Amerikai_angol_nyelv
(1+) Falkné Dr. Bánó Klára: Amerikai Angol – Brit Angol – Kiejtés, helyesírás, nyelvtan, szókincs – Az amerikai angol sajátosságai és eltérései a brit angoltól; Széchenyi Kiadó Kft., Bp., 1990
67-69.o.: a „Spanyol jövevényszavak" fejezet 3 oldalon keresztül sorolja fel a különböző angolba szivárgott szavakat.
(2) http://hu.wikipedia.org/wiki/Egyes%C3%BClt_%C3%81llamok
(3), (4), (5) Amerikai Egyesült Államok: http://hu.wikipedia.org/wiki/Amerikai_Egyes%C3%BClt_%C3%81llamok
(4.1.) /lásd pl. Anthony Smith: Testünk Titkai c. kimerítő humánbiológiai összefoglaló tanulmányának (1968) 33. oldali megjegyzéseit/
(5+) Kínáról és gazdaságpolitikájáról: http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%ADna
(6) http://hu.wikipedia.org/wiki/Az_Amerikai_Egyes%C3%BClt_%C3%81llamok_hivatalos_nyelveinek_list%C3%A1ja
(7), (8) http://en.wikipedia.org/wiki/Languages_in_the_United_States
(8), (9) http://en.wikipedia.org/wiki/Spanish_in_the_United_States
(10) http://hu.wikipedia.org/wiki/Interlingvisztika
(11) Kínai nyelv: http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%ADnai_nyelv
(12) Homonímia - http://hu.wikipedia.org/wiki/Homon%C3%ADmia#Homogr.C3.A1fia_.C3.A9s_homof.C3.B3nia_megk.C3.BCl.C3.B6nb.C3.B6ztet.C3.A9se
(13) Fodor István: Mire jó a nyelvtudomány?, Ballasi Kiadó, Bp., 2001.
(14) **Pidzsin nyelvek** http://hu.wikipedia.org/wiki/Pidzsin_nyelvek
*A **pidzsin** (angol nyelven pidgin), vagy **kapcsolati nyelvek** olyan nyelvek, melyek több nyelv keverékéből jönnek – legtöbbször spontán módon – létre azért, hogy a két nyelv beszélői egymással kommunikálni tudjanak. A pidzsineknek általában vázlatos nyelvtana és korlátozott szókészlete van, hiszen ezek csak kapcsolati segédnyelvként használatosak. Általában nem tanulással, hanem alkalmazkodással, improvizációval keletkeznek.*
(15) **Az angol mint kreol?** http://hu.wikipedia.org/wiki/Az_angol_nyelv_t%C3%B6rt%C3%A9nete#Az_angol_mint_kreol.3F
Egy vitatott elmélet szerint az angol kreol nyelv, illetve legalábbis elődje, a középangol annak tekinthető. Az elméletet Charles-James N. Bailey és Karl Maroldt dolgozta ki 1977-ben, azóta áll viták keresztüzében.
Kreol az a nyelv, amely kettő vagy több nyelv keveredéséből jön létre, miközben a nyelvtani szerkezet jelentősen leegyszerűsödik. Az angollal valóban ez történt, az angolszász és az ófrancia keveredett, az nyelvtan pedig sok szempontból egyszerűbb lett: eltűntek a nemek, leépült az ige-és névszóragozás, a nyelvtani esetekre ma már csak a névmások bizonyos alakjai emlékeztetnek. Beiley és Maroldt szerint a középangol tehát egy kreol, ami úgy jött létre, hogy az angolszász nyelvre ráépült az ófrancia, mégpedig a 11.-12. századi „erősebb" és a 13.-14. századi „gyengébb" hatás révén. A teória az angolban fellelhető rengeteg francia jövevényszóra és kevert morfológiai összetételekre épül.
A nyelvészek többsége elutasítja a felvetést, azzal az indoklással, hogy ilyen alapon nagyon sok nyelvet kreolnak lehetne tekinteni. Azzal is érvelnek az elmélet ellen, hogy a tagadhatatlan nyelvtani egyszerűsödés ellenére még mindig nagyon sok rendhagyóság van az angolban (pl. erős igék megléte).
(16) A lingvicizmust azért vettem ide ennyire részletesen, mert számos alkalommal jelennek meg a diszkriminációnak ezen válfajából írások, így legalább itt is utána lehet majd nézni ennek a fogalomnak!
http://hu.wikipedia.org/wiki/Lingvicizmus
LINGVICIZMUS
*„A **lingvicizmus** a **nyelvi diszkrimináció** egy fajtája, olyan ideológiák és struktúrák neve, amelyek a nyelvi alapon elkülönülő közösségek közötti egyenlőtlen hatalommegosztást segítik elő, illetve reprodukálják.*
*Tove Skutnabb-Kangas szerint a **rasszizmus,** az **etnicizmus** és a **lingvicizmus közös** definíciója: „A 'faj', etnicitás/kultúra vagy a nyelv alapján meghatározott csoportok között, a hatalom és az (anyagi és egyéb) források egyenlőtlen elosztásának legitimálására, megvalósítására és reprodukálására felhasználható ideológiák, struktúrák és gyakorlat". A nyelvi diszkrimináció és az ezt támogató gondolkodásmód, a lingvicizmus tehát nem „hajaz a fajelméletre" (mint a lingvicizmus számos jegyét gyakran felmutató magyarországi nyelvművelés egyik képviselője, talán szellemeskedésnek szánva, megjegyezte), hanem azonos vele – csak más felületen nyilvánul meg.*
A lingvicizmus a mára szalonképtelenné vált rasszizmus helyett/mellett létező cselekvési mód, amely révén az államok társadalmilag behatárolják a hatalom nélküli csoportok értékekhez való hozzájutását, s ezáltal e csoportokat fogyatékosnak tüntetik fel. „Ennek következtében a kisebbségek értékei (például nyelvük és kultúrájuk) erejüket vesztik, és nem válthatók át

más értékekké vagy a hatalmi szerkezet pozícióivá. Ugyanakkor a domináns csoport értékei (például nyelvük és kultúrájuk) társadalmi szinten megtartják értéküket, így más értékekké vagy a hatalmi szerkezet pozícióivá alakíthatók." A lingvicizmus egyik fő megnyilvánulási tere a kisebbségi oktatás és a nyelvművelés, amelyekben elterjedt jelenség az eltérő nyelvekkel és nyelvhasználattal szembeni türelmetlenség. Gyakran találkozunk azzal, hogy a hivatalosan elfogadottá nyilvánított sztenderd nyelvváltozattól, illetve az államnyelvtől eltérő nyelvváltozatok/nyelvek beszélőit megbélyegzik, s hátrányos helyzetbe hozzák azt hangoztatva, hogy bizonyos nyelvek, illetve nyelvváltozatok jobbak, mint más nyelvek, illetve nyelvváltozatok, következésképpen beszélőik logikusabban és világosabban gondolkodnak, s így természetes, hogy jobb állásokat kapnak, s egyéb előnyöket is élveznek. Azokban a társadalmakban, amelyekben ez az ideológia mélyen be van épülve a hétköznapi gondolkodásba, a „rosszabb" nyelvek, illetve nyelvváltozatok beszélői a társadalom perifériájára kényszerülnek."

* * * * * * * * * *

X.(1.)

SLOVIO – ‘proto-szláv’ 400 millió embernek! – Általános bevezetés

(Fordította, írta és szerkesztette: Brain Storming)

A **Protonyelv Koncepció**[(1)] életre kel… **Mark Hucko**[(2)] nyelvész és tudós (képen) megalkotta azt, ami az eszperantó domináns vetélytársa lehet!

Szláv szimbolizmus: a glagolita ABC „S”-betűje (‘slovo’), amit néha, általában a szláv kultúra szimbólumaként használnak.

***

A SLOVIO nyelvről ezt írta a (mára sajnos megszűnt) Wapedia:

„A Slovio egy mesterséges nyelv, amely a mai ismert szláv nyelvek elemeiből és nyelvtanából kiindulva olyan nyelv kíván lenni, amit a Földön szláv nyelveken beszélő mintegy 400 millió ember könnyedén képes elsajátítani. Tervezője Marko Hucko.

A Slovio nyelv mellőzi a diakritikus jeleket, ezeket 'X' hozzáadásával kettős betűként használja (pl. Č betű helyett CX), de lehetőséget ad a cirill írással való jelölésre is.

A nyelvtan szándékosan egyszerű, gyakorlatilag több szláv nyelv keveréke. pl. az oroszban csökevényes létigét a cseh, lengyel, szlovák stb. nyelvhez hasonlóan tartalmazza, viszont a számneveket nem ragozza alanyesetben.

A szókincs jelentős részben az orosz nyelvre épül.”

***

A **SLOVIO hivatalos honlapján**[(3)] többek között ez olvasható a főoldalon (angolul, SLOVIO-ul és oroszul):

*„Egyszerűsített, nemzetközi Szláv nyelv – 400 millió beszélőnek. Ez a hivatalos honlapja az univerzális, egyszerűsített szláv nyelveken alapuló **SLOVIO**-nak, amely kölcsönösen érthető, összevethető a tradicionális szláv és balti-szláv nyelvekkel, amelyeken alapszik, nevezetesen a következőkön: belorusz, boszniai, bolgár, horvát, cseh, kasub, lett, litván, makedón, morva, lengyel, orosz, rutén, szilézíai, szlovák, szlovén, szerb, szorb, ukrán, kárpátorosz, lusatian, óegyházi szláv…*

Szláv, nemzetközi, egyszerűsített.

*A **SLOVIO** nemzetközi egyszerűsített szláv nyelv, amely annyira egyszerű, mint az Eszperantó, de mintegy 400 millió ember érti szerte a világon. Ez teszi a **SLOVIO**-t a világ egyik legszélesebb körben értett nyelvévé. Ez a nemzetközi nyelv terjed, naprakész és új alapot jelent: mivel olyan egyszerű, mint a legegyszerűbb mesterséges nyelv és ugyanakkor azonnal napi használható vehető 400 millió beszélővel való kommunikálásban.*
*A tradicionális szláv nyelvektől eltérően csak a legalapvetőbb latin ABC elemeit használja, ékezetek és különleges karakterek nélkül, és bármely billentyűzeten használható – beleértve az amerikai klaviatúrákat is. Nem is képzeled, hány ember fog megérteni és hány ember fog veled beszélgetni, ha ezt használod! A **SLOVIO** egy teljesen úgy világ kapuit nyitja meg előtted – hasznodra lehet az üzleti ügyeidben, a weboldaladon, a termékeid értékesítésében, a profitod növelésében, a tanulmányaidban, vagy akár barátságok kötésében vagy a szórakozásban.*
*A **SLOVIO** a modern ember számára tervezett nyelv. Egyszerű, logikus nyelvtan; egyszerű, fonetikus helyesírás; és teljes kompatibilitás az európai nyelvekkel – csak még egyszerűbb! A jelenlegi **SLOVIO** szótár körülbelül 44.000 szót, nevet és kifejezést tartalmaz. Ez több szó, mint amivel néhány „természetes" nyelv gazdálkodik. Lépj be a **SLOVIO** Világába! Tanulj **SLOVIO**-t!"*

Mindez azért ragadta meg a figyelmemet, mivel évekkel ezelőtt jómagam is leírtam, hogy sem egy kultúrához köthető, természetes nyelv intenzív ráerőltetése a többi nemzetre, sem egy semlegesnek kikiáltott mesterséges nyelv elterjesztése nem valószínű, hogy megoldást kínálna a nemzetközi kommunikáció problematikájának megoldására… és ebből a gondolatból, és az évtizedes nyelvtanítási gyakorlat tapasztalataiból alakult ki a „Protonyelv Koncepció", mely röviden így hangzik:

*„**Protonyelv**: olyan nyelv, amely egy természetes nyelvből „készül", formalizmusának olyan mértékű leegyszerűsítésével, amely az érthetőségét még nem zavarja különösebben. Legfontosabb elemei: a személyragozás átalakítása névmás+igévé, rendhagyó igealakok helyett szabályos ragozás, többes szám egyféle raggal, létige használatának mellőzése, igeidők helyett időhatározók használata, nemek „egyneműsítése" (pl. németben csak hímnem, vagy semleges nem használata), stb..*

*A **Protonyelv Koncepció**: A világ soknyelvűségét nem egy természetes nyelv világnyelvi rangra emelésével, és nem is egy mesterséges nyelvvel lehet megoldani – hanem a kettő ötvözésével, méghozzá egy vagy több nyelv természetes nyelv protonyelvvé egyszerűsítésével, mely a kommunikációképességet igen hamar megadja, alacsonyabb szinten megteremtve a nyelvi téren kevésbé előrehaladottak versenyképességét."*[(4)]

(Az idézett mű az idegennyelv oktatás és -tanulás egy merőben új formájának, szemléletének taglalásával foglalkozik.)

A SLOVIO a fentiekhez nagyon hasonló elgondolás alapján, a Protonyelv Koncepciónak megfelelő szemléletben „alkotja újra" a szláv nyelveket, és az ezeket beszélő tömegek közösségét közelebb hozza egymáshoz, és a SLOVIO-t megtanuló egyéb anyanyelvűeket a szláv nyelveket beszélők közösségéhez.

***

JEGYZETEK

(1) Protonyelv Koncepció
(2) http://sk.wikipedia.org/wiki/Mark_Hu%C4%8Dko
(3) http://www.slovio.com/
(4) http://mek.oszk.hu/04900/04989/

* * * * * * * * * *

XI. (X.2.)

Vélemények a SLOVIO-ról
Megjegyzések a slovio.com-ról,
egy eszperantista és egy soknyelvű részéről

(Fordította, írta és szerkesztette: Brain Storming)

… A megoldás a már meglévő nyelvekhez való minél könnyebb út megtalálása lenne, még azon az áron is, hogy ezeket a meglévő nyelveket le kell egyszerűsíteni, ebből a szempontból a SLOVIO remek példa!

A SLOVIO hivatalos honlapján[(1)] olvashatóak a következő vélemények – szintén SLOVIO, orosz és angol nyelven:

Ajánlások. A SLOVIO valóban olyan jó, mint ahogyan állítják róla?

Mark, USA:
*„Orosz nyelvet tanuló diák vagyok, és nagyon nehéznek találtam. Több hónapot is eltöltöttem Oroszországban csak azért, hogy többet értsek belőle. Amikor visszatértem az USA-ba, akkor nagyon csalódott voltam, és egyáltalán nem tudtam, hogy akarom-e folytatni az orosztanulást – ekkor azonban rátaláltam a **SLOVIO**-ra, és ez nagyon megkönnyítette a dolgomat. Még mindig tanulom az oroszt, de már csak a **SLOVIO** mellett. A **SLOVIO**-t majdhogynem könnyebbnek és folyékonyabbnak érzem, mint az angolt, amit anyanyelvként beszélek. Ha el-olvasok egy szöveget, és ha nem is értek szavakat, akkor is tökéletesen megértem. A **SLOVIO** bámulatos, és szívesen látnám, hogy Kelet-Európában általános standarddá válik. Kipróbáltam a **SLOVIO**-t néhány orosz barátommal is, és bár néha eltart pár másodpercig, hogy megértsék, amit mondok, általában probléma nélkül kommunikálunk. Nagyszerű ez a nyelv! Köszönöm!”*

Astrid, Németország:
*„Elnézését kérem, hogy angolul írok – Németországból való vagyok, és éppen most fedeztem fel a „**SLOVIO**”-t és az Ön honlapját. Nemrég kezdtem a cseh nyelvet tanulni – azelőtt soha nem tanultam semmilyen szláv nyelvet, és nagyon meglepődtem azon, hogy a **SLOVIO**-t milyen jól megértem már most! Így csak bátorítani szeretném a további munkára! Nagyon köszönöm, hogy megalkotta ezt a fantasztikus nyelvet! A legjobbakat, …!”*

Ali, Pakisztán:
*„Több nyelven is beszélek – angolt, arabot, urdut és hindit. Azonban az Oroszországban tett gyakori üzleti útjaim alkalmával eléggé el voltam veszve. A **SLOVIO** megoldotta a problémáimat. Most úgy tudok beszélni az oroszokkal és más kelet európaiakkal, mint a bennszülöttek. Úgy találtam, hogy a **SLOVIO** sokkal könnyebb, mint az angol vagy bármely más nyelv. Alig három hét alatt tudtam kommunikálni mindenféle szláv nyelvet beszélő és közép-ázsiai partneremmel is.”*

Rudolf F., Németország:
*„Van egy kis import-export üzletem Észak-Németországban. A Kelet-Európai régió és a volt Szovjetunió hatalmas kiaknázatlan piacok. Amíg meg nem tanultam **SLOVIO**-t nagy nehézségeim és hátrányaim voltak az ebben a térségben való üzletemberekkel való versenyben. Azonban a **SLOVIO** segítségével bárkivel tudok beszélni tolmács nélkül, és bármit meg tudok*

*velük beszélni, bármely üzleti témában, ami csak érdekel. A **SLOVIO** megduplázta a térségben működő üzletemet. Csak így tovább és köszönöm!"*

Jeanette, Franciaország:
*„Amikor középiskolás voltam, eszperantót tanultam, de úgy találtam, hogy nem sokat értem el vele. Azáltal, hogy **SLOVIO**-t tanultam – ami sokkal egyszerűbb és logikusabb, mint az eszperantó – szinte megújult az életem és új barátokat is találtam. Idén nyáron (2003) bejártam Oroszországot, Közép-Ázsiát, Dél- és Kelet-Európát, és azt tapasztaltam, hogy mindenkivel tudtam beszélni és meg is értettem mindenkit! A **SLOVIO** nagyszerű módja a világ felfedezésének és annak is, hogy emberekkel ismerkedjünk! Mindenki számára ajánlom a **SLOVIO**-t!"*

Peter, Kanada:
*„A szláv anyanyelvű őseim eredetileg Európa balkán térségéből érkeztek. Én azonban Kanadában születtem és nőttem fel és csak csekély lehetőségem volt megtanulni a nyelvet. Nemrég úgy határoztam, hogy visszamegyek a balkánra, és megismerkedek a régesrég elveszett kulturális gyökereimmel. Mivel a szláv nyelveket eléggé nehéznek találtam, így úgy döntöttem, hogy csak a **SLOVIO**-t tanulom meg. Az őseim lakta faluban való megérkezésemkor meglepődtem mennyire jól tudok kommunikálni az ottani lakosokkal. És a későbbiekben is, amikor más országokba is ellátogattam a balkánon, a **SLOVIO** tudásommal szinte mindenkivel tudtam kommunikálni, és szinte akármiről tudtam beszélgetni. Köszönet a **SLOVIO**-ért! Egy hatalmas, új világ nyílt meg előttem általa!"*

Nathaniel, U.S.A:
*„Én csak két anekdotaszerű történetet szeretnék elmondani, ami remek érvet nyújthat a **SLOVIO** mellett. 1) Én még csak kezdő orosztanuló vagyok, és akármikor pizzát rendelek, az orosz származású pizza futár jön. Mindig megpróbáltam az orosztudásommal görcsölni, de aztán kipróbáltam a **SLOVIO**-t. Megértett minden szót, amit mondtam! Csodálatos! A **SLOVIO** valóban pán-szlávikus!*
*2) Nemrégiben találkoztam egy horváttal és nem beszéltem horvátul. A **SLOVIO**-t használtam és mindent megértett. Így számomra ez is jelzi, hogy milyen remek munkát végeztek a megalkotói! Csak így tovább! Minden verzió érdekel, ami elérhető!"*

***

EGY LELKES ESZPERANTISTA VÉLEMÉNYÉRŐL

A SLOVIO-t ismertető első cikk megjelenésekor a következő reagálás érkezett:
*„Ha eszperantó annyira haszontalan dolog, akkor miért kell mindent hozzá viszonyítani?**
Általában az emberek ezt mondják: „ez meg az... ennek meg annak az eszperantója."
*El kell ismerni, hogy az eszperantóban mégis csak van valami, amiért érdemes figyelmünket feléje fordítani."***

* A hozzászóló figyelmét bizonyára elkerülte a cikk címe, miszerint: „az Eszperantó domináns vetélytársa lehet **a szláv nyelvűek körében**". Hogy pontosabban értsük: ha valaki eszperantót tanul, az eszperantistákkal tud majd szót érteni, ha valaki SLOVIO-t tanul, az **a 400 millió szláv nyelvűvel tud majd szót érteni.** Vagyis, Kelet-Európában a SLOVIO valószínűleg maga alá gyűri majd az eszperantót. Itt M.o.-n még nemigen ismerik, éppen azért írom én is az ismertetőket, hogy ez változzon, továbbá, mint korábban is írtam, a SLOVIO-ban megvalósul az, amit én a Protonyelv Koncepcióban leírtam. Éppen emiatt, számomra mindez szakmai megerősítés is.

A SLOVIO a szláv nyelvűekkel való kommunikációról szól, nem nemzetközi segédnyelvről, nem hirdet ideológiát, stb., ezért is lehet szimpatikusabb sokak számára.

** Az emberek olyat is mondanak, hogy „*Uramisten!*”, meg „*Jézusom!*”, anélkül, hogy vallásosak lennének, vagy imádkoznának. Látszólag meggyőző dolognak tűnik, hogy a köznyelvbe általánosított fogalomként szivárog be valami: a „*valaminek az eszperantója*” egy frázis, és ezzel nem az eszperantóra gondolnak, mint ahogy az istenezéssel sem. Mellesleg, a véleményező mintha nem venné észre, hogy én magam is azért írok róla, mert nagy tanulságok vannak benne: az eszperantó jó példa, tanulságos példa, de leginkább talán: elrettentő példa!

***

Talán tanulságos lehet **az egyik legtöbb nyelvet gyakorlatban ismerő ember**[(2)] véleménye is:

*„**SLOVIO** – számomra, mint minden mesterséges nyelv, amik már létező nyelvek keveréke, kissé nevetséges, hiszen nem egyszer hallottam így beszélni egy, Csehországban született és nevelkedett lengyel nőt, aki bolgár férfihez ment feleségül. Úgy keverte ezt a három nyelvet, hogy csodálni lehetett azt, aki megértette.”**

*„INTERLINGUA – a **SLOVIO**-hoz hasonlóan az újlatin nyelvekből is hoztak létre egy keveréknyelvet. – No és az Esperanto nem keverék? Szerintem egy mesterséges nyelv csak az lenne, amelyik semelyik élő nyelvre sem hasonlít. Így mindenki egyforma nehézséggel ill. könnyedséggel sajátíthatná el, és egyik nép sem lehetne „büszke” arra, hogy az ő nyelve a mesterséges nyelv alapja!!!”***

* Az a fajta *nyelvkeverés*, amiről itt **Dabi István**[(2)] ír, szaknyelven „*kódváltás*”, egy igen részletesen kutatott és feltárt jelenség a két- és többnyelvűség területén, amiről magyar nyelven **Bartha Csilla nagyszerű könyvében, „A kétnyelvűség alapkérdései”**-ben[(3)] részletesen beszámolt. Annak a számára, aki több nyelven is járatos, méghozzá az átlagos beszélőnél magasabb szinten, természetes, hogy az ilyen nyelvhasználat „nevetséges”, azonban számolni kell azzal, hogy a kétnyelvűséget tömegesen létrehozni nem lehet magas szinten, csak a szükségleteknek megfelelően – ebből a szempontból van létjogosultsága egy olyan jellegű nyelvnek, nyelvváltozatnak, amely valamilyen kommunikációs szinten utat nyit tömegek felé – ebben a SLOVIO megfelelő eszköznek tűnik a szláv nyelvűek irányában! Mindezzel valószínűleg Dabi István is egyetértene, mivel a nyelv az ő számára is egy általános „eszköz”, és „szerszám”, és ezt mindenki a saját szükségletei szerint igyekszik és kívánja használni; ki magasabb, ki alacsonyabb szinten.

** Ebben a dologban **Dabi István** tömör realitással írja le, hogy miért is merőben idealisztikus a mesterséges nyelvek készítése, és az egész világra való kiterjesztésének óhaja, reménye. Mivel a globális elterjesztés igénye nem nyelvészeti, hanem inkább pszichológiai, kulturális és politikai kérdés, így mindezt nem lehetne „megúszni” indulatos politikai és kulturális „csaták” nélkül… de ebben az esetben nem szabad elfelejteni, hogy lingvicista alapon és a kulturális különbségek alapján nem egy esetben indult már gyűlölködés, ellenségeskedés, sőt háború is különböző népek között.

A megoldás tehát a már meglévő nyelvekhez való minél könnyebb út megtalálása lenne, még azon az áron is, hogy ezeket a meglévő nyelveket le kell egyszerűsíteni – ebből a szempontból ismét a SLOVIO az, ami remek példa ezen a téren!

***

JEGYZETEK

(1) A SLOVIO hivatalos honlapja
(2) http://rvhungary.blogspot.hu/2011/08/dabi-istvan-nyelvtanulas-fenomenje-vagy.html
(3) http://www.c3.hu/~magyarnyelv/01-1/posgay.htm
A Slovio-ról még: The official website of the World Slavic Congress

* * * * * * * * * *

XII.

Egy eszperantista az eszperantóról – én pedig mindkettőről…

Válasz a „*Csak azért is eszperantó*!” című cikkre…

Az írás ihletője: *Csak azért is eszperantó!* - Apáti Kovács Béla - 2009.07.24.

Előzmények

Mint kiderül, nem csak az eszperantistáknak vannak téves elképzeléseik kedvenc nyelvükről, hanem áldásos tevékenységük alapján másoknak is. Van, aki pl. ezt tartja a legnépszerűbb mesterséges nyelvről:

„Az eszperantó nyelv a nemzetek és a hagyományos értékrendek felszámolásnak az egyik fontos eszköze. A világhatalmi körök úgy látták és gondolták, hogy az új világrendben a homogenizált biomassza létrehozása az anyanyelvek felszámolása útján jelentősen meggyorsítható.”***

* Nem tudni, hogy a vélemény írója mindezt mire alapozza. Talán a nemzeti nyelveket azonosítja a nemzeti jelleggel és értékrenddel?
** Ez megint összeesküvés-elméletnek tűnik inkább - miből gondolhatja bárki, hogy ez így lenne? És leginkább – miféle „világhatalmi körökről” lehet itt szó?

Megint mások így vélekednek:

„… milyen jó lenne, ha a világon elterjedne, és mindenki könnyen megértené a másikat. Nem is tudom, hogy miért nem egyeztek ki annak idején egy közös nyelvben.”

Sajnos, a közös nyelv még nem jelenti azt, hogy emberileg is megértjük egymást. Mindeddig valószínűleg azért nem egyeztek meg, mert valahol mindenki tudja, hogy a közösen beszélt nyelv nem szükséges és elégséges feltétele a világbékének, mint ahogy azt Zamenhof feltételezte tinédzserkori lelkesedésében. Az eszperantó vagy a nemzetközi segédnyelvek és a világbéke viszonyát találóan foglalta össze LOMB KATÓ: *„A nemzetközi nyelv szívdobogtatóan szép eszmény, persze nem hiszem, hogy beköszöntene az örök béke, ha az emberiség minden tagja ugyanazt a nyelvet beszélné.”*[(1)] Zamenhof elképzelésének valószínű motivációiról pedig a korábbi ***„Eszperantó karakterektől, Zamenhof pszichoanalíziséről és az „EU=Bábel”–problémáról”*** című fejezetben kaphatunk közelebbi képet.

****

Lássuk, hogyan vélekedik egy valóban harcosan naiv eszperantista!

„Itt (…) is elég sokszor támadták az eszperantót.”

A cikk írója többszöri kérésre sem tudott érdemben válaszolni arra a kérdésre, hogy ez a támadás hol és milyen formában történik. Az egyik legsokatmondóbb válasza annyi volt,

hogy *„nem kezdek most el ilyesmik után kutatgatni*”. Nem is tudott volna ilyesmit mutatni, mivel a kritikám mindig arra vonatkozott, amit és ahogyan az eszperantóról írtak, terjesztettek, és a mozgalom működésére. Az eszperantót nem támadtam, és nem hiszem, hogy bárki támadta volna.

****

„Mi eszperantisták senkivel sem akarunk versenyezni. Egyik létező nyelv sem a vetélytársunk. Békességben szeretnénk élni velük. Ezt jó, ha tudják mások is, és ebből a szemszögből közelítik meg ezt a nyelvet, ...”

Ennek ellentmondani látszik az eszperantisták hagyományos angolnyelv- és Amerika-ellenessége – se szeri se száma az ilyen írásoknak. Éppen az itt vizsgált cikk írója maga rukkolt ki egy ilyen lelkendező körlevéllel a kínaiak részéről, melyet **a *„Eszperantó vagy kínai”,… vagy inkább a józan ész?*** című fejezetben elemzek kimerítő részletességgel.

****

„Senki nem állítja, hogy az eszperantót nem kell tanulni. De annyi bizonyos, hogy könnyebben megtanulható, mint egy másik nyelv. Ezenkívül az egyik nagy előnye, hogy semleges.** Nem tartozik egyik nemzethez sem, és ebből az adódik, hogy bátran kijelenthetjük; mindenkinek a nyelve.***”*

* Éppen azért, mert pusztán néhány nyelvtani szabályt, a szóképzést és szókincset kell tanulni. Semmi frazeológia, és ez lényeges probléma: minden eszperantista a maga anyanyelve frazeológiáját viszi bele, vagyis jogos a kérdés abban a formában, hogy ki *milyen eszperantót* beszél, mivel a frazeológiai kincs minden nyelvben erősen egyedi, így minden eltérő anyanyelvű eszperantista a maga anyanyelve erősen eltérő frazeológiáját használja az eszperantó szabályaival és szókincsével. Ez nem segíti, hanem éppen gátolja a magasabb szintű élő kommunikációt.

**A Wikipédián olvasható olyan kritika, mely éppen azt bizonyítja, hogy nem semleges, mivel erősen korlátozódik pár nyelv morfológiájára, szókincsére és nyelvtani jellegzetességeire. E témáról lásd részletesen „Az eszperantó semlegességéről” című fejezetet.

*** Éppen ezért van jelen az eszperantó mozgalomban az erős mozgalmi identitás, miszerint az eszperantó használatát azonnal egyfajta támogató nyilatkozatként is értékelik. Ezen a téren azonban gyakrabban lőnek túl a célon, ami sok mindenben megmutatkozik – az eszperantisták gyakran vesznek részt egyéb, nacionalista jellegű társulásokban.

****

„Nem áll fenn az a helyzet, hogy egyes népcsoportok mindig előnyben lesznek másokkal, mert anyatejjel együtt szívták magukba a beszélt nyelvet, míg sokaknak hosszú évek kemény munkájával sikerült elérni valamilyen szintre. Ennek ellenére nyelvtudásuk hiányos, és mindig hátrányban lesznek az anyanyelvűekkel szemben. Úgyis mondhatnák az eszperantó az igazán demokratikus nyelv, amit, ha használni akarunk, akkor mindenkinek meg kell tanulni.**”*

* Ez itt is téves és erősen félrevezető nézet: az eszperantisták nyelvtudása között is hatalmas különbségek lehetnek, éppen amiatt, mert az elsöprő többség már érett fejjel kezdte tanulni (a többmilliós eszperantista közösségben 1-2.000 azoknak a száma, akit anyanyelvi szinten lehet eszperantistának nevezni), emellett pedig ott van a már említett frazeológiai különbség – az azonos anyanyelvűek között természetesen ez nem lép fel, de az azonos anyanyelvűek miért is akarnának egy másik, tanult nyelven kommunikálni? A különböző anyanyelvűeknél azonban mindig fellép ez a különbség, nem beszélve az eltérő szintű nyelvtudásról.
És itt jön az újabb probléma – az eszperantó kultúra része, hogy elítélik, sőt meg is szólják, egy speciálisan erre a szituációra kitalált fogalommal minősítik azokat, akik az eszperantó közösségben nem eszperantóul beszélnek – ez a „*krokodili*", vagy „*krokodilkodás*"**(2)**. Vagyis az eszperantó saját kultúrája részévé tette a nem eszperantóul beszélők mintegy megbélyegzését, ha úgy vesszük szidalmazását. Ez semmiképpen nem jelent demokratikusságot. A ** helyen leírtak tehát megint csak félrevezetőek.

****

„Talán ezért is támadják annyian, és még mindig nem tudott kellően elterjedni, betölteni igazi szerepét a nemzetközi porondon."

Itt ismételten támadásokról van szó, amit azonban nem fejt ki részletesebben a cikk írója. A mondat mellesleg kissé fura: azért támadnák az eszperantót, mert nem tudott elterjedni kellőképpen? Talán a cikk írója nem meri azt leírni, hogy az eszperantó közösségben elterjedt elképzelés, hogy azért nem terjedt el nemzetközileg kellő mértékben (és az is kérdés, hogy ez a „*kellő mérték*" itt mit jelent?), mert nem engedik, és azért támadják, hogy ne is tudjon elterjedni?

****

„Szerintem már csak a technika őrült fejlődése miatt is szükséges lenne egy segédnyelv, amely segítené megoldani a nyelvi káoszt, amely nap, mint nap megnehezíti életünket."

Ha annyira szükségessé tette volna, akkor már felvetődött volna, hogy pl. pont az eszperantóra lenne szükség. Mellesleg a műszaki és tudományos életben az angol már javarészt elfoglalta ezt a szerepet. Azok számára jelent ez káoszt, akik nem tanulják, vagy nem akarják tanulni az angolt. Amúgy éppen ezen a téren lenne értelmetlen most egy új nyelvvel előrukkolni... az inkább váltana ki káoszt.

****

„Hiú ábránd, hogy a világon valamikor is egységesen elfogadják egy másik népnek a nyelvét. Igaz, sokan úgy gondolják, már van egy nyelv, és ez képes lesz mindenhol egy második anyanyelvként elterjedni.** De ne felejtsük el, mindig lesznek olyan népek, nemzetek, akik valami megfontolásból ellenezni fogják, és foggal-körömmel tiltakoznak, hogy annak a másik nemzetnek a nyelve övék fölé kerekedjen.*** (Itt akarattal nem említettem meg egy nemzet nyelvét sem. Akit érdekel a téma, az úgyis tudja. Nem akartam egy nyelvet sem kiemelni, nehogy valaki azt gondolja, hogy mi eszperantisták, a példának felhozott nyelv, vagy nemzet ellen vagyunk.)****"*

* Az azonban még inkább hiú ábránd, hogy a nemzetközi kommunikáció folyamatait rendeletekkel, stb. szabályozni lehetne.
** Képzelhetik úgy sokan, de az is naiv elképzelés. Többek között éppen amiatt, mert a többség a nyelvet sajátosan egy adott nemzetre jellemző gondolkodásmóddal azonosítják – tévesen. Ha ez így lenne, akkor pl. az angolul beszélő nemzetek mind egyformán gondolkodnának – ez már eleve az angollal kapcsolatban is merő botorság; nem lett volna pl. Amerikában polgárháború Észak és Dél között a rabszolgatartással kapcsolatos nézetletérésük miatt, vagy pl. idehaza sem lennének politikai alapon előálló tömeges szembenállások.
*** Itt megint csak az a tévedés lappang, mégpedig az, hogy a nemzetközi kommunikációban terjedő angol nyelv egyszersmind maga alá akarná teperni azokat a nyelveket, amelyek területén része van a nemzetek közötti érintkezésben. Ez nincs így – ha látszólag így lenne, az nem az angol nyelv és annak használata miatt van.
**** Itt ismételten okulásul ajánlom a fent már említett ***„Eszperantó vagy kínai”,… vagy inkább a józan ész?*** fejezetet.

***

„Végezetül szeretném leszögezni, az eszperantisták is emberek. Nem kell őket valamiféle hóbortos földön kívüli lényeknek tartani, akik másokat akarnak megfertőzni buta, nevetséges eszméikkel, hogy majd később homokvárat építsenek, amelyet az első népek tengere felől érkező szellő tovafúj.”

Mégis érdekes, hogy számos téveszmét terjesztenek – mint az előző sorokban láthattuk, az idézett cikk írója is. … Emberek, persze, akikből hiányzik az interlingvisztikai tájékozottság, ami pedig van, az arra korlátozódik, hogy az eszperantó lassú, vagy semmilyen terjedésének okait valamiféle összeesküvés-elméletben látják és láttassák. Az eszperantista attitűd ugyanaz az eszperantóval kapcsolatban, mint az egyszeri, naiv beszélőnek az anyanyelvéhez.

***

„Igen is az eszperantó alapjai erős sziklán vannak, és ajánlatos** mindenkinek tanulmányozni, és esetleg megtanulni. De nincs semmi kötelezettség, mindenki maga dönti el, mire használja ezt a nyelvet.”*

* Ez még nem jelent semmit – a többi nyelv alapja is legalább ennyire megalapozott.
** „*ajánlatos*” – arról már nem ír az írás szerzője, hogy miért lenne az.

***

„Az eszperantisták csak azt szeretnék, hogy a XIX. század végén a lengyel Zamenhof doktor által megalkotott segédnyelvet ne valami szektának tekintsék egyesek, hanem egy lehetőségnek, amellyel a különböző nyelvet beszélő emberek közelebb kerülhetnek, és megérthetik egymást.”

Ez már megtörtént – van egy kis közösség, ami azonban szemmel láthatóan nem elég a közösség tagjai számára. De vajon miért akar az eszperantót használó közösség lingvisztikailag globalizációra törni, ahelyett, hogy örülne annak az eredménynek, amit már elértek?

***

JEGYZETEK

(1) LOMB KATÓ: *„A nemzetközi nyelv szívdobogtatóan szép eszmény, persze nem hiszem, hogy beköszöntene az örök béke, ha az emberiség minden tagja ugyanazt a nyelvet beszélné.”*(1)
(2) http://en.wiktionary.org/wiki/krokodili

* * * * * * * * * *

XIII.

Angol és eszperantó nyelv(tan)i párhuzamok és azonosságok

… átfogó és összevető morfológiai metszet a két nyelvet illetően, ami kérdésessé teheti az eszperantó azon kiváltságos voltát, amit a kivételesnek tartott propedeutikai értékéről állítanak. …

BEVEZETÉS

Az eszperantó nyelvtanról a legtöbb eszperantista, és számos lelkes rajongó azt állítja, hogy a többi nyelv nyelvtanához képes logikusabb, egyszerűbb, áttekinthetőbb, és néha olyasmit is hozzátesznek, hogy egy zseni remekműve. Ezek után általában az az állítás következik, hogy az eszperantó nyelv elsajátítása megkönnyíti más nyelvek nyelvtanának elsajátítását – vagyis az eszperantó propedeutikai értékére hivatkoznak, és itt elsősorban **Edward Symoens**: **Az eszperantó propedeutikai [előkészítői] értéke**[(1)] c. írását említik. Ezen alapszik a „**Dobbantó a nyelvekhez**"[(2)] nevezetű kezdeményezés, amely azt kívánja elérni, hogy az eszperantó általános előkészítő nyelvként, minden közoktatási intézményben első idegen nyelvként tanítsák. Az eszperantó számára egyértelműen ez lenne az első és legkomolyabb nemzetközi eredmény, amit csak elérhetnének. Ez alapvetően meghatározná – szerintük – a világ nyelvi arculatát… ami a jelenlegi állapotában kissé zavarja az eszperantisták közösségét, mivel egyre inkább az angol látszik elfoglalni azt a státuszt, amit ők maguk az eszperantónak szántak. Mindez komoly szembenállást eredményezett a hívekben, és egyre másra jelentek/jelennek meg olyan írások, amik az eszperantó erényeit kiemeli, az angolban pedig egyfajta nemzetközi, kulturális összeesküvést vél felfedezni, vagy legalábbis erre utaló jeleket keres.[(3)]
Az egyik közkedvelt, angol és eszperantó nyelvet összehasonlító táblázat az eszperantót is pozitív, az angol igen negatív színben tünteti fel abból a szempontból, hogy melyik lenne alkalmasabb, egyszerűbb, könnyebben elsajátíthatóbb nemzetközi palettán.[(4)]

Az igazság azonban az, hogy az eszperantó propedeutikai értékének hangoztatása erősen csúsztató és a realitást elferdítő kísérlet az eszperantó nyelv terjesztésére és elfogadtatására.
A propedeutikai vizsgálatokat eleve az eszperantó hívei végezték, a célnyelv pedig általában a francia, angol vagy német nyelv volt, holott köztudott, hogy az Zamenhof az eszperantó szóanyagát alapvetően ezekből a nyelvekből vette át.
A nyelvek nyelvtanához pedig bármely első idegen nyelv tanulása segítséget nyújt – ha éppen az eszperantó az első, akkor az, ha az angol az első, akkor az, ha az orosz, vagy a német az első, akkor ez fogja segíteni a követ nyelvek tanulását. Első nyelv tekintetében kifejezetten előnyös, ha az inkább bonyolultabb, mint a következő: közhelyszámba megy, hogy aki elsőként angolt tanul, annak nehezebben megy a német a nemek és az esetek miatt, mint fordítva. Az eszperantó nyelv nyelvtana inkább „túl egyszerű", semmint jó alapot adó kezdet a más nyelvek elsajátításához[(5)]: nem egy olyan eszperantista van, aki az eszperantó első nyelvként való tanulása után a természetes nyelveket „kivételekkel teletűzdelt, követhetetlen nyelvtani zagyvaságokkal teli förmedvénynek" tartja, és inkább lelkesebben agitál az eszperantó mellett, mivel annak megtanulása után képtelennek érzi magát arra, hogy a természetes nyelvek tanulásával megpróbálkozzon.
Természetesen az eszperantisták nem álltak meg azon a ponton, hogy egy, a nyelvek titkait feltáró varázsszert fedeztek fel, hanem ezen oktatástámogató értéket kiterjesztették általánosan minden tudásterületre: mivel az eszperantó nyelvet hallatlan szigorú és következetes

logikával felépítettnek tartják, így ezen analógia alapján arra a következtetésre jutottak, hogy valószínűleg így magának a logika tudományának tanulásában is a segítségére lehet a tanulójának. Pont úgy, ahogyan annakidején a latinnal kapcsolatban tartották, igen-igen hosszú időn keresztül. Minderről azonban lehullott a lepel, és a modern tanuláskutatás mindezt a latinnal kapcsolatban kb. egy évszázada megcáfolták: a latin tanulása nem segíti az egyéb tudásterületek tanulását, pontosabban éppen annyira segíti, mint bármely más tantárgy tanulása; egyedül egy területen van igen jótékony hatása a latintanulásnak – a latin tudás fejlesztésében. **(6)** Mindez pontosan így van az eszperantó esetében is.
A fenti jótékony hatásokban természetesen lehet hinni, lehet lelkesen hinni, sőt – még lelkesen hirdetni is lehet, mindez azonban nem teszi igazzá és reálissá ezeket a hatásokat.

Jelen munkámban elsősorban az angol és az eszperantó nyelv szerkezeti, nyelvtani párhuzamait mutatom be, mintegy 50 pontban.
A munka célja egy olyan átfogó és összevető morfológiai metszet készítése volt a két nyelvet illetően, ami kérdésessé teheti az eszperantó azon kiváltságos voltát, amit a kivételesnek tartott propedeutikai értékéről állítanak. A párhuzamok mennyisége azt sugallja, hogy ha ennyi található a két nyelvben, akkor vajon miért lenne az egyik kiváltságosabb helyzetben a másiknál – konkretizálva: ha ennyi minden van meg ugyanolyan alaktani jellemzőkkel az angol és eszperantó nyelvtanban, akkor miért lenne az eszperantó hatékonyabb oktatástámogató a nyelvtanulásban általában, mint az angol? Például – ha valaki angolt szeretne tanulni, akkor miért kellene előbb eszperantóul tanulnia, ha amúgy is ennyi minden ugyanúgy megvan az angolban? Nem egyszerűbb akkor eleve az angollal kapcsolatban megtanulni azokat?
Más is következik a párhuzamok mennyiségéből – ha ekkora mértékben hasonlít a két nyelv nyelvtana, akkor azok, akik már sok időt fektettek az angoltanulásba, miért nem tanulják tömegesen az eszperantót?
Egy, az eszperantó nyelv hívei számára lesújtó következtetés az lehet, hogy azok, akik a diplomaszerzés érdekében hamarjában tettek eszperantó nyelvvizsgát (mondanom sem kell, hogy ez esetben lelkes eszperantista vizsgáztatók előtt, akiknek egyébként is érdekében áll, hogy minél többen kerüljenek az eszperantó nyelvvizsgát birtoklók táborába – ellentétben az angol nyelvvizsgákkal, ahol ma már évről évre nehezednek a középszintű vizsgafeladatok, és a vizsgaközpontok nyugodt szívvel buktathatnak meg tömegesen vizsgázókat, mivel azok mindenképpen a következő alkalommal is próbát fognak tenni, így juttatva jelentős pluszbevételhez a vizsgázással foglalkozó szervezeteket)… azok ezen párhuzamok következtében hatékonyabban tanulhatják a számukra a karrierjükhöz hasznosabb és alkalmazhatóbb angolt.

Végül még egy megjegyzés a nyelvtanulás elősegítésével kapcsolatban.
Minden bizonnyal ezt a nyelvpedagógiának kell majd valahogyan megoldania, és nem pedig különböző nyelvek versenyeztetésével, hanem éppen ellenkezőleg: a pedagógiai célú összevetésükkel. Mindez itt csak a tananyag hatékony bemutatására és szervezésére vonatkozik. Maga a tanulás azonban még nem feltétlenül megy akkor sem könnyen, ha a tananyag jól szervezett. Tehát ebből következik, hogy a tanulás módszertana is éppen olyan fontos tényező, ha nem fontosabb – valójában a tanulástechnikai képzés az, ami minden területen segíti a tanulási képességek fejlődését, és nem egyik vagy másik tárgy alaposabb elsajátítása.
A nyelvtanulás elősegítéséhez pl. nem kell olyan messzire menni, hogy el kellene sajátítani egy komplett nyelvet a többi, immár hasznos nyelvek tanulása előtt.
Olyan, pl. a nyelvtan tantárgyba épített modulokra lehet szükség, ami általában a nyelvtanulásról szól**(7).**

De most következzék a párhuzamok és azonosságok listája.

I. AZ ABC

II. SZAVAK, SZÓKÉPZÉS, RAGOZÁS

II.1. Angol szavak etimológiai százalékos aránya
II.2. A határozók képzése
II.3. A kérdőszavak szerkezete
II.4. Egyetlen határozott névelőforma van, amely azonos minden nemben, esetben és számban
II.5. Az –S igevégződés az eszperantóban és az angolban
II.6. Igen – nem
II.7. ajn – any
II.8. ĝuste /dzsuszte/ – just /dzsászt/ = éppen
II.9. Képzők párhuzamai

III. SZÁMOK, MENNYISÉGEK

III.1. Számok alakja
III.2. Tőszámok után – az 'egy' kivételével – többes szám használata
III.3. Sorszám képzése – mindkét nyelvben raggal
III.4. Százalék kifejezése
III.5. Részmennyiség kifejezése elöljárós birtokos szerkezettel
III.6. Számtani műveletek
III.6.1. Összeadás
III.6.2. Kivonás
III.6.3. Szorzás
III.6.4. Osztás
III.7. Tizedes törtek kifejezése

IV. IDŐ

IV.1. Idő kifejezése (óra)
IV.1.1. Negyedóra kifejezése
IV.1.2. Félóra kifejezése
IV.2. Dátum kifejezése
IV.3. Hónapok nevei

V. IGERAGOZÁS ÉS IGEIDŐK KÉPZÉSE

V.1. Személyragozás – egyik nyelvben sincs!
V.2. Múlt időt mindkét nyelv múlt időt kifejező raggal jelöli
V.3. Jelen idő ragja
V.4. személyben nincs külön tegező, magázó alakpár
V.5. A létige használata
V.6. Folyamatos idők kifejezése
V.6.1. Folyamatos jelen idő
V.6.2. Folyamatos múlt idő
V.6.3. Folyamatos jövőidő
V.7. Szenvedő igeragozás
V.7.1. Jelen idejű szenvedő igealak
V.7.2. Múlt idejű szenvedő igealak
V.7.3. Jövőidejű szenvedő igealak
V.7.4. Cselekvő vagy kiváltó ok jelölése a szenvedő alakok mellett
V.8. Felszólítás képzése
V.9. Feltételes mód képzése
V.10. Segédigék használata
V.11. Tárgyatlan igéből tárgyas képzése – mindkét nyelvben lehetséges képzővel
V.12. Érzékszervi észlelést jelentő igék után főnévi igenév, vagy melléknévi igenév is állhat

V.13. Kapcsoló igék
VI. NÉVMÁSOK
VI.1. Egyes szám 3. személyben 3 nem van – egyébként nincsenek nyelvtani nemek
VI.2. Jelzői birtokos névmások használata
VI.3. Visszaható névmás használata: -self/-selves (-szelf, -szelvz); si (szi)
VI.4. Általános alany
VI.5. A tabellaszavak és az angol (távolra) mutató névmás formája: TIU (az a, az az) = THAT
VI.6. Közelre mutató névmások, ill. a közelítő szócska
VI.7. Kérdő névmás = vonatkozó névmás
VII. SZERKEZETEK
VII.1. Eldöntendő kérdések alapszerkezete
VII.2. (Körülírásos) melléknévfokozás
VII.3. Melléknevek lefelé fokozása mindkét nyelvben körülírásos módon történik
VII.4. Határozók körülíró (felfelé)fokozása
VII.5. Határozók körülíró lefelé fokozása
VII.6. Elöljárószók használata
VII.6.1. Párhuzamok
VII.6.2. Az elöljárók értelem-kiegészítő kettőzése mindkét nyelvben
VII.6.3. Elöljárók esetvonzatai
VII.7. Jelzős kifejezések szórendje
VIII. EGYÉB KIFEJEZÉSMÓDOK
VIII.1. Nyelvtani esetek
VIII.2. Birtoklás kifejezése igével: „van neki”, „birtokol”
VIII.3. Birtoklás elöljárós kifejezése
VIII.4. „is”, „szintén” használatának szórendje
VIII.5. „preferi al” – „prefer to”; (al = to)
VIII.6. „farti” – „feel” = érzi magát

***

–I.–

1. Az ABC

Sem az angolban, sem az eszperantóban nincs kettőzött pont ékezet (umlaut), nincs ékezet, csak az eszperantóban az ún. hacsek-kel ellátott mellékjeles **Ĉ, Ĝ, Ĥ, Ĵ, Ŝ, Ŭ,** amiket azonban minden további nélkül lehet H-val, X-szel, vagy elő-, vagy utó ^-jellel leírni: **Ĉ=CH, CX, ^C, C^.** Az **Ŭ** esetében vagy csak U alakot használnak, vagy az X-rendszerben UX-összetételt.

*** *** ***

–II.–
SZAVAK, SZÓKÉPZÉS, RAGOZÁS

II.1. Angol szavak etimológiai százalékos aránya

„Az eszperantó szókincs túlnyomó része nemzetközi szó, vagyis olyan, amely több nyelvben is előfordul. Erről szólnak az alábbi adatsorok:
a) Az Universala Vortaro-ban megadott szavaknak 79,33%-a a latin nyelvekben, 62,05%-a germán nyelvekben és 26,29%-a a szláv nyelvekben található meg (Blanke 1986);

b) 4155 morfémából (jelentéssel bíró szóelemből) a franciában 91,6%, **az ANGOLBAN 89,5%,** *az olaszban 88,9%, a portugálban 87,8%, a spanyolban 87,1%, a németben 75,7%, a latinban 64,7%, az oroszban 53,3% ismerhető fel (Philippe 1991).”*

Az idézet szerint 10 eszperantó szóból 9-ben felismerhető az angol megfelelője.

***

II.2. HATÁROZÓK KÉPZÉSE

Mindkét nyelvben képezik raggal, melléknévből:
Angol: melléknév+LY
Eszperantó: melléknév+E

***

II.3. A kérdőszavak szerkezete

Angol: WH-
Eszperantó: K-

***

II.4. Egyetlen határozott névelőforma van, amely azonos minden nemben, esetben és számban:

Angol: THE
Eszperantó: LA

***

II.5. Az –S igevégződés az eszperantóban és az angolban

Angol: E/3 jelen idejű, állító alakú igevégződés – az egyetlen személyrag az angolban
Eszperantó: igevégződések: jelen, múlt, jövő időben és a feltételes mód jelen idejében.

***

II.6. Igen – nem

Angol: yes – no, not
Eszperantó: jes – ne

***

II.7. AJN – ANY

Mindkettő megfelel a magyar **bár-, akár-** szócskának. A használat különbsége annyi, hogy az eszperantóban a szó után teszik, és nem írják össze vele, pl. kiu ajn = anybody = akárki, bárki; kiel ajn = anyhow = akárhogyan

***

II.8 ĝuste /dzsuszte/ – just /dzsászt/ = éppen

***

II.9. Képzők párhuzamai
Házasság folytán származott rokon:
Angol*: …-in-law*
Eszperantó*: bo- …*
-ható, -hető:
Angol*: -able*
Eszperantó*: -abl*
Szét-, széjjel-:
Angol, e**szperantó**: *dis-*
Volt, egykori:
Angol: *eks-*
Eszperantó: *ex-*
Rosszul, félre:
Angol, e**szperantó**: *mis-*
Ős, elől:
Angol: *pre-*
Eszperantó: *pra-*
Visszafelé:
Angol: e**szperantó**: *retro-*
Vissza-:
Angol, e**szperantó**: *re-*
-izmus:
Angol: *-ism*
Eszperantó: *-ism(o)*
Mal-
Angol: rossz(ul)-, nem megfelelő(en)
Eszperantó: ellentét kifejezője
Kicsinyítő képző:
Angol: *-let*
Eszperantó: *-et*
Valamihez tartozó:
Angol, eszperantó: *-an*
Foglalkozás:
Angol, eszperantó: *-ist*

***** *** *****

- III. -
SZÁMOK, MENNYISÉGEK

III.1. Számok alakja
Angol – *eszperantó*:
one – *unu*
two – *du*
three – *tri*
four – *kvar*
five – *kvin*
six – *ses*
seven – *sep*

eight – *ok*
nine – *naŭ*
ten – *dek*

***

III.2. Tőszámok után – az egy kivételével – többes szám használata

***

III.3. Sorszám képzése – mindkét nyelvben raggal
Angol: -TH
Eszperantó: -A

***

III.4. Százalék kifejezése
Angol: „per cent” = „ /100 „
Eszperantó: procento, 100 cent

***

III.5. Részmennyiség kifejezése elöljárós birtokos szerkezettel
Az angollal azonos módon, az eszperantóban is elöljárós birtokos esettel fejezik a részmennyiségeket. Szószerinti jelentésében „X mennyiség egy anyag-BÓL”; vagy „X mennyisége egy anyag-NAK”. A magyarban az elöljáró megfelel a („X mennyiség-) –NYI –BÓL szerkezetnek.
Angol: OF = -ból, -tól
Eszperantó: DA = -tól, által
Mindkét nyelvben azonos a szerkezet:
BIRTOK + OF/DE + BIRTOKOS

***

III.6. Számtani műveletek
III.6.1. Összeadás
X plus Y makes/faras Z
„2 + 5 = 7”:
Angol: Two **plus** five **makes** seven.
Eszperantó: Du **plus** kvin **faras** sep.
III.6.2. Kivonás
X minus Y makes/faras Z
„20 – 8 = 12”:
Eszperantó: *Dudek **minus** ok **faras** dek du.*
Angol: *Twenty **minus** eight **makes** twelve.*
III.6.3. Szorzás
X-oble / X times Y makes/faras Z.
3 x 6 = 18
Eszperantó: Trioble ses faras dek ok.
Angol: Three times six makes eighteen.

III.6.4. Osztás
X divided/dividite by/per Y faras Z.
21 : 3 = 7
Eszperantó: *Dudek unu **dividite per** tri **faras** sep.*
Angol: *Twenty-one **divided by** three **makes** seven.*

***

III.7. Tizedes törtek kifejezése
„0.3”:
Angol: (zero) point three
Eszperantó: nul komo tri
„4.02”:
Angol: four point oh two
Eszperantó: kvar komo nul du

*** *** ***

- IV. -
IDŐ

IV.1. Idő kifejezése
IV.1.1. Negyedóra kifejezése:
Pl. 2.15: (az angol hivatalos időjelölés az eszperantóban is bevett szerkezet = ***„negyed(del) 2 után”***)
Angol: quarter past two
Eszperantó: kvarono post la dua
IV.1.2. Félóra kifejezése:
Pl. 2.30: (az angol hivatalos időjelölés az eszperantóban is bevett szerkezet = ***„fél(lel) 2 után”***)
Angol: half past two
Eszperantó: duono post la dua

***

IV.2. Dátum kifejezése:
Határozott névelő + sorszámnév + OF/=DE + Hónap
Angol: the 15th of March, the 4th of April
Eszperantó: la 15-an de Marto, la 4-an de Aprilo

***

IV.3. Hónapok nevei
Mindkét nyelvben nagy kezdőbetűvel írják a hónapokat.
Angol: January, February, March, April, May, June, July, August, September, October, November, December.
Eszperantó: Januaro, Februaro, Marto, Aprilo, Majo, Junio, Julio, Aŭgusto, Septembro, Oktobro, Novembro, Decembro.

(Ezeken kívül az **ír, kymri, latin, mongol és német** írja még így.)

*** *** ***

- V. -
IGERAGOZÁS ÉS IGEIDŐK KÉPZÉSE

V.1. Személyragozás – egyik nyelvben sincs!
Mindkét nyelv a NÉVMÁS + IGE szerkezetet alkalmazza. (Kivétel az angolban a jelen idő egyes szám 3. személy állító alakú ige. Lásd)

***

V.2. Múlt időt mindkét nyelv múlt időt kifejező raggal jelöli
Angol: -ED
Eszperantó: -IS

***

V.3. Jelen idő ragja
Angol: az igék jelen idejében egyetlen személyrag létezik, ez pedig szintén **–S** végződés, E/3-ban.
Eszperantó: az ige **-AS** végződést kap minden számban és személyben.

***

V.4. személyben nincs külön tegező, magázó alakpár
Az angolban a YOU, az eszperantóban a VI alakok használatosak mind tegező, mind magázó, mind egyes, mind többes számban – tehát mindkét nyelvben, 2. személyben tkp. csak egyetlen alakú „megszólított" személy van. (Az angolban ma kivételt a T/2. személyű visszaható névmás jelenti: E/2. személyben: YOURSELF, T/2. személyben: YOURSELVES.)

***

V.5. A létige használata
Mindkét nyelv alapvetően 1. azonosításra, 2. tulajdonság vagy állapotra vonatkozó jelző alanyhoz kapcsolására és 3. határozó alanyhoz kapcsolására használja; továbbá részt vesz a szenvedő alakok és összetett igeragozásban is.

***

V.6. Folyamatos idők kifejezése
V.6.1. Folyamatos jelenidő
Létige jelen ideje + jelen idejű melléknévi igenév = folyamatos jelen = „éppen csinál vmt"
Angol: (be) am, is, are + ige+ING
Eszperantó: (esti) estas + ige+ANTA
V.6.2. Folyamatos múltidő
Létige múlt ideje + jelen idejű melléknévi igenév = folyamatos múlt = „éppen csinált vmt"
Angol: (be) was, were + ige+ING
Eszperantó: (esti) estis + ige+ANTA

V.6.3. Folyamatos jövőidő
Létige jövő ideje + jelen idejű melléknévi igenév = folyamatos jövő = „éppen csinálni fog vmt”
Angol: (be) will be + ige+ING
Eszperantó: (esti) estos + ige+ANTA

***

V.7. Szenvedő igeragozás
V.7.1. Jelen idejű szenvedő igealak:
Létige jelen ideje + múlt idejű melléknévi igenév = „csinálnak vele vmt”
Angol: (be) am, is, are + ige+ED (III. szótári alak)
Eszperantó: (esti) estas + ige+ATA
V.7.2. Múlt idejű szenvedő igealak:
Létige múlt ideje + múlt idejű melléknévi igenév = „csináltak vele vmt”
Angol: (be) was, were + ige+ED (III. szótári alak)
Eszperantó: (esti) estis + ige+ATA
V.7.3. Jövőidejű szenvedő igealak:
Létige jövő ideje + múlt idejű melléknévi igenév = „csinálni fognak vele vmt”
Angol: (be) will be + ige+ED (III. szótári alak)
Eszperantó: (esti) estos + ige+ATA

V.7.4. Cselekvő vagy kiváltó ok jelölése a szenvedő alakok mellett:
Angol: (túlnyomó többségben) BY = által
Eszperantó: DE = által

***

V.8. Felszólítás képzése
Egyik nyelv sem használ névmást, és az igéknek csak egy alakja van:
Angol: az ige 1. szótári alakja.
Eszperantó: -U végződés minden számban és személyben.

***

V.9. Feltételes mód képzése
Angol: will – would, can – could, shall – should
Eszperantó: az igék –US végződést kapnak
Az angolban alaktanilag, a jelzett segédigék következetesen –**OU**LD végződést kapnak, ami jól összecseng az eszperantó –**U**S végződésével.

***

V.10. Segédigék használata
Mindkét nyelvben főnévi igenévvel használják őket:
Alany + Segédige + Főige
Tud, képes, -hat, -het:
Angol: CAN
Eszperantó: POVI

Kell, muszáj:
Angol: MUST
Eszperantó: DEVI
Szüksége van, kell:
Angol: NEED
Eszperantó: BEZONI

Az eszperantóban a segédigéket „ragozzák”, ami azonban csak az igeidőkre vonatkozik, a személyekre nem, mivel nincs személyragozás.

***

V.11. Tárgyatlan igéből tárgyas képzése – mindkét nyelvben lehetséges képzővel:
Angol: *be-*
Eszperantó: *-ig-*
Az angolban nincs különösebb különbség tárgyas és tárgyatlan igék között: az igék többségét lehet tárgyas és tárgyatlan módon használni. Vannak hasonló alakú tárgyatlan-tárgyas ige párok (pl**. rise-raise** = *emelkedik-emel*), de ezek száma elenyésző.

***

V.12. Érzékszervi észlelést jelentő igék után főnévi igenév, vagy melléknévi igenév is állhat
Érzékszervi észlelést jelentő igék pl.:
„lát, hall”:
Angol: *SEE, HEAR*
Eszperantó: *VIDI, AŬDI*
Láttam sírni a lánytestvéremet.
Angol: I **saw** my sister **crying**. – I **saw** my sister **cry**.
Eszperantó: Mi **vidis** mian fratinon **ploranta**. – Mi **vidis** mian fratinon **plori**.

***

V.13. Kapcsoló igék
Mind az angolban, mind az eszperantóban bizonyos igéket ***kapcsolóigeként*** használnak, vagyis az igei-névszói állítmány igei részeként funkcionálnak, a létigéhez hasonló szerepben: összekapcsolják az alanyt és a rá vonatkozó tulajdonságot, amelyre utalhat melléknév vagy jelzős főnévi szerkezet. A magyarban ezt ragos határozós szerkezettel fejezzük ki.
Mindkét nyelvben jellemzően ilyen igék:
„látszik vmi/lyen/nek”
Angol*: LOOK, SEEM*
Eszperantó*: ŝAJNI*
„vmilyen hangja van, hangzik vmi/lyen/nek”
Angol*: SOUND*
Eszperantó*: SONI*
„vmilyen szaga van”
Angol*: SMELL*
Eszperantó*: ODORI*
„vmilyen íze van”
Angol*: TASTE*

Eszperantó*: GUSTI*
„érződik vmilyennek”
Angol*: FEEL*
Eszperantó*: SENTI*
„érzi magát”
Angol*: FEEL*
Eszperantó*: FARTI*
„tűnik vmi/lyen/nek”
Angol*: APPEAR*
Eszperantó*: ŝAJNI*

*** *** ***

- VI. -
NÉVMÁSOK

VI.1. Egyes szám 3. személyben 3 nem van – egyébként nincsenek nyelvtani nemek

Angolban: he, she, it.
Eszperantóban: li, ŝi, ĝi
Megfigyelhető még ezekben a névmásokban az /i/ hang párhuzama, továbbá a SHE – ŜI forma és kiejtési azonossága.

***

VI.2. Jelzői birtokos névmások használata

Birtokos személyragok helyett birtokos névmásokat használnak, amiket az alanyesetű személyes névmás formája alapján képeznek:
Angol: I - my, you - your, he - his, she - her, it - its, we - our, you - your, they – their (kivétel a WE – OUR páros)
Eszperantó: mi – mia, vi – via, li – lia, ŝi – ŝia, ĝi – ĝia, ni – nia, vi – via, ili – ilia

***

VI.3. visszaható névmás használata: -self/-selves (-szelf, -szelvz); si (szi)

Angol: myself, yourself, himself, herself, itself, ourselves, yourselves, themselves
Eszperantó: min, vin, sin (hím, nő, seml.), nin, vin, sin

A képzés látszólag teljesen más, azonban a következőket figyelhetjük meg: az angol –**SELF** névmási végződés jól összecseng a **SI** visszaható névmással (még jobban a német **SICH**-hel!).
Az angoloknak sincs önálló visszaható névmásuk: a **myself, yourself, ourselves** a birtokos névmásokból képződik, a **himself, itself, themselves** a tárgyesetű névmásokból; a **herself** „határeset”, mivel az angol **her** mint tárgyesetű, és mint birtokos esetű névmásként is használatos. Itt tehát azt látjuk, hogy a visszaható névmás képzésénél fontos szerepet játszik a névmások tárgyesetű alakja – úgy, mint ahogyan az eszperantóban is csak E/3-ben használják a konkrét visszaható névmást, helyette a tárgyesetű alakot használják. Ez azonban az angolra is jellemző – a visszaható névmás helyett bizonyos esetekben ők is a személyes névmás tárgyesetét használják.

***

VI.4. Általános alany
Angol: ONE, ONES
Eszperantó: ONI
Ennek az általános alanynak nyelvben ugyanaz a jelentése: *„az ember, az emberek, mindenki általában”*, és a magyarban egyiknek sincs pontos megfelelője.

***

VI.5. A tabellaszavak és az angol (távolra) mutató névmás formája: TIU (az a, az az) = THAT
Tio – that = az a, az az
Tia – that kind = olyan
Tie – there = ott
Tiam – then = akkor
Thiel – that way = úgy
Tion – that much = annyi(t)

***

VI.6. Közelre mutató névmások, ill. a közelítő szócska
Angol: THIS /disz/, THESE /díz/ = ez, ezek
Eszperantó: ĈI /csí/
A párhuzam a bennük lévő –I– magánhangzó.
Az eszperantó híres szóképzési, szóalkotási eljárást ismerve érdekes, hogy a **ĈI**, közelítő szócskát nem használják a szóalkotások területén. Érdekes módon az angolok sem használják a THIS és THESE szavakat szóösszetételekben.
Látszólag a **ĈI-** van a csoportosító összetett szavakban (a magyar megfelelője a MIND- kezdetű összetételek:
ĈIU – mindenki, minden egyes, mindegyik
ĈIO - minden
ĈIA - mindenféle
ĈIE - mindenhol
ĈIAM - mindig
ĈIEL – mindenféleképpen, mindenhogyan
ĈIOM – mindannyi, összes
.. mindez azonban csak látszat, mivel itt nem a **ĈI-** játssza a főszerepet, hanem a **Ĉ-,** ami a tabellaszavak rendszerében a csoportosítást jelenti, az –i– pedig csak a tabellaszavak általános kötőhangja.

***

VI.7. Kérdő névmás = vonatkozó névmás
ki?, aki
Angol: *WHO*
Eszperantó: *KIU*
melyik?; amely, amelyik
Angol: *WHICH*
Eszperantó: *KIU*
mi?; ami
Angol: *WHAT*

Eszperantó: *KIO*
milyen?; amilyen
Angol: *HOW*
Eszperantó: *KIA*
hol?, ahol
Angol: *WHERE*
Eszperantó: *KIE*
mikor?; amikor
Angol: *WHEN*
Eszperantó: *KIAM*
hogyan?, ahogyan, mint
Angol: *HOW*
Eszperantó: *KIEL*
mennyi? Hány?, mennyit?; amennyi, amennyit
Angol: *(az angolban erre nincs külön kérdőszó)*
Eszperantó: *KIOM*

*** *** ***

- VII. -
SZERKEZETEK

VII.1. Eldöntendő kérdések alapszerkezete

Angol: ha egy kérdésben nincs kérdőszó, szabályosan egy segédige áll a mondat élén.
Eszperantó: ha egy kérdésben nincs kérdőszó, akkor egy általános kérdőszó: ĈU áll a mondat élén.
A párhuzam az egyszerű jelenben és az egyszerű múltban (vagyis a leggyakrabban használt igeidőkben) szemléletes: az angolban, állító alakban nem használnak segédigét; ezekben az időkben a kérdéseket azonban egy segédigének az állító szerkezet elé helyezésével képzik.

***

VII.2. (Körülírásos) Melléknévfokozás

Az **alapfok** mindkét nyelvben egyformán jelöletlen.
A **középfok** képzése:
Angol:
Ragozásos: -ER (egy szótagos, -y-ra végződő és néhány egyéb két szótagos melléknevek)
Körülírásos: **MORE + melléknév alapfoka** (nem –y-ra végződő két szótagos, általában a két- és több szótagos melléknevek)
Eszperantó: PLI + melléknév alapfoka
Felsőfok képzése:
Angol:
Ragozásos: -EST (egy szótagos, -y-ra végződő és néhány egyéb két szótagos melléknevek)
Körülírásos: **MOST + melléknév alapfoka** (nem –y-ra végződő két szótagos, általában a két- és több szótagos melléknevek)
Eszperantó: PLEJ + melléknév alapfoka

***

VII.3. Melléknevek lefelé fokozása mindkét nyelvben körülírásos módon történik
Az **alapfok** mindkét nyelvben egyformán jelöletlen.
A lefelé fokozásban azonos segédszavakat használnak mindkét nyelvben:
Középfok képzésében: „*kevesebb*”
Angol: *LESS*
Eszperantó: *MALPLI*
Felsőfok képzésében: „*legkevesebb*”
Angol: *LEAST*
Eszperantó: *MALPLEJ*

A **lefelé fokozott középfok**:
Angol: *LESS* + melléknév alapfoka
Eszperantó: *MALPLI* + melléknév alapfoka
A **lefelé fokozott középfok felsőfok**:
Angol: *LEAST* + melléknév alapfoka
Eszperantó: *MALPLEJ* + melléknév alapfoka

***

VII.4. Határozók körülíró (felfelé)fokozása
A határozók körülíró fokozása a melléknév fokozás mintáján történik, mindkét nyelvben.
Az **alapfokot** egyik nyelv sem jelöli – a határozói végződés jelenti az alapfokú alakot.
A körülírásos fokozásban azonos segédszavakat használnak mindkét nyelvben:
Középfok képzésében: „*több*”
Angol: *MORE*
Eszperantó: *PLI*
Felsőfok képzésében: „*legtöbb*”
Angol: *MOST*
Eszperantó: *PLEJ*
A **középfok** képzése:
Angol:
Ragozásos: -ER = -LIER (egy szótagos, -y-ra végződő és néhány egyéb két szótagos melléknevek)
Körülírásos: **MORE + határozó alapfoka** (nem –y-ra végződő két szótagos, általában a két- és több szótagos melléknevek)
Eszperantó: PLI + határozó alapfoka
Felsőfok képzése:
Angol:
Ragozásos: -EST = -LIEST (egy szótagos, -y-ra végződő és néhány egyéb két szótagos melléknevek)
Körülírásos: **MOST + határozó alapfoka** (nem –y-ra végződő két szótagos, általában a két- és több szótagos melléknevek)
Eszperantó: PLEJ + határozó alapfoka

***

VII.5. Határozók körülíró lefelé fokozása
A határozók körülíró lefelé fokozása a melléknevek lefelé fokozásának mintájára történik, mindkét nyelvben.
Az **alapfokot** egyik nyelv sem jelöli – a határozói végződés jelenti az alapfokú alakot.

A körülírásos fokozásban azonos segédszavakat használnak mindkét nyelvben:
Középfok képzésében: „*kevesebb*”
Angol: *LESS*
Eszperantó: *MALPLI*
Felsőfok képzésében: „*legkevesebb*”
Angol: *LEAST*
Eszperantó: *MALPLEJ*
A **középfok** képzése:
Angol: *LESS* + határozó alapfoka
Eszperantó: *MALPLI* + határozó alapfoka
Felsőfok képzése:
Angol: *LEAST* + határozó alapfoka
Eszperantó: *MALPLEJ* + határozó alapfoka

***

VII.6. Elöljárószók használata
A határozói viszonyokat mindkét nyelv elöljárókkal fejezi ki, nem pedig ragokkal (mint a magyar):
VII.6.1. Párhuzamok:
-ban, ben:
Angol: *in*
Eszperantó: *en*
(időtartam) alatt:
Angol: *during*
Eszperantó: *dum*
Között, közé:
Angol: (előképzőként) *inter-*
Eszperantó: *inter*
Után, múlva:
Angol: (előképzőként) *post-*
Eszperantó: *post*
túl-, át-
Angol: (előképzőként) *tra, trans-*
Eszperantó: *tra* = át, keresztűl; *trans* = túl, túlra
Felül, túl:
Angol: (előképzőként) *super-*, *sur-*
Eszperantó: *super* = fölött, fölé; *sur*: -on, -en, -ön, -ra, -re
Alatt, alá:
Angol: (előképzőként) *sub-*
Eszperantó: sub
-ért (célhatározó, okhatározó):
Angol: *for*
Eszperantó: *por* (célhatározó); *pro* (okhatározó)

VII.6.2. Az elöljárók értelemkiegészítő kettőzése mindkét nyelvben:
Pl. „-ból, -tól” + „alatta” = „alól”
Angol: *from under*
Eszperantó: *el sub*

VII.6.3. Elöljárók esetvonzatai:
Mindkét nyelvben minden elöljáró alapvetően alanyesettel áll.
Az **angolban** az elöljárók a személyes névmások tárgyesetét vonzzák (és a WHO (kérdő)névmás WHOM alakját), mindez azonban csak a ME, HIM, US, THEM (és a WHOM) esetében jelent önálló, tárgyesetű alakot (a HER „kétfunkciós", mivel a tárgyeset mellett a jelző birtokos névmási funkciót is betölti), vagyis mindösszesen 5 szó esetében.
Az **eszperantóban** „hová?" kérdésre válaszolva az elöljárók tárgyesetet vonzanak.

***

VII.7. Jelzős kifejezések szórendje
Az eszperantóban ugyanúgy, mint az angolban, ha a főnév melléknévi jelzőjének kiegészítője van, akkor a jelzőt a főnév után és a kiegészítőt a jelző után tesszük (a magyarban a sorrend: kiegészítő – jelző – főnév).
Pl.
A 80-kilométeres sebességgel rohanó gyorsvonat kisiklott Szolnok állomásánál.
Angol: *The fast train, **rushing at 80 kilometres per hour**, left the rails at Szolnok station.*
Eszperantó: *La rapidvagonaro, **kureganta kun 80-kilometra rapideco**, elreliĝis ĉe la stacio Szolnok.*

***

- VIII. -
EGYÉB KIFEJEZÉSMÓDOK

VIII.1. Nyelvtani esetek
Mind az eszperantóban, mind az angolban a jelöletlen alanyeset mellett, kifejezetten csak tárgyeset létezik – az eszperantóban ezt egyetemesen az –N végződés jelzi, vagyis az eszperantóban, ha tárgyesetről van szó, akkor pusztán ezt a végződést kell megjegyezni; az angolban azonban mindössze 5, azaz öt szónak van tárgyesetű alakja, ezek: a WHO (kérdő)névmás WHOM alakja, továbbá a ME, HIM, US, THEM (a HER „kétfunkciós", mivel a tárgyeset mellett a jelző birtokos névmási funkciót is betölti).
Az egyéb eseteket mindkét nyelv elöljárókkal fejezi ki.

***

VIII.2. Birtoklás kifejezése igével: „van neki", „birtokol"
Angol: HAVE
Eszperantó: HAVI

***

VIII.3. Birtoklás elöljárós kifejezése
Az angollal azonos módon, az eszperantóban is létezik az ún. elöljárós birtokos eset, amit mindkét nyelvben azonos szerkezettel és azonos jelentésű elöljáró használatával képeznek:
BIRTOK + OF/DE + BIRTOKOS = „valamiJE a valamNEK"
Angol: OF
Eszperantó: DA

***

VIII.4. „is”, „szintén” használatának szórendje
Angol: also
Eszperantó: ankaŭ
Mindkét nyelvben az előtt a szó előtt áll, amelyikre vonatkozik.

***

VIII.5. „preferi al” – „prefer to”; (al = to)
Angol: *prefer (sg to sg)* = jobban szeret, előnyben részesít
Eszperantó: *preferi (al)* = mint fent
A párhuzam elsősorban nem a szóalak, hiszen azt a magyarban is használjuk, *preferál* alakban. A fő hasonlóság a vonzat – ami mindkét nyelvben ugyanazzal a jelentésű elöljáróval képződik, mivel: *to* = *al* = -nak, -nek, -hoz, -hez, -höz, felé

Mi **preferas** la vinom al **la** biero. = I **prefer** wine **to** beer. = Jobban szeretem a bort, mint a sört.

***

VIII.6. „farti” – „feel” = érzi magát
Mindkét nyelvben visszaható értelemben is használják, a visszaható névmás használata nélkül.
Kiel vi fartas? = How do you feel? = Hogy érzi MAGÁT?

***

JEGYZETEK

(1) http://vilagnyelv.tripod.com/Modern.htm
(2) http://www.freeweb.hu/egalite/salto/dobb2.htm
(3) **Eszperantó: Szemben az angollal** http://www.mancs.hu/index.php?gcPage=/public/hirek/hir.php&id=14251;
Angol vagy eszperantó? http://vilagnyelv.tripod.com/Ang-eo.htm
(4) http://www.eszperanto.hu/egyeb/komparo.htm
(5) **Nyelvi biciklizés 3, 2, és 1 keréken! – Az eszperantó propedeutikáról: 6 évesek szintjén.**
(6) **EU-szperantó??? – Latin vs. Eszperantó, avagy: mi fán terem a propedeutika? (bev.)**
(7) **Általános nyelvtanulási ismeretek tervezete, (**Brain Storming, 2006)

Az öszehasonlító elemzéshez felhasznált eszperantó irodalom

Baghy Gyula: Eszperantó nyelvkönyv, Tankönyvkiadó, Bp., 1968
Princz Oszkár – Rados Péter: Bemutatjuk az eszperantót, MESZ, Bp., 1989
Dr. Szerdahelyi István: Kevés szóval eszperantóul, Tankönyvkiadó, Bp., 1987
Princz Oszkár: Eszperantó nyelvkönyv, MESZ, Bp., 1984
Dr. Szerdahelyi István: Bábeltől a világnyelvig, Gondolat kiadó, Bp., 1977

* * * * * * * * * *

XIV.

„DOBBANTÓ A NYELVEKHEZ” NEMZETKÖZI MUNKACSOPORT – AVAGY: NYELVI UGRÁS A SEMMIBE?

Mint látni fogjuk, az eszperantistáknak semmi sem drága azért, hogy az eszperantó hivatalosan is kötelezően oktatott nyelv legyen, és mindezt csak azért, hogy: legyen.

Jelen írásom a következő személyekhez szól elsősorban: **dr. Molnár Lajosnak**[(1)] és **dr. Farkas Juliannának**[(2)], mivel az ő nevük fémjelzi azt a 2008, júniusi keltezésű írást, mely az http://egalite.hu című internetes oldalon olvasható, ***„Stratégiai terv az eszperantó nyelv iskolai oktatásának eredményesebbé tételére”***[(3)] címmel. Írásom ajánlom továbbá azoknak is, akiket lektorként és közreműködőként neveztek meg: Dr. Dudich Endre[(4)], Leo De Cooman[(5)], Dr. Renato Corsetti[(6)], Dr. Kováts Katalin[(7)], Kurucz Géza[(8)], Mészáros István[(9)], Németh József[(10)], Radojica Petrović[(11)], Dr. Sean Ó Riain[(12)] és Mihai Trifoi[(13)]. Emellett ajánlom azoknak is, akik szeretnének tisztán látni az eszperantó mozgalom egyik legújabb agyszüleményével kapcsolatban.

***

Mivel írásom a címben is megnevezett munkacsoport stratégiai tervének teljes és részletes kritikája, így rögtön a társaság bevezetőjével kezdeném:

*„A **„Dobbantó a Nyelvekhez” Nemzetközi Munkacsoport** 2006 májusában alakult azzal a céllal, hogy segítse az eszperantó nyelv oktatását először Európában, majd a megszerzett tapasztalatok alapján az egész világon.”*

Bevezetésként had jegyezzem meg, hogy a „***Dobbantó a nyelvekhez***” módszer ötlete a britektől származik, akik 2005-ben határozták el, hogy újfajta módon közelítik meg a nyelvtanulási képességek elősegítését. … Mindez igen nemes célnak tűnhet, de nem árt pontosítani a képet! A „***Springboard to Languages Project***”[(14)] igaz, hogy a britektől származik, ám még pontosabban a **Brit Eszperantó Szövetség Oktatási Bizottsága**[(15)] háza tájáról. Ebből gondolhatjuk, hogy milyen mértékben altruista kezdeményezés ez a részükről. Továbbá – az előbb megnevezett bizottság leplezetlen célja az volt ezzel, hogy a brit közoktatási nyelvpolitika ***„kaotikus helyzetében komoly lehetőség nyílik egy új nyelvoktatási módszer bevezetésére”***, amit – ahogy a továbbiakban látni fogjuk – nem másra akarnak felhasználni, mint az eszperantó közoktatásba való beolvasztására. És hogy mi volt ez a „kaotikus helyzet”? Röviden a következő: ***„a brit kormány rendelete szerint – 14 éves kor felett nem kötelező az idegen nyelvek tanulása. A 11-14 éves tanulók eddig kötelezően tanulták legalább egy európai uniós tagállam nyelvét, 2007 februárjától kezdve azonban ez a kötelezettség is megszűnt, mivel a „gazdaságilag hasznos” nyelvek (például az arab és a kínai) tanulását támogatják. A kormány – védekezésként a kritikusok támadásaival szemben – bejelentette, hogy 2010-ig az elemi iskolák minden 7-11 éves tanulója számára jogot és lehetőséget kell biztosítani idegen nyelv tanulására.”*** Ebből kifolyólag ***„minden iskolában azt a nyelvet tanítják majd, amelynek a tanítására a tantestület valamelyik tagja képes: - így az egyikben francia, a másikban spanyol, a harmadikban német, a negyedikben olasz nyelv bevezetésére lesz lehetőség. Ha később, egy felsőbb osztályban, vagy a középiskolában már csak pl. a francia***

nyelvet tanítják, akkor azok a gyermekek, akik addig más nyelvet tanultak, súlyos hátrányba kerülnek a franciául már valamennyire tudó társaikkal szemben."

Nos, akkor összegezzünk: a brit kormány megszünteti a kötelező idegen nyelv oktatást a közoktatásban – ennek oka minden bizonnyal a világ közvetítőnyelvévé váló angol széles körű elterjedtsége, és az ezzel együtt járó nagyfokú „lustaság", ami az angol anyanyelvűek nyelvtanulási hajlandóságát illeti. Az angolok – ebből következően – híresen hanyag nyelvtanulók, dacára annak, hogy az angol nyelvű tananyagok hatalmas tömeggel áramlanak mindenfelé a világba a brit anyaországból… óriási nemzeti bevételt teremtve ezzel. A tény mégis tény marad: az angolok nem szeretnek nyelveket tanulni. És itt jön a csavar! Mindezek ellenére mégis megcsapja őket az a szellemi áramlat, ami más nemzetek nyelvének megismerésével együtt az illető nemzet megismerését is jelenti (illetve jelentheti, merthogy a kettő között igen kicsiny a törvényszerű összefüggés). Szóval az angolok ennél fogva szívesen rákapnának a nyelvtanulás és idegen nyelvi kommunikáció ízére – de ezt is a maguk rettentő lusta módján teszik! **Hiszen ki más lelkesedne az eszperantóért, ha nem az, aki alapjában véve lusta a komolyabb nyelvtanulói teljesítményre!** Nem csoda, hogy ezért olyan népszerű az eszperantó az eredendően angol anyanyelvűek körében! Másik dolog, hogy az angoloknak az eszperantót javarészt nem is igen kell tanulniuk, hiszen temérdek átfedés van az eszperantó és az angol nyelv között (erről éppen az előző fejezetben szerezhettünk bizonyítékot) – több is talán, mint egyéb nyelvek esetében. Hogyan is állunk tehát? A britek kitalálnak valamit, amivel elősegíthetnek valamit abból a célból… amire már a brit kormány sem kötelezné őket! Érdekes, de inkább talán a nevetség tárgyává tehető az, ahogyan a sok nemzetközi eszperantista (szervezet) rákapott erre a projektre – éppen azoknak a részéről kiindulva, akiket nyelvi imperializmussal vádolnak, amióta csak – szerintük – a nemzetközi közvetítőnyelv szerepét és rangját bitorolja előlük. Az eszperantisták tehát eredetileg harcoltak az angol elterjedése ellen, majd amikor az angol már annyira elterjedt, hogy az angolok „kulturális kínjukban" kitalálták, hogy mivel bonyolultabb nyelveket ők már lusták tanulni (és minek is tennék?), így az eszperantóval majd eljátszogatnak, hátha kedvet kapnak az *igazi* nyelvekre is. És az eszperantisták pedig mindezt az idétlen helyzetet súlyos komolysággal kezelik, és maradéktalanul beveszik!

A következőkben látni fogjuk, hogy mennyire félresikerült egy tervezet ez a dobbantás: mintegy ugrás a nagy nyelvi semmibe!

***

Vegyük sorra a stratégiai terv pontjait! A bevezetés így folytatódik:

„Az eszperantó nyelv oktatói e célért tevékenykednek más szakmai szervezetekkel együttműködve."

Vizsgáljuk meg közelebbről is ezt a mondatot: a munkacsoport itt kijelenti, hogy az eszperantó nyelv oktatói azért tesznek erőfeszítéseket, hogy ***„az eszperantó nyelv oktatását először Európában, majd a megszerzett tapasztalatok alapján az egész világon"*** elősegítsék. Tehát akkor **tulajdonképpen miért is dolgoznak? Azért, hogy ők, mint az eszperantó nyelv oktatói taníthassák az eszperantót!** Bámulatosan egyszerű a dolog logikája! **Mivel az eszperantónak semmiféle általános elfogadottsága sem alakult ki a múlt évszázad alatt, így már arra fanyalodnak, hogy a hitelesen semmiféleképpen nem igazolt propedeutikai hatására hivatkozva mégis megélhessenek belőle a feltétlen hívei.** Sok olyan ember van, aki nemcsak hogy lelkesen űz valamiféle hobbit, de meg is szeretne élni belőle – ezáltal azon-

ban hiteltelenné válik az erőfeszítése, különösen, ha még nyomatékosan bizonygatja is, hogy ő aztán pusztán a dolog önmagában való értékéért javasolja az illető tevékenység globálisan általánossá tételét, amelyben ő szakemberként játszhatna szerepet. Előbbi jelenik meg a munkacsoport ezutáni soraiban:

„Munkacsoportunk egyenrangú önkéntesekből áll, akik erejükhöz, tehetségükhöz, képességeikhez mérten végzik munkájukat. Munkacsoportunknak nincs elnöksége, tagdíjat sem fizetünk, és nincsenek fizetett alkalmazottai sem. A speciális feladatokat önálló alcsoportok végzik, melyek munkáját tapasztalt szakemberek hangolják össze.”

***

A következő lépés az eszperantista hívőtársak részére globálisan biztosított munkalehetőségek megteremtéséhez szükséges stratégiai célok összefoglalása:

„Minden együttműködő társnak joga van arra, hogy a stratégiai tervet olyan mértékben módosítsa, amilyent az érintett ország törvényei, lehetőségei és feltételei megengednek.

Munkánk első szakaszának stratégiai céljai:

1.___El kell érnünk, hogy az Európai Unió és az európai országok legalább kétharmadában legyen 1-5 általános iskola, ahol az eszperantót, mint elsőként tanulandó idegen nyelvet és készségfejlesztő tantárgyat oktassák.”

Azt ugye talán mondani sem kell, hogy ha az eszperantó valóban bírna azokkal a hatásokkal, amiket tulajdonítanak neki, akkor nem kellene így ügyeskedniük. Érdekes a megfogalmazás – ***„az eszperantót, mint elsőként tanulandó idegen nyelvet és készségfejlesztő tantárgyat oktassák”***. Nocsak – itt idegen nyelvként említik, holott pár sorral lejjebb már így írnak róla: ***„…speciális oktatástámogató tantárgy bevezetését javasoljuk azért, hogy a lehető legjobban felkészítsük a tanulókat más nyelvek ezt követő elsajátítására. E képességfejlesztés céljaira leginkább megfelelőnek a nemzetközi hídnyelvet, az eszperantót tartjuk,…”.*** Ezzel a kontraszttal az a baj, hogy eleve már az „***oktatástámogató tantárgy***” fogalma sem tisztázott, és nem is határozzák meg közelebbről. Ebben az első pontban azonban tisztán és világosan leírják, hogy az eszperantót az „***elsőként tanulandó idegen nyelv”-***ként akarják bevezettetni.

***

„2.___El kell érnünk, hogy az Európai Unió és az európai országok legalább kétharmadában legyen 1-5 középiskola és/vagy cserkész/úttörőcsapat, más ifjúsági szervezet, melyekben a viszonylag könnyen megtanulható eszperantó nyelvet a kultúrák közti, soknyelvű párbeszéd eszközeként használják.”

Ezzel megintcsak az a baj, hogy **ha az eszperantónak lenne ilyen gyakorlati értéke, akkor az elmúlt mintegy 100 év alatt ez a törekvés magától megjelent és elfogadottá, ismertté vált volna.** A diákság és az ifjúság eléggé lelkes ahhoz, hogy nem egy vegytiszta, semleges nyelven akarjon kommunikálni egymással, hanem igenis egymás nyelvén igyekeznek kommunikálni egymással. Az ifjúságra jellemző kölcsönösen erős szimpátia legyőz minden nyelvi akadályt, minden olyat, amitől az eszperantisták rettegnek: a fiatalok nemzetközi érintkezésében nyoma sincs annak az interlingvisztikai fóbiának, amitől az egy idegen nyelvet tökéletesen nem beszélők felnőttkorban rettegnek. Ergo – ez az erőfeszítés is már csírájában

elvetélt és teljesen felesleges törekvés. Persze a munkacsoportnak nem is az a törekvése, hogy támogassa az ifjúság és a diákság nemzetközi kommunikációját – dehogyis: egyszerűen tisztában van azzal, hogy amit a fiatalság akar, azt a kultúra kénytelen kitermelni. Nos, az eszperantóra és a hozzá hasonló közvetítőnyelvekre eddig sem volt szükség, ezt a fiatalok kreativitása eddig is megoldotta.

***

„3.___El kell érnünk, hogy az Európai Unió és az európai országok legalább egyharmadában egyetem vagy főiskola legyen, melyben eszperantó nyelvoktatás folyjon.”

Ez a törekvés már szinte nevetséges! A munkacsoport tagjai talán nincsenek tisztában azzal, hogy a magyarországi felsőoktatásban diplomázók közül nagyon sokan eszperantóból szereztek középfokú nyelvvizsgát? (Az eszperantó a 3. leggyakrabban megszerzett nyelvvizsga az angol és német után, és a diplomázók kb. 10%-a választja a diploma megszerzéséhez.) Vagyis – **semmi szükség sincs MA sem eszperantó nyelvoktatásra a felsőoktatásban: a mai diplomások tetemes része magas szinten tanulta az eszperantót, méghozzá magától! Mégsincs semmiféle elterjedtsége az eszperantónak a mai magyar értelmiség körében.** Ha lenne bármi közösségi értéke az eszperantónak a mozgalmán kívül, akkor a nagyszámú, eszperantóból középfokúzott értelmiségi elegendő lett volna ahhoz, hogy mindez változzon és megmutatkozzon a társadalomban!

***

„4.___El kell érnünk, hogy az Európai Unió és az európai országok negyedében legyen egyetem, vagy főiskola, melyben az eszperantó-tanárok felkészítése történjen.”

A kérdés örök: **miért van a világ legegyszerűbbnek és leglogikusabbnak, továbbá a legkönnyebben tanulhatónak tartott nyelvének szüksége felsőoktatásban felkészített tanári gárdára?** Az előbbi megjegyzésben is említésre került, hogy tömegesen tették le a magyar diplomások is a középfokú eszperantó nyelvvizsgát – maguktól, tanári segítség nélkül!

***

„5.___El kell érnünk, hogy az említett általános iskolák, középiskolák, cserkész-/úttörőcsapatok, egyéb ifjúsági szervezetek, főiskolák és egyetemek tevékenyen, alkotó módon működjenek együtt.”

Ez a törekvés megint csak érdekes: a munkacsoport ugyebár arra törekszik, hogy a világon mindenfelé eszperantót tanítsanak, és feltehetőleg arra is, hogy tudják is használni a nyelvet… valamire. Mivelhogy értelme akkor van egy képesség vagy készség megszerzésének, ha azt használni is tudja az illető tanuló. Ezen utolsó pont mintha figyelmen kívül hagyna egy igen fontos alapjelenséget: **léteznek kommunikációs igények, amelyekre a közösségek igyekeznek megtalálni a legegyszerűbb és leghatékonyabb megoldást. Ezek az igények idővel kitermelik azt a megoldást, amivel megszüntethetik az igény által támasztott hiányt. Érdekes módon az eszperantó mindezidáig nem volt képes betölteni azt a funkciót, és semmivel sem került közelebb annak az igénynek a kielégítéséhez, amire eredetileg szánták.** Hiába szeretik az eszperantisták „***nemzetközi hídnyelv***”-ként emlegetni – a mai napig nem lett az, holott az elmúlt 100 évben szinte semmi másról nem szólt a története, csak arról, hogyan próbálta a mozgalom mindenféle fondorlattal valamiféle hivatalos rangra emel-

tetni. Hiába kínálgatják eszeveszett lelkesedéssel mindenféle célra… szemel láthatóan senkinek sem kell arra a funkcióra, amire szánnák. **Az eszperantót mindeddig a mozgalom lelkesedése tartotta életben, annak keretein kívül nem sikerült gyökeret vernie** – holott meglenne az a befolyással rendelkező (a diplomaszerzéshez eszperantóból nyelvvizsgázott) értelmiségi bázis, ami elegendő nyomást tudna kifejteni ahhoz, hogy ez a helyzet megváltozzon.

Szóval röviden: **az évszázadnyi propaganda sem volt elegendő ahhoz, hogy a mozgalmiságon kívül bármiféle igényt kielégíthessen az eszperantó.** Az utolsó stratégiai törekvés is ezt az elkeseredést tükrözi: a munkacsoport eleve számol azzal, hogy hiába is tanulnak meg az emberek eszperantóul, ez nem lesz elegendő ahhoz, hogy a nyelv a mozgalom lelkes híveinek közösségén kívül valóban élő nyelvvé váljon – erre szerintük külön stratégiát kell szervezni és végrehajtani. A másik dolog pedig, ami ebben a stratégiai pontban szembeötlő az az, hogy a munkacsoport eleve nem is számol azzal, hogy a sok, eszperantó tanításba és tanulásba befektetett energia megtérülne azzal, hogy az eszperantó önálló életre kel majd: azt tervezik, hogy majd azok az intézmények fogják egymással tevékenyen fenntartani az eszperantót használók körét, amiket a munkacsoport az előzetes pontokban megemlített. Sajnálatosan sekélyes fantáziára vall ez, ami azonban nem biztos, hogy zavarja őket: **az eszperantista mozgalmak nagy részének soha nem az volt a célja, hogy az eszperantó globálisan is elterjedve önálló életre keljen, és betölthesse azt a hivatást, amit a megalkotója szánt neki – jelen munkacsoportot is szemmel láthatóan az érdekli elsősorban, hogy az eszperantó oktatásának legyen egy intézményesített oktatói bázisa, ami lehetőleg a felsőoktatás legfelsőbb szintjéig, tehát az egyetemekig nyúlik, és hogy legyenek olyan intézmények, ahol az eszperantót szintén hivatalosan használják, mondhatni hivatalos nyelvként.** Eszük ágában sincs azt propagálni, hogy az eszperantó kilépjen ezen hivatalos keretek közül… hiszen akkor az emberek még nem oktatóktól tanulnák meg… ezt a leglogikusabb és legegyszerűbben tanulható nyelvet!

***

„Csak a fentiek teljesítése után kezdődhet munkánk második szakasza.”

Sajnos ebben az írásban nem tettek említést arról, hogy ez a „***második szakasz***” vajon mit takarhat.

***

Valójában csak ezután következik annak a stratégiának a leírása, amely által a fent említett célokat elérni igyekeznek.

„Stratégiai tervünk megvalósításához az alábbi feltételek szükségesek

1.___Általános iskolák, középiskolák, cserkész-/úttörőcsapatok, egyéb ifjúsági szervezetek, főiskolák, egyetemek, melyek vállalják az eszperantó nyelv oktatását

2.___Hivatásos, az eszperantó nyelv oktatására is felkészített nyelvtanárok

3.___Érdeklődő tanítványok

4.___Pénzeszközök

5.___Politikai támogatás

6.___Nemzetközi együttműködési hajlandóság

7.___Nemzetközileg használható tankönyvek és egyéb taneszközök."

Én is ezek mentén vizsgálom meg e stratégiai lépések mélyebb értelmét és tárom fel valós mivoltukat.

***

„1.1.___Az általános iskolák első 2-3 évében nem javasoljuk az idegen nyelvek tanítását. Ez az időszak az alapképességek, — beleértve az anyanyelvet is (beszéd, olvasás, írás, számolás) — elsajátításához szükséges."

A tisztelt Nemzetközi Munkacsoport szakértői már ebben a bevezető pontban hatalmasat tévednek – részben talán a nyelvtanulással és nyelvelsajátítással kapcsolatos hiányos ismereteik, részben talán a pedagógia terén való általános tájékozatlanságuk miatt. Részben pedig minden bizonnyal ezen véleményükkel elsősorban az eszperantó propaganda megágyazását készítik elő.

A kora gyermekkorban célszerű megkezdeni az idegen nyelvekhez való szoktatást, ami hatékony alapokat tud kialakítani olyan játékos és szabad foglalkozásokkal, amiben nem a lexikális tudást helyezik előtérbe, hanem az idegen nyelvekkel kapcsolatos készségbázist: az anyanyelvben nem létező hangok felismerését és azok kiejtését, felismerését, megkülönböztetési képességét. Erre éppen a hangképző szervek jellemzően 10-12 éves korban való „anyanyelvi rögzülése" előtt van lehetőség; és ezzel karöltve az agyműködés is elsősorban ebben az életszakaszban alakítható a leghatékonyabban. Széles körben ismert tapasztalat, hogy a korai életévekben az idegen nyelveknek való kitettség jótékony hatással van az anyanyelvi készségekre is. A fenti vélemény szerint **azzal vélnék elősegíthetőnek a későbbi nyelvtanulás hatékonyságát, hogy éppen a legfogékonyabb szellemi fejlődési szakaszban hagynák inaktívan azt a készségfejlődési potenciát, ami a későbbi hatékonyságnak a legbiztosabb alapját képezné!**

A megemlített „alapképességek" nem korlátozhatóak az anyanyelvi foglalkozásokra – pláne nem azok részéről javasolva, akik a nyelvi készségeket kívánnák fejleszteni. Minden felvilágosult pedagógus tudja, hogy az alapképességek is a változatos, kreatív készségfejlesztéssel fejlődnek a legjobban.

***

„1.2.___Az ezt követő egy-három évben speciális oktatástámogató tantárgy bevezetését javasoljuk azért, hogy a lehető legjobban felkészítsük a tanulókat más nyelvek ezt követő elsajátítására. E képességfejlesztés céljaira leginkább megfelelőnek a nemzetközi hídnyelvet, az eszperantót tartjuk, mely lehetővé teszi, hogy a tanulókkal fel- és megismertessük az általános nyelvi jeleket, az anyanyelv és más nyelvek felépítését, és alkalmat ad arra, hogy az elsőként tanult idegen nyelven sikeresen megszerezzék az alapvető közlési tapasztalatokat."

Az igen tisztelt munkacsoport ebben is téved – egyrészt abban, hogy azt hiszik, hogy nem „lóg ki a lóláb” a ***„speciális oktatástámogató tantárgy”*** című szóvirággal kapcsolatban, másrészt pedig azzal, hogy az eszperantónak olyan transzferhatást tulajdonítanak, amit szerintük leginkább az eszperantó képvisel. Utóbbi pontra az az egyszerű érv hozható fel, hogy **mivel az eszperantóból számos nyelvtani jelenség hiányzik, így az nem is lehet alkalmas arra, hogy felkészítsen a velük való foglalkozásokra**: lásd. pl. az eszperantónak sokszor hangoztatott „kivétel-menetességét” – mivel **minden nyelv telis-tele van kivételekkel és az általánosító szabályoktól való eltérésekkel, így az ezekkel való foglalkozásra, ezek megtanulására egyáltalán nem készít fel, sőt, éppen hogy csökkenti az ezekkel kapcsolatos intellektuális és módszertani felkészültséget – a kivételekkel szembeni toleranciáról nem is beszélve!** Másik érvként az hozható fel, hogy **mivel az eszperantó létező nyelvek elemeit tartalmazza, így tkp bármely nyelv tanulása, és bármely nyelvvel való akárcsak felületes ismerkedés is elősegíti a későbbi nyelvtanulások hatékonyságát.**

A eszperantó „túlzott” egyszerűségének nyelvtanulási készség fejlesztésre hatástalan, sőt inkább hátrányos voltát könnyedén lehet szemléltetni – erre lehet megfelelő példa a **„Nyelvi biciklizés 3, 2, és 1 keréken! – Az eszperantó propedeutikáról: 6 évesek szintjén”** című fejezetben bemutatott analógia. Az eszperantó kivételes propedeutikai értékét pedig nyelvtanának az angol nyelvtannal való összevetése kérdőjelezi meg, melyet az előző fejezet taglal aprólékos részletességgel.

A leginkább elítélendő ebben a munkacsoporti javaslatban mégis az, hogy azt azonban jól tudják, hogy **az elsőként tanult idegen nyelv alapvetően meghatározhatja a tanuló későbbi nyelvtanulási stratégiáit.** Ebből a szempontból kifejezetten érdekükben áll az eszperantónak adni az elsőbbséget, mivel erre az elsőbbségi hatásra építve inkább eltántoríthatják az eszperantóba mélyebben belemerülőket a további, egyéb nyelvek tanulásától – aki egy kivételektől mentes, továbbá frazeológiától és mondatszerkesztési szabályoktól mentesített „nyelvet” tanul elsőként, azt már a szokásos kezdeti nehézségek is eltántoríthatják bármely természetes nyelv tanulásától.

Röviden összefoglalva: **az eszperantó első nyelvként való tanítása alapjaiban rombolja le a természetes idegen nyelvek tanulási készségét – a munkacsoport ezzel egyértelműen az eszperantó tanulását kívánja megerősíteni, míg minden egyéb nyelv tanulásának ambícióját rombolni.**

Ezzel kapcsolatban éppen nemrég találtam egy apró megjegyzést[(16)]:

„Setényi János[(17)] oktatáskutató szerint „ufók vagyunk”. Vagyis Európában a népek indoeurópai nyelveket beszélnek, amelyek több-kevesebb rokonságban állnak egymással. – A magyar mindegyiktől különbözik, ezért nehezebb számunkra más nyelvet tanulni. Ezt a nyelvi-logikai elszigeteltséget azonban az első indoeurópai nyelv elsajátítása megtöri, innentől már egyszerűbb a tanulás – állítja.”

***

„1.3.___Ezután azt javasoljuk, hogy kb. 12-14 éves korban kezdjék el egy-egy, szabadon választott, nemzeti nyelv, egy „kedvelt nyelv” és egy „elterjedt nyelv” tanulását — úgy, ahogy az a — Maaluf által az Európai Unió számára készített — jelentésben található. Az eszperantó készségfejlesztő értékének köszönhetően a tanulók e három nyelv tanulása során az érettségi vizsgáig kb. egy tanévnyi időt takarítanának meg. Így, az érettségi idején

minden diák az anyanyelvén kívül legkevesebb három idegen nyelven értene legalább középfokon. E program megvalósítása jelentős mértékben segítené az önálló kisebbségi nyelvek életben maradását. A megtakarított pénzt és időt más, szükséges képességek fejlesztésére lehetne felhasználni."

Ebben is erősen a „maga-felé-hajló-kéz" jelensége mutatkozik meg: **a munkacsoport azt szeretné tehát elérni, hogy minden iskolában az eszperantó legyen az elsőként oktatott nyelv, és csak azután következzen ezen a területen bármi.** De hogyan is nézne ki ez a gyakorlatban? A gyerekek elsőként egy **olyan kommunikációs formát sajátítanának el, aminek csekély számú szabálya mellett semmi egyéb követelménye sincs, mint hogy az anyanyelvi szavakat eszperantóra cseréljék**: abból a hatásból, amit az eszperantó hívei az eszperantónak tulajdonítanak tkp. semmi sem „jutna át", hiszen olyan kevés szabálynak kell megfelelni, hogy a tanulás valójában puszta szócserékből állna, tehát igazából csak a lexikális ismeretek bővítéséről szólna. Ezzel semmi újat nem tanulnának a gyerekek, hiszen azt már 10-11 éves korban nagyon is jól tudják, hogy bizonyos helyzetekben meg kell válogatniuk a szavaikat, bizonyos dolgokat másként kell megnevezni, elmondani, stb..

Az a tény, hogy az eszperantó híján van a frazeológiának, ragyogóan megkönnyíti az azonos anyanyelvű gyerekek egymás közötti kommunikációját, hiszen a saját anyanyelvük frazeológiáját kell csak átültetniük eszperantó szavakra – hasonlóképpen a határozói vonzatrendszer, a kollokációk és egyebek esetében. Röviden: **egy tapodtat sem mozdulnak előrébb az idegennyelvek tanulási képessége terén, mivel az anyanyelvükön beszélnek, annak a szavait eszperantóra cserélve**. … És a munkacsoport ilyen körülmények között kívánná fejleszteni a gyerekeket, körülbelül 1-3 éven át! Mire ennek az időszaknak a végére érnek majdhogynem alkalmatlanná válnak a természetes nyelvek tanulására, mivel azok esetében figyelembe kell venniük:

1. az adott nyelv kiejtési és írásbeli eltéréseit;

2. a mondatszerkesztési eltéréseit;

3. a frazeológiáját, állandósult szókapcsolatait, kollokációit;

4. határozói és egyéb vonzatrendszerét; ……. stb.

Ha éveken át ezek mellőzésével kommunikálnak, akkor éppen az ellenkezője lesz a hatása az eszperantónak: nemhogy könnyebbnek fogják találni a többi nyelv tanulását, hanem minden egyéb nyelv tanulását kínkeserves kínlódásnak fogják érezni. Testkultúrás hasonlattal élve: ha valakit évekig focizással edzenek, akkor ne várják tőle, hogy majd a vízilabdázást könnyebben és nagyobb kedvvel fogja művelni, hiába „labdajáték" mindkettő.

Továbbá a szakmaiatlanságra is felhívnám a figyelmet: a munkacsoport szakemberei szemmel láthatóan teljesen figyelmen kívül hagyják az oktatási rendszer(ünk) sajátosságait. Ha 12 éves korban kezdik el a két nemzeti nyelvet tanulni **az eszperantós bevezető évek után**, akkor a fenti okok miatt ez sokkal nehezebben vehető akadályt fog számukra jelenteni – mivel **olyan jellegű ismeretek megtanulását kell megismerniük, amihez az eszperantó nem adott segítséget**. Így éppen a középiskolára való felkészülésből rabolja el az időt az új, eddig ismeretlen készségek elsajátítása. A munkacsoport tervei szerint a 12-14 éves korosztály a 6.-7.-8. évfolyamot jelenti hazai viszonylatban, és ennek az időszaknak az egyik legfontosabb feladata a középiskolai beiskolázásra való felkészülés.

A „szabadon választás” megintcsak az illúziók kategóriája: a tanulónak, ha 12-14 évesen bármit választott, azt csak abból a kínálatból tehette, amit az iskolája nyújtani tudott, és ugyanez áll fenn a középiskolákra is.

Egy újabb félrevezetés is van ebben a bekezdésben: az érettségi idejére már HÁROM IDEGEN nyelvet említ – holott az eszperantót csak mint ***„speciális oktatástámogató tantárgy”***-at vezettetné be. Itt azonban már a nemzeti nyelvekkel egyenrangúként kezelné. Hiába, a téveszmékkel átitatott lelkesedés itt is elárulja magát.

Mindemellett egy mondat erejéig megemlíti a kisebbségi nyelvek életben tartását is. Ez szintén csak egy álságos manipulációs fogás az eszperantista mozgalom részéről – a kisebbségi nyelvek beszélői addig érdeklik őket, ameddig pl. a jótékonykodó vallási szervezeteket a szűkölködők, akiknek más pénzéből adakozhatnak és jótékonykodhatnak. Komolyra fordítva a szót: **az eszperantó mozgalom már a megalakulásától fogva globális és egyetemes elterjedtség után vágyott, de mindössze arra rendelte a sorsa, hogy tétován volt kénytelen végignézni, ahogyan az angol szinte azzá vált**. Érdekes módon csak azután kezdtek felharsanni a „nyelvi imperializmus” szólamai, miután világossá vált a mozgalom számára, hogy az időközben keletkezett hátrányukat már semmiképpen sem tudják behozni – **a látszólagos semlegességükön kívül semmit nem** lévén **képesek felmutatni**. Kiderült, hogy a globális elterjedéshez más is kell, nemcsak a végletességig túlhajtott egyszerűség és hiányosság, ami ugyan könnyen tanulhatóvá teszi, de az érdemi, nemzetközi kommunikációra használhatatlanná.

Érdekes módon teljesen figyelmen kívül hagyják azt a tényt is, hogy a tudományos világ közvetítőnyelveként ma már az angolt használják, és ezen az angol nyelven látnak napvilágot olyan tanulmányok ezrei, melyek a kis nyelvekkel foglalkoznak – és ezek javarészét is elsősorban ezen kis nyelvek beszélői írják, vagy pedig az eredetileg nem angol anyanyelvű szakemberek.

A bekezdés végén sajnos nem tudjuk meg, hogy miféle képességek fejlesztésére szánnák az elméletileg megtakarítható tanulmányi időt. Furcsamód megelőlegezik ezt az egy teljes tanévet – mindezzel **azt sugallják, hogy az eszperantót, mint univerzális és uniformizálható csodaszerként lehet alkalmazni, ami mindenkinél, egy csapásra a maximális szintig javítja a tanulók nyelvtanulási képességeit.**

***

„1.4.___A középiskolákban, a cserkész-/úttörő- és egyéb ifjúsági szervezetekben az eszperantó, mint viszonylag könnyen és gyorsan elsajátítható nyelv tanulását javasoljuk a kultúrák közti egyenrangú párbeszéd eszközeként. Létesítsenek kölcsönös, partneri kapcsolatokat más európai iskolával, szervezettel és egy-egy Európán kívülivel is. Az ilyen együttműködés már a kezdetektől fogva lehetővé teszi, hogy az iskolai tevékenységünk lassanként kiterjedjen a világ valamennyi, Európán kívüli országára is. Az együttműködés az érintett országok nyelvi, kulturális, földrajzi és történelmi örökségének cseréjén alapul. A fiatalok — mind a hagyományos posta, mind a legkorszerűbb információs technológiai eszközök használatával — külföldi barátokat találnak, tapasztalják a nyelvi egyenrangúságot, megértik, tisztelik és elfogadják a nyelvi és kulturális különbségeket. Együttműködhetnek közös kiállítások, honlapok, versenyek, videokonferenciák, testvérvárosi kapcsolatok és nemzetközi találkozók szervezésében. Különösen fontosnak tartjuk a más-más nyelvű, szomszédos országok fiataljainak személyes találkozóit.”

Itt szintén nincs semmiféle jele az egyéb tanult nyelvek támogatásának, sőt: a nemzetközi érintkezés nyelvének kizárólagosan az eszperantót jelöli meg. Az említett ***„országok nyelvi, kulturális, földrajzi és történelmi örökségének cseréje”*** a megfogalmazás szerint eszperantó nyelven történne, röviden: **a mozgalomnak nem egy adott nemzeti, vagy kisebbségi nyelv megóvása a célja, hanem legfeljebb annak tartalmiságának megőrzése – de persze ezt is (és csakis) eszperantó nyelven. Mindez éppenhogy a kisebbségi nyelvek megőrzési törekvése ellen hat, hiszen így a nyelv által hordozott tartalom egy egyszerűsített eszközzel is megismerhető lesz.**

***

„1.5.___Az egyetemeken és a főiskolákon az eszperantó, mint „katalizáló nyelv” tanítását javasoljuk a klasszikus, görög-latin, tudományos szókészlet elsajátításához, valamint más nyelvek eredményesebb használatának növeléséhez.”

Ebben a pontban teljes mértékben figyelmen kívül hagyják, hogy **a tudományokat fejlődéstörténetileg alapvetően meghatározó nyelvek a latin utódnyelvei, tehát a francia, a spanyol, stb., továbbá azok, amelyek eleve erre a görög-latin örökségre építették a szakszókészletüket, mint pl. az angol és a német. Ebből kifolyólag eleve ezeknek a nyelveknek a megismerése közvetlenül használható eszközt ad a nyelvtanulók kezébe ahhoz, hogy tájékozódni tudjanak a tudományos lexikában. Ehhez teljesen felesleges egy újabb, a tudományos szakirodalomban el nem terjedt nyelvváltozat tanulása.** Az eszperantó tudományos nyelvhasználata még egyáltalán nem kiforrott, és eleve nevetségesen naiv az a feltételezés, hogy majd segítségére lehet egy már bejáratott tudományos tájékozódási bázisnak.

***

„2.1.___Az eszperantó-tanárok képzése nélkülözhetetlen feltétel. A már most a jövő tanárait oktató egyetemeket és főiskolákat kell segítenünk. Meg kell nyernünk a fiatal nyelvészhallgatókat, valamint a munkanélküli és nyugdíjas nyelvtanárokat, hogy új szakként vegyék fel az eszperantót. Ők valamennyien nagyon könnyen és gyorsan elsajátítják a nyelvet a tanításhoz szükséges színvonalon. Ki kell emelnünk a nemzetközi diplomának a tanítási képességek megszerzésében rejlő értékeit.”

Ez újabb paradoxon a munkacsoport törekvési palettáján. Az eszperantó propaganda közismerten attól harsog, hogy az eszperantó a legegyszerűbb és leglogikusabb, legkönnyebben tanulható nyelv – mondhatni az a nyelvpedagógiában, ami a fogyókúrák területén a kocogás: a legegyszerűbb, leginkább költséghatékony és leghatásosabb módszer. Kérdem én: ha valaki fogyni akar kocogással, akkor miért kellene pl. sportdiplomát szereznie, vagy egyetemi végzettségű sporttanárhoz járnia? A példa nem vicces, sőt! Íme egy másik, egy korábban és részletesebben kidolgozott analógia (lásd a már korábban is említett „**Nyelvi biciklizés 3, 2, és 1 keréken! – Az eszperantó propedeutikáról: 6 évesek szintjén”** című fejezetben): ma már alig akad olyan ember, aki ne tudna kerékpározni – ezt minden ember gyerekkorában megtanulja, néha teljesen önmaga, néha kis segítséggel. Még KRESZ-vizsgát sem kell tennie annak, aki kerékpárral akar közlekedni egy forgalmas nagyvárosban. Nos, az eszperantó, amely elméletileg ugyanilyen hatékony eszköz lenne a kommunikációban, körülbelül olyan viszonyban van a nemzeti nyelvekkel, mint a kerékpár az autóval… legalábbis az eszperantista propagátorok szerint. Láttak már olyat, hogy egy kerékpározással próbálkozó kisgyerek mellé egy professzionális kerékpározót rendelnének? Természetesen vannak ilyenek, mármint olyanok, akik a kerékpározásról nagyságrendekkel többet tudnak, mint egy átlagos városi

közlekedő, de ismét kérdem én: eszébe jutna bárkinek is egy önállóan megtanulható készség megtanulásához egy egyetemi, vagy akár főiskolai szakirányú végzettségű embert állítani? A párhuzam természetesen viccesnek hathat, de korántsem az: **a munkacsoport egy olyan készség érdekében szorgalmazná a legmagasabb szintű oktatók kitermelését, aminek elsajátításában – az eszperantóról közismerten hangoztatott vélemények szerint – tkp. semmi szükség nem is lenne rájuk.** Akkor pedig – miért? És ha már ennek szerintük van értelme, akkor miért ne lehetne pl. Gyöngyfűző, Internetböngésző vagy esetleg Túravezetői Akadémiát indítani? Az alapprobléma tehát ezzel a stratégiai ponttal röviden a következő: **az eszperantót, mint a lehető legegyszerűbben elsajátítható kommunikációs eszközt hirdetik a hívei – mi a csudának kellene ehhez még egyetemi végzettségű szakembergárdát is külön kiképezni?**

***

„3.___A tanulni vágyóknak lehetőség szerint mindenkor az eszperantó gyakorlati előnyeivel érveljünk: — nemzetközi szókészlet, fonetikus írásmód, viszonylag egyszerű nyelvtan, idő- és pénzmegtakarítás, más nyelvek tanulásának megkönnyítése, egyre gyakoribb megjelenése az interneten és a Vikipediában, nyelvi egyenrangúság, stb."

Lássuk ezeket a gyakorlati előnyöket a GYAKORLAT szempontjából, tételesen!

3.1. *„nemzetközi szókészlet"*

Ezzel kapcsolatban idézzük fel az előző fejezet egyik pontját:

Angol szavak etimológiai százalékos aránya az eszperantóban[(18)]

„Az eszperantó szókincs túlnyomó része nemzetközi szó, vagyis olyan, amely több nyelvben is előfordul. Erről szólnak az alábbi adatsorok:

*a) Az **Universala Vortaro-ban megadott szavaknak**[(19)] 79,33%-a a latin nyelvekben, 62,05%-a germán nyelvekben és 26,29%-a a szláv nyelvekben található meg (Blanke 1986);*

*b) 4155 morfémából (jelentéssel bíró szóelemből) a franciában 91,6%, **az ANGOLBAN 89,5%,** az olaszban 88,9%, a portugálban 87,8%, a spanyolban 87,1%, a németben 75,7%, a latinban 64,7%, az oroszban 53,3% ismerhető fel (Philippe 1991)."*

Az idézet szerint 10 eszperantó szóból 9-ben felismerhető az angol megfelelője – de ha bármely felsorolt nyelvet vesszük is, bármely nyelv tanulása során intenzív kapcsolatba kerülünk az ún. nemzetközi szókinccsel.

3.2. *„fonetikus írásmód"*

Fonetikus ide vagy oda – ugyanúgy meg kell tanulni, mint a többit. Előszeretettel hozzák fel ehelyütt az angolt, mint a kiejtéséhez képest teljesen kaotikus helyesírású nyelvet, de sehol sem látni tőlük azt a tényt, hogy az angolban a szavak 85%-ának teljesen szabályos a kiejtése, és a szókészletnek mindössze 3%-a olyan, ahol az íráskép alapján nem található ki, vagyis rendhagyó a kiejtése.

Az eszperantóban elsősorban a hangkészlet a problémás, amit nem tud kompenzálni a hangok leképezési módjának egyértelműsége – nem csoda: Zamenhof az eszperantó megalkotásakor

még nemigen tájékozódhatott a fonetika és fonológia eredményeiről, mivel azok az alkalmazott nyelvészeti tudományterületek még csak kialakulóban voltak… így a számára ismert és megszokott hangkészletből állította össze az eszperantó hangtani rendszerét. Az **1907-es Leskien tanulmány**[(20)] részletesen taglalja az eszperantó nemzetközi palettán tapasztalt nehézségeit a különböző anyanyelvűek részéről; **Trubetzkoy pedig 1938-ban, a mai napig használható elveket adott arra, hogyan kellene kinéznie egy globálisan is használható világnyelv hangkészletének.**[(21)] Szóval az eszperantó megalkotásakor ezekre az ismeretekre még senki nem gondolt – az eszperantisták azonban még azután sem gondoltak erre, amikor már egyértelmű volt, hogy a nyelvük hangképe minden, csak nem globális igényeket kielégítő.

3.3. *„viszonylag egyszerű nyelvtan”*

Mint korábban megmutattam, ez az egyszerűség csak egy jól hangzó szólam – valójában azonban erősen félrevezető, mivel **az eszperantó egyszerűsége elsősorban hiányosságot takar**. Zamenhof javarészt minden olyan elemet kihagyott belőle, ami egy nyelvet egyedi nyelvvé tesz: a szórendet, a vonzatok részletes rendszerét, az állandósult kifejezéseket, stb.. És hogy most is egy hasonlattal világítsam meg a dolgot: egy bicikli pl. fék és ülés nélkül talán sokkal egyszerűbb, azonban ez a hiányossága sokkal nehezebbé teszi a használatát.

3.4. *„idő- és pénzmegtakarítás”*

A fentiek alapján azt hiszem már érthető, hogy éppen ellenkezőleg: felesleges idő- és pénzpazarlás!

3.5. *„más nyelvek tanulásának megkönnyítése”*

Tulajdonképpen ennek a cáfolatával foglalkozik az egész írásom.

3.6. *„egyre gyakoribb megjelenése az interneten és a Vikipediában”*

Ez még általánosságban sem érv: minden sokkal részletesebben megtalálható, pl. angolul, és a kis nyelveken is!

3.7. *„nyelvi egyenrangúság”*

Ez is egy merő téveszme: **a frazeológia, szórend és rögzített vonatrendszer nélkül minden anyanyelvű a magáét viszi át rá az általa használt eszperantó szókészletre, így inkább tévedésekhez és rosszabb hatásfokú megértéshez vezet,** mint érthetőséghez – józanésszel pedig nem lehet azt gondolni, hogy az egyenrangúság azt kell, hogy jelentse, hogy a kommunikáló felek egyformán kevésbé értik meg egymást!

***

„4.___A pénzügyi alapok előteremtéséhez részt kell vennünk az európai és nemzeti pályázatokon. Meg kell szerveznünk Munkacsoportunk ilyen irányú továbbképzését. Meg kell tanulnunk a támogatáskérés technikáját. A magánszemélyek adományai is (pl. taneszközök, utazástámogatás, stb. formájában) fontosak lehetnek. Az eszperantó iskolai oktatásában fokozatosan meg kell jelennie a magánvállalkozásoknak, a magániskoláknak, azaz a magántőkének.”

A munkacsoport itt éppen a leghatásosabb érvéről feledkezik meg, vagy éppen itt tér a józan eszéhez: minderre semmi szükség nem lenne, ha az eszperantó valóban beváltaná azokat az reményeket(!), amiket hozzá fűznek: a szomorú valóság azonban az, hogy azokat a szépen hangzó hatásokat, amikre mindezeket a terveket alapozzák, a mai napig nem tudták megbízhatóan igazolni. Mert **ha 1. az eszperantó valóban hatékonyan elősegítené más idegen nyelvek megtanulását, akkor ma már minden feltörekvő nyelviskola ezzel az „alapozó tantárggyal" hirdetné magát; 2. mindenki, aki eleddig eszperantót tanult, nem magát az eszperantót istenítené önmagában, hanem kitűnne a soknyelvűségével**: ezzel kapcsolatban a kijózanító realitás az, hogy **az eszperantistáknak általában eszük ágában sincs más nyelvet megtanulni, ha kiderül, hogy számukra ennek a botladozó kommunikációs mankónak is elegendő az ismerete**; esetleg kevésbé igényesen tanulnak meg sok egyéb idegen nyelvből valamicskét, amit az eszperantista ismerőseik között megvillanthatnak; vagy esetleg nagyobb lelkesedéssel tanulnak meg más nyelveket rosszul, mivel az eszperantó – a hiányosságainál fogva – semmiféle pozitív transzfert nem nyújt a nemzeti nyelvek elsajátításához, nem tartalmazva azok legfontosabb sajátosságait… Röviden: **ha az eszperantó valóban „szállítaná" azokat az előnyöket, amiket nagy lelkesen hangoztatnak a stratégiájuk taglalása elején, akkor nem kellene arra is stratégia, hogyan csiszolják az önfenntartásuk érdekében szükségszerű és kényszerű koldulások technikáit.** Nem lenne szükség sem magániskolákra, sem magántőkére, ha az eszperantó a mellette kiépült (minden valószínűség szerint ezt egyedül életben tartó) propagandagépezetet nem lenne kénytelen fenntartani.

****

„5.___Munkánk fontos részévé kell válnia a politikai támogatás megszerzése. A politikusokkal a lehető legjobb kapcsolatok kialakítására kell törekednünk. A politikusok, az újságírók és a különböző közösségek kulcsemberei csak akkor támogatnak minket, ha kézzelfogható eredményeket tudunk felmutatni. Soha ne feledkezzünk el a „pozitív visszajelzés" hatásáról. – Minél több iskolában tanítják az eszperantót, annál több akarja utánozni és annál több politikus mond róla kedvező véleményt. Meg kell hívnunk a politikusokat a rendezvényeinkre és rendszeresen tájékoztatnunk kell őket kisebb-nagyobb eredményeinkről."

Az olvasó már talán meg sem lepődik azon, hogy itt sincs semmiféle nyoma az eszperantó „***speciális oktatástámogató tantárgy***"-ként való kezelésének: tkp. ez is ordító szirénaként jelzi, hogy eszük ágában sincs didaktikai támogató szerepet szánni az eszperantónak, dehogyis: direkte a legelső és idővel az egyetlen tanítandó nyelvként kezelik.

Az a momentum azonban, hogy a politika befolyását is igyekeznek latba vetni, talán mindennél jobban jelzi, hogy ők maguk sem hisznek az eszperantó általuk is hangoztatott „képességeiben" – **a politikai hatalom felé azok is elindulnak, akik önmaguk is hatalmat akarnak, vagy a hatalom által akarnak elérni valamit, és nem pedig az általuk képviselt gondolatok és eszmék önálló értékében.** Elfelejtik, hogy ha az eszperantó valóban olyan hatású „csodaszer" lenne, amilyennek leírják – és ezt meggyőzően is tudnák bizonyítani – akkor bizony az újságírók maguktól özönlenének hozzájuk, hasonlóképpen a politikusokhoz, akik előszeretettel mutatkoznak sikersztorik társaságában, különösen akkor, ha valamilyen kulturális jellegű, forradalmian új és hatékony ismeretgyarapító jelenségről van szó.

(((Mellékesen és zárójelesen jegyzem meg a következőket, és teszem ezt a dolog aktualitása miatt (2011-2012)! – Magyarországon ma igazán kedvező lehetne a helyzet az eszperantó mozgalom részére, mivel a jelenlegi Nemzeti Erőforrás Minisztérium oktatásért felelős jelen-

legi államtitkára igen kritikus hangot üt meg az általánosan elterjedt angol oktatása miatt. A kritika lényege tökéletesen megegyezik az eszperantisták alapgondolatával – csakhogy éppen ellenkező előjellel(!): az államtitkárasszony, aki francia-orosz szakos középiskolai tanárként végzett, azt a nézetet vallja a tárcával egyetemben, miszerint ***„Szerencsés, ha az első idegen nyelv nem az angol, didaktikai okból. Az angoltanulás kezdeti, nagyon gyors és látványos sikerei azt a tévképzetet kelthetik a tanulókban, hogy idegen nyelvet ilyen egyszerű tanulni. (...) Célszerű olyan nyelvet választani, amelynek strukturált nyelvtani rendszere egyértelműen leírható, és egyenletes megterhelést jelent a tanulása (például neolatin nyelvek).”***[(22)] Nem tudom, felismerhető-e a kontraszt: az angolnak éppen olyan strukturált nyelvtani rendszere van, mint bármely neolatin nyelvnek, és semmivel sem könnyebb azoknál – nem tudom, honnan szedhették a „***kezdeti, gyors sikerek***” tapasztatot, de feltételezem, hogy az angol morfológiai sajátosságait gondolhatják egyszerűnek. **Tipikus magyar gondolkodásmódra vall az, hogy a nyelvtant a ragozással és az alaktannal válik azonosíthatónak – és mivel az angol (túlnyomóan analizáló nyelvként) nem bővelkedik ezekben, így leírják egyszerű „domino-nyelvként”… elfeledkezve, hogy az alaktannal egyenrangú fontosságú a mondatstruktúra, és tkp. a mondatszerkesztésen keresztül lépnek ki a szavak a fogalmi korlátaik közül, és hozzák létre mondat-szinten a jelentést. Az angol ezen a szerveződési szinten válik „nehézzé”, különösen a gazdag morfológiával rendelkező és szabadabb mondatszerkesztési sajátosságokkal rendelkező anyanyelvűek számára.**

Nos, az eszperantisták szeme felcsillanhat, amikor meghallják a ***„strukturált és egyértelműen leírható nyelvtan”*** kifejezést, ám rögtön le is lohadhat a lelkesedésük, ha szembesülnek azzal a ténnyel, hogy ugyanezen vélemény másik részében az angolt – melyet ők általában „kaotikusan összevissza nyelvnek” írnak le – túlságosan is egyszerűnek tartják, és ráadásul még ezt az egyszerűséget vélik a későbbi nyelvtanulási motiváció erős csökkentőjének.

Talán ezért nem nagyon tapasztalni az eszperantisták felől nyílt színrelépést az eszperantó ügyében – ami részben érthető, részben fura: mert hát mindkét társaság alapvetően téveszmékre alapozottan hiszi a maga állásfoglalását helyesnek, és a téveszmék hitének talaja nemigen szokott a következetesen visszafogott érveléssel együtt járni.

Még egy gondolat a globális elterjedést tervezgető eszperantista mozgalom politikusokat megnyerni igyekvő ambícióiról – igen veszélyes vizekre evezhetnek, ha továbbra is hallgatólagosan az irigység hajtotta angol- és Amerika-ellenességet propagálók mellé állnak. Nem egy lelkes, pontosabban inkább fanatikusnak mondható Amerika-ellenes „szónoktól” lehet hallani olyan hangokat, hogy pl. emiatt áll az eszperantó mellé; és hasonlóképpen visszafelé is működik a dolog: amikor **az angol nyelv státuszát irigylő eszperantista előbb magát az angolt minősíti**[(23)] valamiféle „torz, primitív kultúr-borzadálynak”, majd ezután azonnal átviszi ezt az önérdekű ellenszenvet az angolokra, és az angol nyelv elterjedtségéért elsősorban „felelős” amerikaiakra. Sajnálatos módon ez a fajta lingvicista hajlam mindenkiben benne van, és az eszperantista mozgalom tagjai néha rá is játszanak erre, vagy „nagyvonalúan” figyelmen kívül hagyják – ami az eszperantó nyelv története szempontjából sem „illendő”, mivel ez esetben ugyanúgy viszonyulnak az angol nyelv beszélőihez, mint ahogyan a háborús időkben sokszor viszonyultak az eszperantóhoz, mivel sokszor földalatti mozgalmak titkos kommunikációs eszközének tekintették, és emiatt üldözték az eszperantistákat. Az ő akkori üldöztetésüknek ugyanúgy nem volt sem alapja, sem értelme, mint ahogyan az eszperantisták részéről hangoztatott **„nyelvi imperializmus és gyarmatosítás”**[(24)] vádjának az amerikaiakat és angolokat illetően.

***

„6.___Munkánk fontos része kell, hogy legyen a nemzetközi együttműködés. A tanintézmények és vállalkozások az eszperantó segítségével tarthatják a kapcsolatokat és működhetnek együtt. Az együttműködő általános- és középiskolák, ifjúsági szervezetek, főiskolák és egyetemek közötti eszperantó nyelvű kapcsolattartás előnyeit rendszeresen, hatékonyan kell bemutatnunk.

Újabb kakukktojás – a stratégiai terv azt célozza, hogy olyan eszközt fogadtassanak el a világ oktatási intézményeiben, ami megkönnyíti, és hatékonyabbá teszi a többi nyelv elsajátítását. Tehát egy eszközt akar elfogadtatni, hogy azzal más célok könnyebben elérhetőbbek legyenek. Ebben a pontban azonban már az eszperantó, mint cél lép elő. Felmerül a kérdés: ha az eszperantó olyan eszköz, mely minden másnál jobban megkönnyíti más nyelvek elsajátítását, akkor miért kell a különböző nyelvű intézmények és szervezetek kommunikációját ezen eszköz használata irányába terelni? Hiszen az együttműködő nemzetközi csoportok kényelmesen elsajátíthatnák a legfontosabb partnereik nyelvét, nemde? Ezekben az intézményekben így könnyűszerrel lehetne több különböző nyelven értő tolmács, stb.. Szóval ismét kibukkant **a nyilvánvaló cél: egyáltalán nem az eszperantón kívüli nyelvek elsajátításának az elősegítése a lényeg, hanem az, hogy az eszperantót önmaga fenntartása érdekében használják.** Röviden: **a munkacsoport szerint az intézményeknek azért kellene egymás között használnia az eszperantót, hogy használják az eszperantót. Az eszközből tehát megint csak célt kreáltak.**

***

„7.___Már vannak nemzetközileg használt tankönyvek és más eszközök. Közülük kell kiválasztania az Eszperantista Tanárok Nemzetközi Egyesülete tapasztalt tanárokból álló bizottságának a legmegfelelőbb, ajánlott taneszközöket.”

Ezen utolsó stratégiai pont semmivel sem problémásabb, mint az előzők. Van ugyanis egy olyan feloldhatatlan, és méghozzá a nemzetközi kommunikációt nagyon is érzékenyen érintő probléma, amit sem ezelőtt, sem ezután nem fognak tudni megoldani azok, akik kísérletet tennének az eszperantó nemzetközi használatra alkalmas tananyagának elkészítésére. A fenti pont ugyanis azt sugallja, hogy az eszperantó olyan értelemben is nemzetközi, hogy lehetséges találni olyan tananyagot, amit bárhol máshol, más nyelvi környezetben használni lehetne. A szomorú igazság az, hogy ilyen nincs, és nemigen lehet elképzelni, hogy legyen – mindez nem azt jelenti, hogy vannak olyan lelkes eszperantista tananyagszerkesztők, akik nemzetközi használatra szánják a tankönyveiket, stb.-ket, ez azonban még nem jelenti, hogy ezt meg is tudják valósítani.

No de mi lehet ez a feloldhatatlan, nemzetközi kommunikációt is érzékenyen érintő probléma, amit sem ezelőtt, sem ezután nem fognak tudni megoldani? A válaszban nem kell messzire menni, én magam is számtalanszor leírtam már: **nem lehetséges egységesen kezelni a különböző nyelvek frazeológiáját, határozói és egyéb vonzatrendszerét, a különféle nyelvi (lexikális) formák különböző nyelvi funkciókban történő használatát.** Mindenki jól tudja, hogy egy nyelv valódi megtanulása nem a kommunikációképes szókincs, és a kreatív nyelvtanhasználat elsajátításával fejeződik be, sőt – valójában ekkor kezdődik. Ekkor kezdődik ugyanis az adott nyelv frazeológiájában, kollokációiban, vonzatrendszerében való „megmerítkezés”, vagyis az, ami a nyelv valódi megtanulását jelenti; a nyelv azon részének elsajátítása, amely egyedivé, a többitől jól megkülönböztethetővé teszi. Ezzel már a kezdetek kezdetén szembesül a nyelvtanuló, és ahogy egyre jobban megismeri a nyelvet, egyre inkább ezek megismerése és használata veszi át a tanulása fő vonalát.

Ezen a ponton sajnos van létjogosultsága azoknak az eszperantóval szembeni ellenérveknek, miszerint az eszperantó „mesterséges és kultúra nélküli nyelv” – és éppen a fenti hiányosságai okán. Mindenki tudja, hogy egy igényes anyanyelvi beszélő stilisztikailag is tudatosan megformálja a mondanivalóját. Ha egy olyan kommunikációs segédeszközt használ ebben, ami sem frazeológiailag, sem kötött vonzatokkal, sem kollokációkkal nem akadályozza őt gondolatai kifejezésében, akkor természetesen ez nagymértékben megkönnyíti a dolgát – a hallgatósága, az olvasói, a befogadó közönsége megértését azonban nagyon megnehezíti! Az eszperantónak nincsenek meg a – mondhatni – kulturálisan kötött kifejezési sémái, így ezekre minden anyanyelvi beszélő a maga sémáit viszi át. Tulajdonképpen **minden eszperantista csak azt teszi, hogy az anyanyelve szavait kicseréli eszperantó szavakra, és a mondatszerkesztést a minimálisan megszabott szabályokkal módosítja. Ez ugyan remekül beválik, ha az illető olyanokkal kommunikál eszperantóul, akik az ő anyanyelvén beszélnek. Mindez azonban más anyanyelvűek irányában már nem működik.** Valójában nevetséges volt Zamenhof azon feltételezése, hogy egy eszperantó szókészlettel és minimális nyelvtani szabályrendszerrel megalkothat egy nyelvet. Ha ennyi elegendő lett volna, már akkor feleslegessé vált volna bármiféle erőfeszítése, hiszen ezen az alapon a nyelvtanulás semmi mást nem jelentene, csak szavak és nyelvtani szabályok ismeretének megszerzését. Figyelmen kívül hagyta azt az igen fontos tényt, hogy **amikor valaki nyelvet tanul, akkor egyszerre kettő, hangsúlyozom: kettő nyelv kifejezési sémáit hangolja össze – mert nyelvtanuláskor az ember az anyanyelvéhez tanulja meg az idegen nyelvet.** Így válik a tudása a két nyelv között egyfajta kommunikációs csatornává. Amikor azonban nem tesz mást, csak kicseréli az anyanyelve szavait az eszperantó szókészlet elemeire, akkor nem épít ki semmiféle csatornát, mivelhogy erre nincs lehetőség az eszperantó esetében.

Ezáltal az ún. *„**nemzetközileg használt tankönyvek**”* semmi mást nem tudnak, csupán az illető tanuló lexikális ismereteit bővíteni, a valódi kommunikációs csatornát azonban nem építi ki – mivel ahhoz egy másik nyelv kifejezési sémarendszere szükséges. **Az eszperantó tankönyvek így semmi másra nem jók, mint hogy az illető tankönyvíró saját anyanyelvének eszperantó lexikával kifejezett változatát tanítja meg**… és teszi ezt minden, különböző anyanyelvű eszperantó-tankönyv szerkesztő! Mivelhogy nem is tehetnének mást: egy angol anyanyelvű eszperantó tankönyvíró az angol nyelv vonzatrendszerét, frazeológiáját, kollokációit, stb. ülteti át eszperantóra, egy lengyel a lengyelét, egy magyar a magyarét, és így tovább. És ezáltal minden ilyen tankönyvből tanuló ezt is fogja elvárni más anyanyelvűektől. Ebből aztán az sül ki, hogy **aki eszperantóul beszél egy, az övétől eltérő anyanyelvű eszperantistával, akkor olyan érzése támad, mintha a másik nem beszélne helyesen, mivel az övétől teljesen eltérő határozói vonzatokat, szokatlan kollokációkat, értelmetlen szóképeket és szóösszetételeket használ. Hiába beszélnek mindketten eszperantóul, valójában mindkettő a maga anyanyelvén beszél, csak éppen eszperantó szavakkal!**

Nos, ezek után, felteszem, teljesen egyértelmű, hogy lehetetlenség nemzetközileg is használható tankönyveket készíteni eszperantó nyelven, mármint a nagyon alapvető, elemi kommunikációs szint felett! Aki azt állítja, hogy ilyen tananyag létezik, annak halvány fogalma sincs az interlingvisztika legelemibb tényeiről.

***

Remélem, az olvasóimban részint letisztultabb kép alakult ki a mai, modern eszperantó mozgalom aktuális törekvéseiről és módszereiről. Láthattuk, hogy mire képesek a mozgalom alap- és téveszméjének életben tartására és terjesztésére.

***

JEGYZETEK

[(1)]http://www.ipernity.com/home/45435
[(2)] https://www.oik.hu/monguz/index.jsp?from_page=details&page=details&dbname=database_goliat&bib1id=4&bib1field=0&term=1444520
[(3)] http://egalite.hu/strateg/strathu.htm
[(4)]http://hu.wikipedia.org/wiki/Dudich_Endre_%28geol%C3%B3gus%29
[(5)]https://www.facebook.com/leo.decooman
[(6)]http://en.wikipedia.org/wiki/Renato_Corsetti
[(7)]http://www.edukado.net/multlingvaj?l=hu
[(9)]a http://www.eszperanto.hu/magyar-eszperanto-weboldalak.htm oldalán: Mészáros István - www.egalite.fw.hu - EU Alkotmány, Dobbantó munkacsoport, Kalocsay, Baghy, versek, stb.
[(10)]http://www.magyarsakkszerzok.hu/nemeth_j.htm - 1976 júniusától a *Hungaro Vivo* eszperantó nyelvű lap sakkrovatának vezetője; EPME-elnök (=Eszperantista Pedagógusok Magyarországi Egyesülete)
[(11)]http://eo.wikipedia.org/wiki/Radojica_Petrovi%C4%87
[(12)]http://www.seanoriain.eu/index.htm
[(13)]http://www.edukado.net/biblioteko/panteono?iid=130
[(14)]http://www.springboard2languages.org/
[(15)]http://esperanto.org.uk/
[(16)]http://nol.hu/lap/mo/20120109-az_ufok_orszagaban
[(17)]http://oktpolcafe.hu/a-blogrol/#setenyi_janos
[(18)]http://vilagnyelv.tripod.com/Eszp-ny.htm
[(19)] http://www.akademio-de-esperanto.org/fundamento/universala_vortaro.html
[(20)]http://archive.org/stream/zurkritikderkn00bruguoft/zurkritikderkn00bruguoft_djvu.txt
[(21)]N.S. Trubetzkoy: Studies in General Linguistics and Language Structure: How should the sound system of an artifical international language be constructed? - http://books.google.hu/books/about/N_S_Trubetzkoy.html?id=M5w94-Yx1gAC&redir_esc=y
[(22)]http://hvg.hu/itthon/20110829_Hoffmann_angol_nyelv
[(23)]http://www.eszperanto.hu/egyeb/komparo.htm
[(24)]http://elteal.ieas-szeged.hu/wp-content/uploads/2010/03/MNYO_1997.pdf

* * * * * * * * * *

XV.

Hogyan nyomja el az eszperantó a nyelvi sokszínűséget?[1]

(Írta: **Christopher Culver**[2])

(Fordította: Brain Storming)

Globális eszperantó kritika – belülről: avagy, a „nyelvi diverzitás" eszperantista meséje

Amiért az eszperantó elnyomja a nyelvi sokszínűséget
Gondolatok az Eszperantó Mozgalom elhagyásával kapcsolatban

XV.1. Eszperantista előélet

Majdnem egy évtizeden keresztül, 1995-től 2005 elejéig az eszperantó nyelv beszélője voltam, vagyis annak a nyelvnek, amit a varsói származású L.L. Zamenhof 1887-ben mutatott, mint „nemzetközi nyelvet", és amit ma is aktívan használnak talán néhány tízezren. A nyelvben és a mozgalomban olyan mélységig vettem részt, hogy néhány évig szinte ingyenesen utazgathattam a nyelv segítségével, továbbá részt vettem az eszperantisták nemzetközi baráti társaságának életében, sőt, még dolgoztam is önkéntesként egy teljes éven át az Eszperantó Világszövetség központi hivatalában. Aztán 2005 januárjában mégis úgy határoztam, hogy teljesen magam mögött hagyom az eszperantót. Egyre inkább bosszantott az, ahogyan elnyomta a nyelvi sokszínűség ügyét, amely eléggé ironikus volt éppen attól a szervezettől, amely azt hangoztatja, hogy teljes erejével kiáll a világ nyelvei mellett.

XV.2. Ahogyan az eszperantó bemutatja önmagát

Az eszperantó gyökerei azon alapulnak, ahogyan L.L. Zamenhof a nyelvekről gondolkodott. Fiatalemberként Varsóban élt és nagyon zavarta az, hogy a város lakosságát négy, egymással igencsak nehezen megférő közösség (a zsidók, németek, oroszok és lengyelek) lakta, és amelyek mind a maguk anyanyelvét használták. Reményei szerint az eszperantó olyan közös érintkezési alapot teremtett volna az eltérő anyanyelvű közösségek között, hogy az majd elfedi a nemzeti ellentéteket.

A legnagyobb nemzetközi eszperantó szervezet a hollandiai, rotterdami székhelyű Eszperantó Világszövetség (**World Esperanto Association, röviden UEA)**[3]**,** ahol a mozgalom lobbi ereje is összpontosul. Az elmúlt néhány évtizedben, az Eszperantó Világszövetség különböző nemzetközi testületekben képviseltette önmagát, úgy mint a nyelvi jogok védője és a nyelvi sokszínűség támogatója. Még az ENSZ-szel és az UNESCO-val is hivatalos kapcsolatot élveznek. Az UEA képviselői gyakran jelennek meg ezeknek a szervezeteknek a találkozóin – pl. 2005 márciusában is, amikor az UEA elnöke, Renato Corsetti és Andy Künzli aktivista részt vett az ENSZ Emberi Jogok Bizottságának rendes évi ülésén.

A **Prágai Nyilatkozat**[4], amit az 1996-os, Prágában tartott Eszperantó Világkongresszus adott ki, határozottan kijelenti, hogy az eszperantisták a nyelvi sokszínűséget támogatják. A nyilatkozat negyedik pontja a „soknyelvűségről" szól, míg az ötödik a „nyelvi jogokról", a hatodik pedig a „nyelvi sokszínűségről". Megjelenése óta a Nyilatkozatot gyakran úgy idéz-

ték, mint amelynek célkitűzéseivel és elveivel minden eszperantista egyetért és erőfeszítéseiben osztozik.

A nemzeti nyelv védelme fontos, mert a kultúra erősen kötődik a nyelvhez és attól elválaszthatatlan. A nyelv az emberi sokoldalúság végső kifejeződése. Az, hogy kihalófélben lévő nyelvek támogatása és hogy a nyelvi jogok témáját a nyilvánosság szeme előtt tartsuk, igazán dicsérendő törekvések. Az ember úgy gondolhatná ezek után, hogy az eszperantó mozgalom és az UEA igazán értékes szolgálatot nyújt ennek a témának.

XV.3. Az eszperantó valódi arca

Azonban a nyelvvédelemmel kapcsolatos aggodalmak, melyek olyannyira erősen fejeződnek ki a lobbizás terén, valójában teljes mértékben mellőzött téma a mozgalmon belül. Pontosabban, az eszperantó mozgalom már a létezése legelejétől kezdve teljesen érdektelenül kezeli a sokszínűség védelmét. Fontos megjegyezni, hogy maga Zamenhof sem fogadta el a nyelvi diverzitás gondolatát, és ehelyett inkább igyekezett egy egyszerű nyelvet felkínálni a nemzetközi kapcsolattartás és – ahogy ő képzelte – a béke eszközéül. Az eszperantó történetének ebben a korai szakaszában a nemzeti nyelvek nem a sokszínűség vagy a megvédendő értékek kifejeződései voltak, hanem sokkal inkább leküzdendő akadályok. És azóta nem sok minden változott.

De térjünk vissza a Prágai Nyilatkozathoz és vizsgáljuk meg a 4-es pontot, mely a többnyelvűségről szól:

„E közösség minden tagja felvállalta, hogy legalább egy nyelvet a beszédképesség szintjén megtanul. … Nézetünk szerint minden nyelv beszélőjének – legyen ez a nyelv kicsi vagy nagy – rendelkeznie kell azzal a reális lehetőséggel, hogy magas kommunikációs szinten elsajátítson egy második nyelvet.”

Az az egy idegen nyelv, melyre a Nyilatkozat utal, természetesen az eszperantó. Ahelyett, hogy azt hangsúlyoznák, hogy egy nemzeti nyelv megtanulására van szükség, mellyel így a veszélyeztetett helyi kultúrák értékét jelenítenék meg, az eszperantó mozgalom úgy véli, hogy az ő saját mesterséges alkotásuk az az egyetlen, értelmes választható alternatíva, ami a második nyelv ismeretének igényét kielégítheti. Továbbá, a megfogalmazásból úgy tűnik, hogy elfogadják az anyanyelven kívül elsajátított nyelv minimum szinten való ismeretét, és nem támogatják a nyelvek élethosszon keresztül való folyamatos oktatását és tanulását a nyelvi sokszínűség megértése érdekében.

A Prágai Nyilatkozat hatodik pontjában egy szembeszökő kijelentést láthatunk a nyelvi sokszínűségről:

„Nyelvi sokszínűség

(…) az eszperantó közösség számára a nyelvi sokszínűség a gazdaság állandó és nélkülözhetetlen forrása. Következésképpen: minden nyelv, akárcsak az élővilág valamennyi faja, már önmagában is értéket jelent, és méltó rá, hogy védelemben és támogatásban részesüljön.”

Mégis, ez a cél ellenkezik az ötödik ponttal, amely a nyelvi jogokról szól:

„(…) Az eszperantó közösségben a nagy és kicsiny, a hivatalosan használt és nem használt nyelvek beszélői semleges területen találkoznak, annak köszönhetően, hogy mindegyikük törekszik a kompromisszumra. (…)”

Az eszperantisták olyannyira figyelembe veszik az egyenlőséget a kommunikációban, hogy a mozgalom az eszperantó használatát kötelezővé tette, és nem hagyott benne helyet a nemzeti nyelveknek. A nyelvi sokszínűségnek nincs jelenlévő valósága, ha a nyelv használata a saját kis közösségére korlátozódik és nincs benne kölcsönös kulturális mozgás. Azon buzgólkodásban, hogy két beszélőt (bármilyen elérhetetlen) „közös szintre” hozza, az eszperantó mozgalom tulajdonképpen éppen azt a változatosságot és soknyelvűséget rombolja le, melyet elmondása szerint támogatni volna hivatott. Tapasztalatom szerint, az eszperantisták számára az az elképzelés, mely szerint két ember egyenlővé válik az eszperantó használata által, sokkal vonzóbb és üdvösebb, mint a nemzeti nyelvek burjánzó sokasága.

Ahhoz képest, hogy az UEA egy olyan szervezetnek nevezi magát, mely megvédi a nyelvi jogokat, feltűnően csendben marad az éppen aktuális nyelvi elnyomással kapcsolatos esetekben. Például, miközben én ezt leírom, az oroszországi **Mari Köztársaságban**[(5)] a marik nyelv támogatói óriási akadályokkal, bántalmazásokkal és a munkájuk és megélhetésük elvesztésével kell, hogy szembesüljenek. Mégis, az UEA részéről semmiféle elmarasztalás nem jelent meg ez ellen, és semmiféle saját anyanyelvhasználatot tiltó jogsértéssel kapcsolatban sem. Úgy tűnik, hogy az egyetlen „igazságtalanság”, ami ellen az UEA hajlandó fellépni – legalábbis ez szűrhető le az elnöke, Renato Corsetti nyilatkozataiból – az az, hogy az angolt idegen nyelvként oktassák.

Ahhoz azonban, hogy valóban megértsük, hogy mit jelent az eszperantó használata és terjesztése a nyelvi sokszínűség számára, alaposabban szemügyre kell, hogy vegyük magukat a beszélőit. Ahelyett, hogy a köreikben védenék az anyanyelveket, a mozgalom hívei rendszerint inkább igyekeznek kiszorítani azokat. Valahányszor két eszperantista találkozik, eszperantóul kellene beszélniük egymással, tökéletesen figyelmen kívül hagyva egymás anyanyelvét. Az eszperantóhoz való hűségnek felül kellene írnia a más kultúrák iránti kíváncsiságot is. Nyilvánvaló, hogy ez a gondolat, ha tömegesen alkalmazzák, nem összebékíthető a nyelvi diverzitás sokat hangoztatott eszméjével.

Valójában, az eszperantó olyan mértékben kötelező jellegű, hogy ha két eszperantista találkozik, még akkor is elvárják tőlük, hogy eszperantóul beszéljenek egymással, még akkor is, ha azonos az anyanyelvük. Azt, amikor valaki a saját anyanyelvén beszél egy vele azonos anyanyelvű eszperantistával, az eszperantisták egy saját kifejezéssel „krokodilado”-nak, vagyis kb. „krokodilkodásnak” nevezik, és egyike a legnagyobb tabuknak az eszperantó mozgalom berkeiben, és általában heves rosszallás szokta kísérni a tagok részéről az azt megsértő felé.

Felmerülhet az az érv, hogy az emberek az eszperantó gyakorlásának a kedvéért mennek el a kongresszusokra, és így nem odaillő dolog lenne ott más nyelveken beszélni. Az első válasz erre az lehet – feltéve, hogy megértik egymást –, hogy soha nem értelmetlenség két ember számára az, hogy egyikük vagy másikuk anyanyelvét figyelembe vegyék, mert ha nem ezt tennék, akkor így kizárnák a valódi kulturális cserét. A másik válasz az, hogy az eszperantistáktól azt várják el, hogy ezt a viselkedést ne csak az eszperantó kongresszusokon gyakorolják, mivelhogy sok eszperantista úgy tekint a kongresszusokra, mint ideális nyelvi környezetre. Számos alkalommal hallottam eszperantistákat úgy beszélni, hogy mennyire szeretnék, ha az egész világ olyan lenne, mint egy eszperantó konferencia! A kongresszusok normái,

beleértve azt a cenzúrát is, ami kirekeszt bármilyen nyelvet, ami nem eszperantó, mintát szolgáltathatnak számunkra a nemzetközi kommunikációval kapcsolatban, éppen úgy, mint a két olyan ember közötti nemzetközi kontextusban zajló kommunikációra is, ahol a résztvevők anyanyelve ugyanaz.

Végül, az eszperantó mozgalom kommunikációban követelt egyenlősége eléggé nevetséges, mivel a mozgalom magva olyan tökéletes folyékonysággal és szabálykövetéssel beszélő eszperantistából áll, akiknek a beszéde maga is kihívást jelent az új, vagy „hétköznapi" eszperantisták számára. Alkalmanként olyan mértékű egyenlőtlenséget láttam a folyékonyság és dialektus terén két eszperantista között, hogy ők is inkább egy nemzeti nyelvre váltottak át és így sokkal könnyebben értették meg egymást. Nem csak a nyelvi sokszínűséget rendelik alá az egyenlőség elvének, hanem maga a célul kitűzött egyenlőség is a végsőkig figyelmen kívül hagyott szempont marad.

XV.4. A kongresszusok, mint elfecsérelt lehetőségek

Az eszperantó kongresszusokat gyakran úgy mutatják be, mint ideális módot arra, hogy egy idegen országba ellátogatva megismerkedjünk annak kultúrájával. Azonban, mivel a kongresszusok tökéletesen el vannak szigetelve a helyileg beszélt nyelvektől, így azok résztvevői semmiféle valódi kontaktusba nem kerülnek a vendégül látó vidék kultúrájával.

Egy olyan turista, aki ellátogat egy idegen nemzet hazájába és pl. csak nemzetközi éttermláncok éttermeiben eszik, és így fogalma sincs a helyi konyháról, az érthetően erősen csökkenti a helyi kultúrával kapcsolatos tapasztalatait. Mégis, az eszperantó mozgalom úgy véli, hogy a turisták valódi, interkulturális élményeket szerezhetnek, ha egy helyileg idegen, mesterségesen szerkesztett nyelven beszélnek és a helyi nyelveknek semmiféle figyelmet nem szentelnek.

2001-ben a **TEJO**[(6)], az UEA ifjúsági szekciója rövid kampányt indított, hogy ezzel bátorítsa a **„nyelvi fesztiválok"**[(7)] szervezetét a nagyvárosi és a regionális rendezvényekre. Ezek olyan rendezvények, amelyeken az emberek sokféle nyelvnek vannak kitéve egyszerre és ahol bemutathatják a saját anyanyelvüket – vagyis egy nagyon is nemes eszmét hirdetnek. A 2001-ben Strasbourg-ban tartott Nemzetközi Ifjúsági Eszperantó Kongresszus ideje alatt ez a nyelvi fesztivál a program része volt és a kongresszus minden résztvevőjét arra buzdították, hogy látogassák. Ezt a kísérletet azonban nem ismételték meg, és az eszperantó közösség az azt követő években is csekély érdeklődést mutatott arra, hogy tagjaikat a nyelvi sokszínűség irányában mozgósítsák.

Amíg az eszperantó kongresszusok teljes mértékben nem a vendéglátó ország kultúrájára és ezt a kultúrát képviselő résztvevőkre koncentrálnak, megkívánva minden résztvevőtől, hogy ismerkedjenek meg ezekkel közelebbről, és hogy az eszperantó használatát (csak kiegészítő, alkalmi és hasznos segédletként) csak végső esetre alkalmazzák, az eszperantó kongresszusok továbbra is csak elnyomni fogják a nyelvi sokszínűség ügyét.

XV.5. A közforrások elfecsérlése

Az eszperantó mozgalom tevékenysége valójában nem áll másból, mint pénzforrásokért való lobbizásból. Az UEA ifjúsági szekciója, a TEJO évente több ezer eurót kap az Európai Bizottságtól olyan projektekre, melyek a nyelvi sokszínűség már vázolt elnyomását propagálják. A TEJO ezeket a pénzügyi támogatásokat arra használja, hogy olyan témákban szerveznek

bárgyú és semmitmondó szemináriumokat, mint pl. „project-menedzsment” vagy „fiatalok együttműködése”. A 2001-ben szervezetett egyszeri szemináriumként tartott nyelvi fesztiváltól (ami a TEJO-t népszerűsítő rövid kampány volt), mint kivételtől eltekintve, nem jut eszembe egyetlen olyan szeminárium sem, ahol a pénzügyi támogatást valóban a nyelvi sokszínűség fenntartására és propagálására fordították volna. Valójában, gyakran felmerülő kritika ezekkel a szemináriumokkal kapcsolatban az, hogy csekély hatásuk mellett kiérlelik az aktivisták egy olyan új generációját, akik még ezeknél is jelentéktelenebb szemináriumokat fognak majd tartatni.

Az eszperantó nem egy ártalmatlan hobbi, amit lelkes amatőrök művelnek a szabadidejükben, hanem mélyen beásta már magát a közintézményekbe. Ám a mozgalom eszményeinek következményei egyáltalán nem kívánatosak annak a közösségnek (ti. kis nyelvek beszélői) a számára, amelyet ezek az intézmények szolgálnak.

XV.6. Jobb mint az angol?

Az eszperantisták gyakran mondogatják, hogy fellépnek az angol világot felölelő hegemóniája ellen, ám az teljesen világos, hogy az eszperantó olyan szigorúsággal építi a saját hegemóniáját, amihez képest az angol nyelv vonzóbb vagy kívánatosabb alternatíva. Nemzetközi szinten sokkal nagyobb érdeklődést láttam a más nyelvek tanulását és gyakorlását illetően az angol nyelvet használók körében, mint az eszperantisták között.

A közelmúltban Spanyolországban jártam, és lehetőségem volt megfigyelni egy páneurópai szemináriumot, ami a fiatalokról és a globalizációról szólt. Míg a csoport közvetítőnyelve az angol volt, a beszélgetésekben a résztvevők gyakran váltottak át egyikük-másikuk anyanyelvére. Például, az egyik francia fiatalember angolul üdvözölt egy másikat, de amikor kiderült, hogy a beszélgetőpartnere Olaszországból jött, átváltott az olasz nyelvre. Ez a fajta kommunikációs magatartás nem találna helyeslésre az eszperantisták között. Bármennyire is ironikusan hangzik, de jelen helyzetben éppen az angol az, ami a semleges megoldást nyújtja. Gyakran láthatjuk azt, hogy sok országban az angol a legbiztosabb választás a nemzetközi kommunikációra a fiatalok között számos országban, de könnyen belátható, hogy erre a szerepre bármely másik nyelv éppen úgy alkalmas lehet. Az eszperantó mozgalomban azonban ideológiailag ragaszkodnak az eszperantó használatához még akkor is, ha erre egy másik, kulturálisan sokkal gazdagabb lehetőség is adódna.

Az eszperantó ugyanúgy beszivárog a használóinak az anyanyelvi szóhasználatába, mint amivel az angolt igen gyakran támadják. **Ziko Marcus Sikosek az Esperanto sen mitoj (= „Eszperantó mítoszok nélkül”, Antwerp: Flandra Esperanto-Ligo, 1999)[(8)]** című könyvében bemutat egy hipotetikus német alapnyelvű beszélgetést egy helyi munkacsoportban előforduló, az eszperantóval abszurd módon keveredett beszédmóddal, ami jó példa arra, amivel majdnem minden eszperantista találkozott már. Az ember azonnal láthatja azt a szörnyű hatást, amit az eszperantó okoz: (a szövegben az eszperantó elemeket aláhúzással jelöltem – a ford.)

*Da hat ein **estrarano** von TEJO geschrieben, daß er einen **kontribuo** für den **internacia** **vespero** oder das **distra programo** hat. Gibt's dafür 'n **rabato**? Sein **aliĝilo** und die **antaŭpago** haben wir. Dann beträge seine **kotizo** als **memzorganto** und B-**landano** noch 50 Mark.*
(Sikosek 1999: 166)

XV.7. Alternatívák

Vannak módok arra, hogy érdemben javíthassunk a nemzeti nyelvek sorsán, és élvezzük azokat az előnyöket, amiket az eszperantó – állítása szerint – nyújtani tud, anélkül, hogy bele kellene merülnünk az eszperantó mozgalomba.

Ahelyett, hogy az Eszperantó Világszövetség kétszínű munkálkodását támogatnánk, olyan más szervezetek felé kell figyelmet fordítanunk, melyeket valóban a nyelvek védelme érdekel, mint pl. az **ONZE TAAL Hollandiában**[(9)], vagy a **MAFUN (Youth Association of Finno-Ugric Peoples = Fiatalok a Finnugor Népekért)**[(10)] mely Finnországban, Észtországban, Magyarországon és Oroszországban működik.

Az eszperantó kongresszusok vidám nemzetközi események, de pontosan ugyanezt a légkört találhatjuk meg a nyári nyelvi kurzusokon. Ahelyett tehát, hogy a nyarat az eszperantisták között töltenénk, ahol a mesterségesen szerkesztett nyelvüket kellene tanulnunk és nem pedig a nemzeti kultúrával törődnünk, inkább iratkozzunk be egy veszélyeztetett kisebbségi nyelv kurzusára, ahol tudatosan is segíthetünk megvédeni és megőrizni az adott kultúra értékeit, miközben élvezhetjük a turisták szokásos örömeit.

Ha te az egyik Európa Tanács egyik országának polgára vagy, akkor írhatsz a képviselődnek egy olyan levelet, melyben kifejezed a tiltakozásod, hogy az Európa Tanács pénzügyi forrásait az Eszperantó Világszövetség ifjúsági tagozata támogatására fordítsák, mely az égvilágon semmit sem tesz az európai nyelvi sokszínűség valódi megőrzése érdekében. Tiltakozz az ellen, hogy az UEA a nemzetközi tárgyalásokon és találkozókon képviseltesse magát. Az eszperantisták által hangoztatott célokat számon kellene végre kérni rajtuk, és hivatalosan meg kellene azokat cáfolni, hogy a kormányok végre produktív kezdeményezéseket indíthassanak a polgáraikért.

Az eszperantóról tehát világosan megállapítható, hogy káros hatással van a nyelvi sokszínűségre. Remélem, hogy a közvélemény jobban megérti majd a nemzeti nyelvek védelmének sürgető szükségét, és megérti, hogy az eszperantó nemcsak hogy semmiféle eredményt nem tud felmutatni az ez irányú céljait illetően, hanem valójában önmaga is fenyegetést jelent a nyelvek sokszínű spektrumára.

***

JEGYZETEK

(1) http://www.christopherculver.com/writings/esperanto.html
(2) http://www.christopherculver.com/about
(3) http://uea.org/index.html
(4) http://www.eszperanto.hu/prago.htm
(5) http://hu.wikipedia.org/wiki/Marif%C3%B6ld
(6) http://en.wikipedia.org/wiki/TEJO
(7) http://en.wikipedia.org/wiki/Language_festival
(8) http://jimhenry.conlang.org/esp/esperanto-sen-mitoj.htm
(9) http://nl.wikipedia.org/wiki/Onze_Taal
(10) http://fi.wikipedia.org/wiki/MAFUN

* * * * * * * * * *

XVI.

Az eszperantó kritikája[1] (a Wikipédián)

(Fordította: Brain Storming)

Az eszperantót a **nemzetközi kommunikáció** céljára alkották, pontosabban **univerzális második nyelvnek**. A megjelenése óta színen van a vita afölött, hogy vajon lehetséges-e az eszperantó számára, hogy megszerezze ezt a pozíciót, és hogy vajon elősegítené-e a nemzetközi kommunikációt, ha mégis megszerezné.

XVI.1. MIÉRT AZ ESZPERANTÓ?

Kezdetben az eszperantisták egyik legfőbb érve az volt az eszperantó tanulása amellett, hogy nincs olyan etnikus nyelv, amely a világ nemzetközi nyelveként elfogadást nyerne a többi etnikus nyelv beszélőinek szembenállása miatt. Ennélfogva a világnak egy olyan etnikusan semleges nyelvet kellene elfogadnia, amilyen az eszperantó, amennyiben hatékony eszköznek bizonyul a nemzetközi kommunikáció céljára.
A 20. század második felében, az angol nyelv nemzetközi kommunikációban betöltött közvetítőnyelvi szerepének széleskörű elfogadása következtében ezt az érvet mások váltották fel. Az eszperantisták 2-3 dolgot hangsúlyoznak:

XVI.2. „KÖNNYEBB TANULNI”

Az eszperantót úgy tervezték, hogy könnyebb legyen megtanulni, mint bármely más etnikus vagy nemzeti nyelvet. Az alaktan szabályos (vagyis nincsenek rendhagyó igék és főnevek), a helyesírás fonematikus (minden egyes betűnek egy hang felel meg), és a szókincs, amely a latin és germán nyelveken alapszik, felismerhető bárkinek, aki már ismeri ezen nyelvek bármelyikét, amelyek beszélői a világ iskolázott népességének nagyobb részét kiteszik. Emellett még az eszperantóban olyan szabályos és produktív képzőrendszer van, amellyel új szavakat lehet alkotni, így csak töredékét kell megtanulni azoknak a szótöveknek, amelyekre bármely más etnikus nyelvben szükség van az azonos szintű kommunikációhoz, és így a használói biztosabbak lehetnek abban, hogy a nyelvhasználatuk helyes. **Claude Piron, svájci pszichológus**[2] például, annak ellenére, hogy az ENSZ-nél, mint angol-francia fordítóként dolgozott, sokkal magabiztosabban használta az eszperantót, mint az angolt, és ő maga ezt a nyelv jobban hozzáférhető természetének tulajdonította.

XVI.3. „SEMLEGESSÉG”

Az eszperantisták úgy hiszik, hogy az eszperantó semlegesebb közvetítőeszköz a nemzetközi kommunikációban, mint az angol, vagy bármely más nemzeti nyelv. Feltételezik, hogy egy nemzetközi nyelv mindenkinek meg kellene, hogy feleljen, hogy így az emberek egyenrangú partnerekként érintkezhessenek.
Gyakran rámutatnak arra, hogy az eszperantó nem igazán semleges nyelv, mivel bizonyos nyelvek beszélőinek könnyebb megtanulnia, mint másoknak.

XVI.4. „NYELVI VÁLTOZATOSSÁG”

A nemzetközi kommunikáció jelenlegi rendszere veszélyezteti a nyelvi diverzitást (változatosságot). Sok kisebbségi nyelv beszélője lehet, hogy már nem tudja átadni az anyanyelvét a következő generációnak, amely előnyben részesíti azt, hogy a gyermekeik egy szélesebb körben használt nyelvet tanuljanak, mintsem anyanyelvüket. Nemcsak az angol, hanem a mandarin, a francia, a spanyol, a portugál, a maláji, a hausa, a szuahéli, a hindi, a nepáli, az orosz és más nyelvek is folyamatosan lépnek kisebbségi nyelvek helyébe azokon a területeken, ahol befolyással bírnak. Maga az angol is egyre inkább átveszi a vezető szerepet a diplomáciában és a tudományban olyan széles körben elterjedt nyelvekkel szemben, mint a német és a francia.
Sok eszperantista úgy hiszi, hogy ha az eszperantót széles körben úgy használnák, mint a nemzetközi kommunikáció hozzáférhetőbb eszközét, a folyamatos/törésmentes kommunikációra való képesség elérésének nyomása sokkal kisebb lenne, és a nyelvi változatosság is sokkal könnyebben megóvható lenne.

***

XVI.5. AZ ESZPERANTÓ KULTÚRA HIÁNYÁRÓL

…míg az angol anyanyelvű szerzők eszperantó munkáit könnyen le lehet fordítani angolra, addig a lengyel anyanyelvű szerzők eszperantó munkáinak angolra fordítása már sokkalta nehezebbnek bizonyul. …

Erre a kritikai pontra azok hívták fel a figyelmet, akik azért akarnak egy idegen nyelvet megtanulni, hogy részesei lehessenek, vagy betekintést kaphassanak egy másik kultúrába. Néhány eszperantista fenntartja azt az álláspontot, hogy az eszperantó nyelvnek nemzetközi kultúrája van, amit nevezhetünk interkultúrának is, melyet az elmúlt évszázadban alakítottak ki. Ebben többek között jelentős, eredetiben eszperantó nyelven írt irodalmat is tartalmaz, ami azt hivatott igazolni, hogy az eszperantó közösségének létezik közös háttere – amely ugyanolyan megkülönböztető jegyekkel bír, mint bármely más kulturális közösség. A kritikusok vitatják ezt, mondván, hogy az ilyen jelenségek felületesek és nem összegződnek valódi kultúrává; az eszperantistáknak nincs olyan természetből adódó, összegző koncepciója a világról, mint amilyen például a franciáknak, és a japánoknak van.
Sok eszperantista számára azonban pontosan ez a lényeg. Az eszperantót eredetileg egy etnikailag semleges segédnyelvnek szánták. A természetszerűleg adott kultúra hiánya az egyik dolog, ami az eszperantót sokkal könnyebben megtanulhatóvá és használhatóvá teszi a többi nyelvhez képest: az olyan etnikus nyelvekben, mint pl. az angol vagy a kínai, a nyelvtanulónak számtalan önkényes kifejezést kell megtanulnia. Nem elég, hogy meg kell tanulni a nyelvtant és a szókincset; sok nyelvtanilag kifogástalan kifejezés elfogadhatatlan, mivel az emberek egyszerűen nem beszélnek azzal a „steril” stílussal. Az eszperantóban az ilyen megfontolások sokkal kevésbé fontosak. Az emberek azt mondják, amit az anyanyelvükön mondanának, vagy pedig azt, amit az adott pillanat megkövetel, és a más anyanyelvi háttérrel rendelkező eszperantisták nem valószínű, hogy észreveszik a különbséget. **Don Harlow**[(3)] megjegyezte azt, hogy a nyelvi háttérből eredő különbségek csak akkor válnak nyilvánvalóvá, amikor egy etnikus nyelvre fordítanak: az angol és lengyel szerzők által írt eszperantó nyelvű novellák például egyaránt könnyen olvashatók mind az angol, mint a lengyel anyanyelvű olvasók számára. Azonban, míg az angol anyanyelvű szerzők eszperantó munkáit könnyen le lehet fordítani angolra, addig a lengyel anyanyelvű szerzők eszperantó munkáinak angolra fordítása már sokkalta nehezebbnek bizonyul, és természetesen vice versa, amikor eszperantóról lengyelre fordítják őket. Vagyis, az eszperantó sokkal könnyen alkalmazkodik bármely nyelvhez, mint ahogyan azok alkalmazkodnak egymáshoz, és ez részben annak tudható be, hogy nem létezik kulturális kötöttség benne.

XVI.6. AZ ESZPERANTÓ SEMLEGESSÉGÉRŐL

… az eszperantó csupán csak egy európai keveréknyelvet beszélő csoporttal pótolja ki az angolul beszélőket – ezzel is tovább növelve az európaiak nyelvi előnyeit. …

Ahogy korábban említésre került, az eszperantisták gyakran azzal érvelnek az eszperantó mellett, hogy az egy etnikailag semleges kommunikációs eszköz. Gyakran megvádolják azonban azzal, hogy **eurocentrikus**. Ezt a leggyakrabban **a szókincsre utalva** említik meg, de mindez **érvényes az írásmódra, a fonológiájára, a szemantikájára is**, amely mind nagyon is európai. A nyelvtan is meglehetősen európai jellegű, bár másokkal egyetemben Claude Piron is vitatja, hogy a származtatási rendszere nem jellemzően európai, a ragozási rendszere azonban az. **A szókincs például körülbelül kétharmad részben latin, egyharmad részben germán eredetű; a szintaxis latinos; a fonológia és a szemantika szláv.** A kritikusok úgy érvelnek, hogy egy igazán semleges nyelvnek a szókincsét a nyelvek sokkal szélesebb skálájából kellene összeszedni, azért hogy egyik nyelv beszélőinek se lehessen semmiféle előnye a többivel szemben. Bár a világ több ezer nyelvéből származó, valóban reprezentatív szókincs nem valószínű, hogy működne, az olyan nyelvekből való származtatás, mint pl. a latin, szemita, indiai, bantu és kínai, a többség számára igazságosabb összetétel lenne, mint az eszperantó meglevő összetétele, mivel az indiai és kínai népesség alkotja a világ lakosságának kb. 40%-át.
Erre két általános ellenérv létezik: az egyik annak a beismerése, hogy **az eszperantó nem semleges** abban az értelemben, hogy mindenki egyenlő erőfeszítés árán tudja megtanulni, de mindenképpen igazságosabb megoldás, mint a jelenlegi rendszer, mivel mindenki tesz egy lépést a közös alapállás irányába, még ha ez a lépés nem azonos nagyságú mindenki számára. A kritikusok erre azt mondják, hogy az említett szükséges lépés mértéke aránytalanul eltér, és hogy az eszperantó csupán csak egy európai keveréknyelvet beszélő csoporttal pótolja ki az angolul beszélőket – ezzel is tovább növelve az európaiak nyelvi előnyeit.
Egy másik válasz az, hogy **hasonlóságokat mutatnak be az eszperantó és a nem-európai nyelvek között.** Elsősorban az eszperantó agglutináló jellegű alaktanát szokták említeni akkor, amikor a nyelvtanát sok nem-indoeurópai nyelvhez közelinek tartják, olyanokhoz, mint a török vagy a bantu. Azonban **az eszperantó ragozási rendszere éppen az olyan erősen ragozó nyelvek szabályosabb változata, mint például a német, és ezzel számos olyan probléma megmarad az eszperantóban, ami az európai nyelvekben létezik.**
Van azonban egy sokkal lényegesebb ellenérv, **legalábbis ami a szókincset és az írásmódot illeti.** Figyelemre méltó, hogy **Zamenhof**, annak ellenére, hogy **lelkes támogatója volt az orosz nyelvnek és jól ismerte a hébert is, gyakorlatilag nincs sem szláv, sem sémi szókincs az eszperantóban. Úgy hitte**, hogy míg ezeket a nyelveket is felhasználva ugyan segíthetné az Orosz Birodalomban és a Közel-Keleten élőket, addig **az eszperantó hozzáférhetőségét erősen akadályozná a világ többi része számára.** Másrészt, **a latin és germán nyelveket szerte a világon tanulják/tanítják az iskolákban, így a szókincsük a többség számára a lehető legkönnyebbé teszi az eszperantó megtanulását a lehető legtöbb ember számára, a lehető legtöbb országban.** Ugyanaz az elgondolás érvényes arra is, hogy ne vegyenek át szavakat más nyelvekből: Míg a legtöbb iskolázott ember, aki bantu, indiai, és kínai nyelveket beszél, általában intenzívebben tanulja a latin és germán nyelveket az iskolákban, mielőtt még találkoznának az eszperantóval – **a fordítottja nem szokott előfordulni**. Annak ellenére, hogy az eszperantó „univerzális” szókincset tartalmaz, a tanuló így is csak egy kis részét fogja ismerősnek találni, és a túlnyomó részét teljesen ismeretlennek, ami ellentmond az univerzalitás és a könnyebb felismerhetőség előnyének; míg egy latin-germán szókincs az eszperantó lexikájának nagy részét világszerte ismerőssé teszi a művelt emberek számára. **Zamenhof elsődleges szempontja az elsajátítás egyszerűsége volt, semmint az elméletileg megvalósítható egyenlőség.**

Ez a megközelítés vezet ahhoz az ellenkező kritikához, miszerint **az eszperantó nem eléggé európai, vagy legalábbis nem eléggé nyugat-európai.** Például, a szabályos alaktan és a toldalékolás kiterjedt használata a szóképzésben a kis számú szótőből lehet, hogy könnyebbé teszi a nyelv megtanulását a nem-európaiaknak, de éppen ez nehezíti meg az európaiaknak akik, megtanulva a latin szótöveket, arra számítanak majd, hogy egyszerűbben fogják őket kezelni. Egy ilyen példa a „**kormány**(**zat**)" értelemben használt „**registaro**" szó. Ezt általában a „**regi**" igéből származtatják, melynek jelentése „**szabályozni**", és így egyszerűbb megtanulni a nem-európaiaknak, mint memorizálni egy új szótövet, azonban első látásra zavarba hozza az európai nyelveket beszélőket.
Az **írásmódot** hasonlóképpen szokás megvédeni. **A latin abc a legelterjedtebb a világon, és senki sem tudna ennél univerzálisabbat javasolni.** A legalapvetőbb panasz az írásmóddal kapcsolatban természetesen nem a latin abc választását, hanem **a mellékjeles karaktereket** érinti, ami az eszperantó sajátossága. Az írásmód emellett még, a szabályosság érdekében eltekint a nyugat-európai szavak eredeti helyesírásától, például a -kv- (eredetileg -kw-) alakot használja a latin eredetű szavak -qu- összetétele helyett; mindez persze csak kisebb vitákat szokott okozni.
A **ragozásközpontú alaktannal szembeni kritikákat már nehezebb kivédeni**. A különböző **igeidős alakok** kötelező használatát például szükségtelen bonyolításnak tekintik az olyan nyelvek beszélőit tekintve, mint a kínai, amely a nyelvtanilag kifejezett igeidőket mellőzi. **Bár az esetrendszer rugalmas szórendet tesz lehetővé, azt is, és a melléknévi egyeztetést is széles körben elítélik. A mondattanban azonban van némi rugalmasság**. Például, a dolgok jellemzésére használt, az európai nyelvekben használatos létige (eszperantóban „**esti**") + melléknév szerkezetet fokozatosan kezdi felváltani a kelet-ázsiai típusú igei szerkezet, így egyre megszokottabb az, hogy az „ő jól van" kifejezésére a „li sanas" formát használják a „li estas sana" helyett.

XVI.7. AZ ESZPERANTÓ MESTERSÉGESSÉGÉRŐL

A kritikusok szerint azzal, hogy az eszperantó világnyelvként mégsem lenne semleges, legalább azt a célt kellene kitűznie, hogy Európa közös nyelve válhasson belőle …

A nyugat-európai nyelveken beszélők gyakran panaszkodnak amiatt, hogy az eszperantóban az írásmód és a végződések lényegesen különböznek az európai nyelvekben találhatóktól, vagyis az etimológiai rokonaitól, és ez a különbség lényegesen nagyobb, mint sok, az eszperantó mellett létező mesterséges nyelvben. Például: a negyed szó az angolban quarter, az olaszban quarto, az interlingua-ban quarto, míg az eszperantóban kvarono (amit szabályosan képeznek a négy jelentésű kvar szóból, akár a német Viertel, amit a vier-ből képeznek, és az orosz четвертый (četvertyj), amit a четыре (četyre)-ből származtatnak); további példa a kormányzat szó, amely az angolban government, a franciában gouvernement, az interlingua-ban governamento, az eszperantóban azonban registaro (amit szabályosan a regi=szabályozni igéből képeznek, ahogyan a német Regierung-ot a regieren-ből, és az orosz правительство (praviteljstvo) szót a править (pravitj)-ból). Ez az eredménye annak, hogy alapvetően a származtatást használják annak érdekében, hogy a mindenképpen megtanulandó kulcs-szókincset redukálják, és hogy ezzel a nem-európai nyelveket beszélőknek a segítségére legyenek. Ahogy a fenti példák is mutatják, a különbség eredetileg az anglo-latin nyelveken belül létezik, és nem az európai nyelvek összességében. A kritikusok szerint azzal, hogy az eszperantó világnyelvként mégsem lenne semleges, legalább azt a célt kellene kitűznie, hogy Európa közös nyelve válhasson belőle, és így a lexikájának és a helyesírási rendszerének szoros egyezésben kellene lennie a (nyugat) európai nyelvekkel.

XVI.8. NEHÉZSÉGEK A FOLYÉKONY NYELVHASZNÁLAT ELÉRÉSÉBEN

Az eszperantó mozgalom kulcsfigurái maguk is panaszkodtak már amiatt, hogy a nyelv tanulói közül csak nagyon kevesen érik el a folyékony nyelvhasználat kívánatosan magas szintjét. Figyelemre méltó tény, hogy **Baghy Gyula**[(4)], az eszperantó mozgalom egyik jeles úttörője is kritizálta a középszerű eszperantistákat, amit az ***Estas mi Esperantisto*** („Eszperantista vagyok")[(5)] című versében foglalt össze. **Kazimir Beim**[(6)], – aki szintén jeles egyénisége volt az eszperantó mozgalomnak, és számos eszperantó nyelvű művet írt – amikor részt vett egy olyan konferencián, melynek résztvevői általánosan egyetértettek abban, hogy a világon mindenkinek beszélnie kellene eszperantó nyelven, megjegyezte, hogy az elsők, akiknek rendesen meg kellene tanulnia eszperantóul, azok maguk az eszperantisták.
A téma védői ilyenkor azt szokták megjegyezni, hogy ez a probléma a túlreklámozásból adódhat. Az eszperantót gyakran úgy állítják be, mint „egyszerűen megtanulható" nyelv, amit sok tanuló félreért, és „erőfeszítés nélkül megtanulhatóként" értelmez. Az eszperantó megtanulása relatíve egyszerű, de csak másik, korábban ismeretlen nemzeti nyelv tanulásához viszonyítva. Egy angolul beszélő számára a nyelvtan alapjai, az alapszókincs, a kiejtés és a helyesírás pár nap alatt megtanulható. Elméletben, a tanulóknak most már tízszer annyi szót tudhatnak, mint amennyi szótövet ismernek, hála az eszperantó igen hatékony **szóképzési rendszerének**[(7)]. Azonban a folyékony kommunikálás olyan képességeket kíván meg, amelyeket nem lehet ilyen egyszerűen megközelíteni. Az eszperantó a szintetikus nyelvtani szerkezete ellenére – akárcsak a többi nyelv – csak alapos és kiterjedt gyakorlással tanulható meg jól. Sok tanuló csalódottá válik, amikor rájön, hogy a folyékony kommunikáció elérése olyan próbatétel, amivel sokkal nehezebb megbirkózni, mint az alapokkal, és ekkor sokan feladják. Szóval – mondják a nyelv védelmezői – a probléma nem az eszperantóhoz köthető, hanem bármely nemzetközileg használt nyelv tanulásának általános velejárója, legyen az természetes vagy mesterséges, és azt már korábban bemutatták, hogy a folyékony kommunikálást egyszerűbb elérni az eszperantóval, mint a nemzeti nyelveken.
Egy másik tábor elfogadja a fenti kritikákat, de mégis úgy véli, hogy az eszperantó ennek ellenére hasznos lehet kutatási eszközként arra, hogyan ismerhetők fel a nehézségek az idegen nyelvek használatában, melyek a rendhagyó helyesírásból, alaktanból vagy szintaxisból erednek. Valójában úgy tűnik, hogy ha a nyelvtanulás mélyebb aspektusaira koncentrálunk, akkor az eszperantó valóban értékes oktatási segédeszközzé válhat, felkészítve a diákokat a szükséges készségekre és magabiztosságra, amire majd később az életben szükségük lesz, hogy könnyebben tanuljanak meg más, rendhagyó alakokkal teli idegen nyelveket.

XVI.9. KÜLÖNLEGES KARAKTEREK

Míg az eszperantó latin betűs írást alkalmaz, található benne 6 db módosított betű (**ĉ**, **ĝ**, **ĥ**, **ĵ**, **ŝ**, **ŭ**) melyek nem találhatók meg más nyelvekben, sem pedig a **ISO Latin-1**[(8)] karakterkészletben – így ezek problémát okoznak a gépelésnél. Sokak számára ez az eszperantó elsődleges hibája. Zamenhof szándékosan hozott létre egyedi betűket, hogy olyan legyen a nyelv írásmódja, ami nem mindenben egyezik meg az akkor létező nyelvekkel, ám a kritikusok régóta vitatják, hogy az „egy betű – egy hang" filozófiája igazolást nyújtana az új karakterek bevezetésére.

Zamenhof a „ch", „gh", „hh", „jh", „sh" alakú kettős betűket, és az „u" használatát javasolta arra az esetre, ha a mellékjeles betűk alkalmazása nehézségekbe ütközne, azonban a gyakorlatban a mellékjeles betűket tartalmazó szövegeket gyakran kézírással másolták gépelt szövegekről. Miután azonban megjelentek az új számítógépes karakterek és a Unicode támogatása, a probléma nagyjából meg is szűnt. Mára a kettőzött betűket száműzték az email-ekbe és a chat-szobákba, és vagy Zamenhof rendszerét, vagy a még inkább számítógépbarát, x-szel írt kettőzéseket használják. („cx", „gx", „hx", „jx", „sx" – a ford.)

XVI.10. NEMI MEGKÜLÖNBÖZTETÉSEK AZ ESZPERANTÓ NYELVTANBAN

Az eszperantót gyakran vádolják azzal, hogy alapvetően szexista, mivel a főnevek általános alakja hímnemű, míg nőneműek csak a képzett alakok lehetnek. Például a *doktoro* az orvos (vagyis a hímnemű vagy általános forma), míg a *doktorino* a doktornő szóalakja. (Az –in végződés használata képzi a főnevek nőnemét, ami a németre emlékeztet, mint pl. a *Maler* „festő”, *Malerin* „festő nő” esetében. A névmásokkal ugyanez a helyzet. Ahogyan az angolban, a *li* = „he” használható általánosságban, míg a *ŝi* = „she” mindig nőnemű. Emellett, van még néhány tucat főnév melyek eredendően hímneműek, hacsak nem csinálnak belőlük nőneműt, mint pl. a *parto*-ból (apa) képzett *patrino* (anya); de ott van pl. a *damo* (hölgy), ami természetesen nőnemű.

Néhány kritikus számára ez a fajta nyelvi szemlélet azt implikálja, hogy a hímneműség az alapvető értelmezés, míg a nőneműség a kivétel. A nyelv e tulajdonsága talán kifejezetten azért bosszantó némely angolul beszélőnek, mert az ezzel megegyező *–ess* végződés használata kezd egyre inkább eltűnni belőle.

Az ellenérvelők azt hozzák fel, hogy a hím és nőnem aszimmetrikus kezelési módja nem az eszperantó specifikuma, hanem teljesen általános jelenség az európai nyelvekben. Például minden egyes neolatin nyelvben van nyelvtani neme a főneveknek – még az olyan főneveknek is, melyek nemekhez nem köthetők, vagy olyan a neme, ami éppen ellentétes a biológiai nemével (mint a francia *autorité* = hatóság; az olasz *guardia* = rendőr (férfi); és a spanyol *virilidad* = férfiasság, melyek mind nőneműek, még ha férfiakra vonatkoznak is.) Valójában a nyelvtani nemek önkényes használata a neolatin és germán eredetű nyelveket használók számára nem jelent olyan problémát, amelyre a kritikusok hivatkozni szoktak. Ebben a szélesebb kontextusban tekintve – érvelnek az eszperantisták – a „szexista nyelv” minősítés inkább egy adott anyanyelvű beszélők kulturális megközelítéséből és nem a nyelvből önmagából ered.

Továbbá, a természetüknél fogva hímnemű szavak száma fokozatosan csökkent az évek során. Ma már teljesen elfogadott dolog, hogy pl. az eredetileg hímnemű *doktoro* szót orvos nőkre is használják, és a *doktorino* csak akkor kerül elő, ha kifejezetten ki akarják hangsúlyozni a nemet. Gyakran a *virdoktoro* (szó szerint „férfi-orvos”) alakot használják a hímneműség kihangsúlyozására. Ez azonban a társadalmi átalakulásoknak tudható be, nem pedig a nyelvben rejlő valamiféle oldalhajtásnak. Ami a *ŝi* és a *li* névmásokat illeti, ezek helyettesíthetők a semleges *tiu* („az”) mutató névmással, amely – az angol „that”-tel ellentétben – vonatkozhat személyekre is. Vannak lehetőségek arra is, hogy az eredendően hímnemű szavakat „nemtelenül” kezeljük, mint pl. a *patro* = „apa” esetében, de ezek közül még egyik sem talált általános elfogadottságra.

XVI.11. SZÜKSÉGTELEN ESET ÉS SZÁM EGYEZTETÉSEK

A **nyelvtani eseteket**[(9)] és **melléknév egyeztetéseket**[(10)] nem alkalmazó nyelvek beszélői gyakran panaszkodnak az eszperantó ezen sajátossága miatt. Továbbá, a múltban az emberek a **ógörög**[(11)] többes szám formákat (főneveknél *–oj*, mellékneveknél – *aj*) esetlennek találták, szembeállítva az olasszal, ahol –i használatos a főnevek esetében, és melléknevek esetében nem használnak többes szám jelölést. Az ezekkel kapcsolatos változtatási javaslatokat fel is vették az **IDO**-ba[(12)].

XVI.12. AZ ESZPERANTÓ KUDARCOT VALLOTT

Az eszperantó nem váltotta be a megalkotója reményeit, aki arról álmodott, hogy ez lesz a világ univerzális második nyelve. Mivel az emberek vonakodtak megtanulni egy olyan új nyelvet, amit szinte senki sem beszél, Zamenhof megkérte az embereket, hogy írjanak alá egy olyan ígérvényt, miszerint elkezdenek tanulni eszperantóul, ha már 10 millió ember megtette ugyanezt az ígéretet, ám ezt a célt eddig nem sikerült még elérni.
Számos kritikus szerint hasznosabb ugyanazt az időt inkább az angol, vagy bármely más, hasznosnak vélt nyelv tanulására fordítani, mert az lényegesen jobb eredménnyel járhat.
Sok eszperantista elfogadja, hogy a nyelvnek csekély esélye van arra, hogy bármikor az angol vetélytársává váljon. Azonban sokan ma teljesen más okok miatt tanulják. Például, sok eszperantista korábban évekig próbált természetes nyelveket megtanulni sikertelenül, ám az eszperantó esetében azt tapasztalják, hogy képesek vele levelezni, az irodalmát elolvasni, és külföldi utazásokat tenni olyan programok segítségével, mint a Pasporta Servo, amely tagjai eszperantóul beszélőket látnak vendégül ingyenesen, és emellett abban az örömben is részük lehet, hogy így olyanokkal ismerkedhetnek meg, akik az övékéhez hasonló, nemzetközi világszemléletet osztanak.
Mások az eszperantónak tulajdonított propedeutikai értékét hangoztatják, arra felhívva a figyelmet, hogy egy olyan általános iskolás diák, aki naponta 15 percet tanul eszperantóul, egyetlen tanév végére már levelezni is képes külföldi diákokkal, és – érvelnek tovább – egy ilyen pozitív élmény sokkal inkább valószínűsíti, hogy a diák a későbbi életében folytatni fogja a tanulást, méghozzá sikeresen, más nyelvek esetében is. Azt is ismételten demonstrálni igyekeznek, hogy azok a felső tagozatos tanulók, akik egy éven át eszperantót tanulnak, majd 3 évig egy másik, természetes nyelvet, legyen az akár francia vagy japán, lényegesen jobban fogják beszélni, mint azok a diákok, akik mind a 4 évet az adott nyelv tanulásával töltötték. Tehát a szélesebb körben használt idegen nyelv tanulása is sokkal hatékonyabbá válik az eszperantóra szánt idő ellenére.

***

JEGYZETEK

(1) http://en.wikipedia.org/wiki/Criticism_of_Esperanto
(2) http://en.wikipedia.org/wiki/Claude_Piron
(3) http://en.wikipedia.org/wiki/Don_Harlow
(4) http://hu.wikipedia.org/wiki/Baghy_Gyula
(5) http://www.literaturo.dk/baghy.htm
(6) http://en.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Bein
(7) http://en.wikipedia.org/wiki/Esperanto_vocabulary
(8) http://en.wikipedia.org/wiki/ISO/IEC_8859-1
(9) http://hu.wikipedia.org/wiki/Eset
(10) http://en.wikipedia.org/wiki/Adjectival_agreement
(11) http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%93g%C3%B6r%C3%B6g_nyelv
(12) http://hu.wikipedia.org/wiki/Ido_nyelv

* * * * * * * * * *